

JURIDISKA INSTITUTIONEN

Stockholms universitet

IDROTT OCH MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

**- Den olympiska rörelsens, sponsorernas och
statens ansvar**

Isabel Sommerfeld

Examensarbete i *folkrätt*, 30 hp

Examinator: *Said Mahmoudi*

Stockholm, Vårterminen 2017

**Stockholms
universitet**

ABSTRACT	3
FÖRORD	4
FÖRKORTNINGAR	5
1. INLEDNING	6
1.1. BAKGRUND.....	6
1.2. SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR.....	9
1.3. AVGRÄNSNING OCH METOD	9
1.4. DISPOSITION.....	11
2. FOLKRÄTT OCH FÖRETAGSANSVAR	12
2.1. INTRODUKTION	12
2.2. SOFT LAW	13
2.2.1. FN:s vägledande principer om företag och mänskliga rättigheter.....	14
2.2.1.1. Skydda, respektera och åtgärda.....	14
2.2.1.2. Tillämpningsområde.....	15
2.2.1.3. Staternas ansvar.....	16
2.2.1.4. Företag som ägs eller kontrolleras av staten	17
2.2.1.5. Företags ansvar	18
2.2.1.6. Människorätts-due diligence.....	19
2.3. AKTUELLA MÄNNISKORÄTTSTRAKTAT	20
2.3.1. Introduktion.....	20
2.3.2. ILO:s konventioner om arbetstagares rättigheter.....	21
2.3.3. Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.....	21
2.3.3.1. Rättvisa och tillfredsställande arbetsvillkor	21
2.3.3.2. Fackliga rättigheter	22
2.3.4. Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter.....	23
2.3.4.1. Organisationsfrihet	23
2.3.4.2. Frihet från slaveri, trälldom och tvångsarbete.....	24
3. MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER I DEN OLYMPISKA RÖRELSEN	24
3.1. INTRODUKTION	24
3.2. SPONSRING	25
3.3. VINTER-OS I SOTJI.....	27
3.3.1. Introduktion.....	27
3.3.2. Mänskliga rättigheter i Ryssland.....	29
3.3.3. Direkta människorättskränkningar vid vinter-OS i Sotji	31
3.3.3.1. Migrerande arbetstagares rättigheter	32
3.3.3.2. Yttrandefrihet, mötesfrihet, rättvis rättegång, godtyckliga frihetsberövanden m.m.	33
3.3.3.3. Expropriation och tvångsvräkningar	36
3.3.3.4. Kränkande OS-lagstiftning.....	37

3.3.3.5.	Miljöförstöring	38
3.3.4.	<i>Den olympiska rörelsen</i>	39
3.3.4.1.	Olympic Charter	40
3.3.5.	<i>Valet av värdstad</i>	41
3.3.6.	<i>SOK</i>	42
3.3.7.	<i>SOK:s huvudsponsorer</i>	43
3.3.7.1.	Bakgrund	43
3.3.7.2.	Inte samma rutiner i sponsringsverksamheten	44
3.3.8.	<i>Slutsats</i>	45
3.3.9.	<i>Efter vinter-OS i Sotji</i>	47
3.3.9.1.	The Olympic Agenda 2020	47
3.3.9.2.	Avsaknad av tydliga krav på värdstäder och företag.....	48
3.4.	ENKÄTSTUDIE.....	50
3.4.1.	<i>Idrottssponsorerna</i>	50
3.4.2.	<i>SOK och specialidrottsförbunden</i>	55
3.4.3.	<i>Slutsats</i>	58
3.5.	HAR OLYMPISKA SPEL OCH VÄRLDSMÄSTERSKAP DIREKTA NEGATIVA KONSEKVENSER?	60
4.	SVENSKA STATENS POSITIVA SKYLDIGHETER	61
4.1.	UPPFYLLER SVERIGE SINA POSITIVA SKYLDIGHETER?	61
4.2.	FINNS LAGSTIFTNINGSBEHOV?	64
4.2.1.	<i>Räcker inte de nya lagreglerna om hållbarhetsrapportering?</i>	69
4.2.2.	<i>Slutsats</i>	72
KÄLLFÖRTECKNING	.....	74
LITTERATUR		74
INTERNATIONELLA RÄTTSAKTER		74
NATIONELL LAGSTIFTNING		76
ÖVRIGA FN- OCH ILO-DOKUMENT		77
RÄTTSFALL		78
OFFENTLIGT TRYCK		78
MYNDIGHETERS SKRIVELSER		79
RAPPORTER OCH PROMEMORIOR		79
AKADEMISKA AVHANDLINGAR OCH UPPSATSER		81
IDROTTLIGT MATERIAL		81
INTERNETKÄLLOR.....		82
INTERVJUER.....		85
APPENDIX 1: ENKÄTUNDERSÖKNING, SPONSORER		86
APPENDIX 2: ENKÄTUNDERSÖKNING, SOK OCH SF		87
APPENDIX 3: RIKTLINJE FÖR SVENSKA SPELS SPONSRING		88

Abstract

The purpose of this thesis is to demonstrate the inadequacies concerning corporate responsibility and the respect for human rights in the Olympic Movement, but also generally in the Swedish society, and the need for state influence in the area of Business and Human Rights.

The 2014 Winter Olympics in Sochi is discussed and analyzed as an example of how major sporting events have direct negative impact on human rights, in particularly but not exclusively, in the host cities of authoritarian states. The Olympic movement and its sponsors, when failing to prevent abuses, are linked to this negative impact, through abuses committed by the host state and construction companies in place.

Even though the list of Olympic Games and World Championships that have led to human rights violations is long, Swedish sponsor companies, including state owned or controlled companies, national sports federations and the Swedish Olympic Committee fail in taking adequate responsibility in accordance with the UN Guiding Principles on Business and Human Rights [cit. UNGP]. The responsibility is not legal, but the UNGP requires them to seek influence over their business partners to avoid and prevent having an adverse impact on human rights. Through failing to do so, they risk becoming directly linked to human rights violations. Both the Olympic Movement and sponsor companies lack sufficient human rights policies and human rights due diligence procedures, required by the UNGP. My hypothesis is that this is not an exclusive problem just within the Olympic Movement, but rather a general problem concerning enterprises and organizations involved in commercial activities, in all business sectors. I do not believe that these issues can be resolved in a satisfactory manner by the companies themselves. Thus, it is the responsibility of the Swedish state to ensure that Swedish companies have the right tools, possibilities and requirements to respect human rights throughout its value chains. The new legislative changes on mandatory sustainability reporting for large companies, based on an EU directive, are not enough to encourage companies to take a greater responsibility for human rights. Therefore, there is still a need for binding national legislation on Business and Human Rights, making Human Rights Due Diligence obligatory.

It is also clear that the general solutions provided by the legal system in Sweden for victims of corporate abuses, are inadequate. The Swedish state is not doing enough to fulfill its positive obligations under international human rights treaties and the UNGP, i.e. protecting people from abuses committed by non-state actors, including taking appropriate measures to prevent, investigate and punish.

Förord

Med detta examensarbete avslutar jag min juristutbildning och vill härmed passa på att tacka ett antal personer som på olika sätt varit behjälpliga under arbetet.

Théo Jaekel, **Kathleen McCaughey**, och **Sebastian Scheiman**, för att ni bidrog med intressanta samtal och delade med er av er kompetens inom mänskliga rättigheter och CSR; **David Fisher**, för värdefull handledning och för att du under specialkursen ”Human Rights in a Global Perspective” gav mig ytterligare inspiration till att fortsätta på denna bana; **Carl Siljehamre** och **Ola Kjellberg**, för värdefull korrekturläsning.

Jag vill också tacka er som tog er tid att besvara min enkät om idrottsrörelsens och sponsorernas syn på mänskliga rättigheter.

Sist, men inte minst, tack till min livspartner **Henrik**, för att du alltid stödjer mig i att följa min väg och uppnå mina mål i livet.

Förkortningar

ACTA	Alien Tort Claims Act
CAT	Internationella konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling
CERD	FN:s kommitté om avskaffande av rasdiskriminering
CSR	Corporate Social Responsibility
EBA	Expertgruppen för biståndsanalys
EKMR	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
FIFA	Internationella Fotbollförbundet
FSB	Ryska federationens federala säkerhetstjänst
HRC	FN:s råd för mänskliga rättigheter
HRW	Human Rights Watch
IIHF	Internationella Ishockeyförbundet
IKMPR	Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter
IKESKR	Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter
IFS	Internationella fackliga samorganisationen
IOK	Internationella Olympiska Kommittén
ILO	Internationella arbetsorganisationen
LOK	Lokala organisationskommittén
MR-DD	Människorätts-due diligence
MSA	Mannheimer Swartling Advokatbyrå AB
OKOS	Organisationskommittéer för de olympiska spelen
OS	Olympiska spel
SF	Specialidrottsförbund
SOK	Sveriges Olympiska Kommitté
VM	Världsmästerskap

1. Inledning

1.1. Bakgrund

Stora idrottsevenemang så som olympiska spel [cit. OS] och världsmästerskap [cit. VM] har i alla tider arrangerats på bekostnad av mänskliga rättigheter och friheter. Så skedde inför vinter-OS i Sotji 2014 och så sker också nu inför fotbolls-VM i Qatar 2022, där arbetstagare har utsatts för vad som kan liknas vid modernt slavarbete, medan journalister och aktivister som försökt granska och kritisera dessa förhållanden har fängslats och tystats.¹ Samtidigt finns knappa möjligheter för de drabbade och deras familjer att få rättslig upprättelse.

Internationella människorättsorganisationer som Amnesty International och Human Rights Watch [cit. HRW] har länge kritiserat den olympiska rörelsen för att de inte tar sitt ansvar i länder där stora mästerskap arrangeras.² Enligt HRW finns det inte några som helst bevis på att mästerskapen skulle bidra till bättre förhållanden i auktoritära länder. Snarare fungerar de legitimerande och politiskt cementerande.³

De internationella mästerskapen skulle inte vara möjliga att genomföra utan sponsring från företag världen över. Det innebär också att sponsorerna har stora möjligheter att faktiskt påverka idrotten till att ta ett större ansvar för mänskliga rättigheter.

Enligt FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter⁴ [cit. FN:s vägledande principer] har företag ett ansvar att respektera mänskliga rättigheter, samt åtgärda eventuell negativ påverkan på mänskliga rättigheter som de är inblandade i. Företag kan vara inblandade i negativ påverkan antingen genom sin egen verksamhet eller som ett resultat av sina affärsförbindelser med andra parter.⁵ De kan kränka mänskliga rättigheter på tre nivåer: genom att orsaka, bidra till eller stå i samband med. Det tredje scenariot är särskilt relevant vad gäller sponsorföretag. Genom de affärsrelationer som sponsringen utgör står de

---

¹ International Trade Union Confederation (utg.), *Frontlines Report 2015 - Qatar: Profits and Loss*, 2015, "ituc-csi.org/IMG/pdf/qatar_en_web.pdf" och *New 'FIFA' Law Strip World Cup Workers' Rights in Russia*, "ituc-csi.org/new-fifa-laws-strip-world-cup", hämtad 2016-09-30. Se även: Stephenson, W., *Have 1,200 World Cup workers really died in Qatar?*, BBC News, 2015-06-06, "bbc.com/news/magazine-33019838" och Gibson, O., Pattison, P., *Death toll among Qatar's 2022 World Cup workers revealed*, The Guardian, 2014-12-23, "theguardian.com/world/2014/dec/23/qatar-nepal-workers-world-cup-2022-death-toll-doha".

² Amnesty International (utg.), *Olympics: China and IOC must learn from mistakes and uphold human rights values*, 2008-08-24, "amnesty.org/en/latest/news/2008/08/olympics-china-and-ioc-must-learn-mistakes-and-uphold-human-rights-values-200808/", hämtad 2017-01-09, Human Rights Watch (utg.), *Race to the Bottom: Exploitation of Migrant Workers Ahead of Russia's 2014 Winter Olympic Games in Sochi*, 2013, "hrw.org/report/2013/02/06/race-bottom/exploitation-migrant-workers-ahead-russias-2014-winter-olympic-games", hämtad 2017-02-03. Se även: Amnesty USA (utg.), *The Dark Side of Migration*, 2013, "amnestyusa.org/sites/default/files/mde220102013eng.pdf", hämtad 2017-02-20 och Amnesty International (utg.), *Promising Little, Delivering Less: Qatar and Migrant Labour Abuse Ahead of the 2022 Football World Cup*, 2015, hämtad 2017-01-09.

³ Buchanan, Jane, Biträdande direktör - Divisionen för Europa och Centralasien, Human Rights Watch, intervju genomfördes över Skype, 2015-10-09.

⁴ Human Rights Council, *Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations "Protect, Respect and Remedy" Framework*, A/HRC/17/31.

⁵ Med verksamhet avses enligt FN:s vägledande principer: både handlingar och underlåtenhet. Med affärsförbindelser avses förbindelser med affärspartners, verksamheter i värdekedjan och all annan icke-statlig eller statlig verksamhet som är direkt kopplad till företagets verksamhet, produkter eller tjänster.

nämligen i samband med de kränkningar av mänskliga rättigheter som ofta präglar förberedelserna inför internationella mästerskap. Denna indirekta påverkan (att stå i samband med) innebär inte att ett sponsorföretag kan hållas ansvarigt att gottgöra skadan, men företaget bör söka inflytande över sin affärspartner för att förhindra och förebygga negativ påverkan.

Det är varje stats skyldighet att säkerställa att individer som vistas inom statens territorium inte utsätts för negativ påverkan på de mänskliga rättigheterna. Världstaten (den stat där företaget bedriver verksamhet) ska säkerställa att individer inte påverkas negativt av företagets verksamhet, men detta efterföljs inte alltid, kanske framför allt av auktoritära stater. Därför har hemstaten (den stat där företaget har sitt säte) och företagets ansvar utretts vid utformningen av FN:s vägledande principer. Hemstaterna, Sverige inkluderat, har därmed enligt principerna en skyldighet att vidta lämpliga åtgärder för att förebygga, utreda, straffa och gottgöra privata aktörers kränkningar, alltså se till att svenska företag efterlever de vägledande principerna.

Granskningar av svenska idrottssponsorer har visat att de i allmänhet saknar CSR-rutiner⁶ kring sponsring och inte genomför någon människorätts-due diligence⁷ [cit. MR-DD] på sina sponsorpartners. Därmed har de inte heller sett några risker med sponsringen och inte ställt några krav gällande mänskliga rättigheter i sponsoravtalen.⁸

Idrottssponsring är den vanligaste formen av sponsring i Sverige.⁹ Frågan om sponsorernas ansvar för mänskliga rättigheter är däremot tämligen ny. Det saknas tvingande lagstiftning på området företagande och mänskliga rättigheter, precis som det också saknas särskild rättslig reglering kring sponsorskap, som istället grundar sig i avtalsrätten och förekomsten av sponsoravtal.¹⁰ De återkommande kränkningar av mänskliga rättigheter som uppdagats vid OS- och VM-arrangemang i framför allt auktoritära stater med avsaknad av rättssäkerhet, hade kunnat förhindras, genom avtalsrättsliga överenskommelser och människorättskrav från den olympiska rörelsen gentemot värdländerna, samt från de svenska idrottssponsorerna gentemot Sveriges Olympiska Kommitté [cit. SOK] och

---

⁶ CSR är en förkortning av Corporate Social Responsibility och med detta menas företags samhällsansvar.

⁷ Då det inte tycks finnas något vedertaget begrepp för *Human Rights Due Diligence* i svenska språket, i enlighet med FN:s vägledande principer, väljer jag att använda mig av begreppet *människorätts-due diligence*. Både denna form och *mänskliga rättigheters due diligence* har hittills använts i publikationer på svenska.

⁸ Se Jennische, Erik, *De olympiska kränkningarna*, Rapport #68, "swedwatch.org/sites/default/files/swedwatch_-de_olympiska_krankningarna.pdf", Swedwatch, 2014; Sommerfeld, Isabel, *Mänskliga rättigheter på hal is*, Rapport #69,

"swedwatch.org/sites/default/files/swedwatch_manskliga_rattigheter_pa_hal_is.pdf", Swedwatch, 2014; Sommerfeld, Isabel, *Emiren, Putin och VM-festen*, "silc.se/wp-content/uploads/2017/01/Emiren-Putin-och-VM-festen.pdf", Swedish International Liberal Centre, 2016, passim.

⁹ Institutet för reklam- och mediestatistik (utg.), *Investering i sponsring och event slår nytt rekord* (pressmeddelande),

"irm-media.se/media/1859/final-pessmeddelande-sponsring-och-event-2015.pdf", hämtad 2016-11-20.

¹⁰ Lindholm, Johan, *Idrottsjuridik*, 1:1 u., Norstedts Juridik AB, Stockholm, 2014, s. 267 respektive Grayson, Edward, *Sport and the law*, 1 u., London, 1988, s. 335-339.

de nationella specialidrottsförbunden¹¹ [cit. SF], som de sponsrar. Hittills tycks de svenska företagen, specialidrottsförbunden och SOK dock inte ha haft tillräckliga incitament till förändring.¹²

Svenska statens stöd till idrotten uppgick till drygt 1,9 miljarder kronor 2016, varav 453 miljoner gick till specialidrottsförbunden. Trots statens permanenta stöd till idrotten betonar man att idrottsrörelsen är en ”fri och självständig folkrörelse”¹³, och har därmed inte ställt några krav i fråga om hur de svenska idrottsförbunden kan försöka påverka den internationella idrottsrörelsen vad gäller mänskliga rättigheter eller val av värdland.

Utifrån nämnda problem kan en tes utkristalliseras. Svenska företag och organisationer (i detta fall idrottssponsorer, SOK och SF) brister i sina skyldigheter enligt FN:s vägledande principer och riskerar därmed att stå i direkt samband med kränkningar. Detta beror bland annat på avsaknaden av en nationell tvingande lagstiftning på området.

Denna problematik existerar inte enbart inom idrottsrörelsen utan också i samhället i stort, kanske särskilt vad gäller multinationella svenska företag som hittills inte har haft tillräckliga incitament till att följa FN:s vägledande principer och i enlighet med denna genomföra en kontinuerlig MR-DD på dotterbolag och affärspartners. Detta tyder på ett behov av statlig påverkan och en skarpare lagstiftning. Med den nuvarande utvecklingen i världen vore det inte främmande att genom lagstiftning utkräva ett ansvar av företag i enlighet med FN:s vägledande principer. Denna diskussion pågår i andra europeiska länder så som Frankrike och Schweiz, där det lagts fram konkreta lagförslag, medan man i Storbritannien redan 2015 införde U.K. Modern Slavery Act¹⁴, för att komma till bukt med trafficking, tvångsarbete m.m. I Sverige har vi antagit en handlingsplan för företagande och mänskliga rättigheter.¹⁵ I enlighet med ett EU-direktiv¹⁶ gäller också från och med den 1 december 2016 nya lagregler om företagens rapportering om hållbarhet och mångfaldspolicy. Det är ett steg i rätt riktning, men räcker inte för att få till en verklig förändring, vilket kommer att analyseras vidare i uppsatsen.

---

¹¹ Med specialidrottsförbund avses oberoende idrottsförbund inom Riksidrottsförbundet, som ansvar för en eller flera specifika idrotter, exempelvis Svenska Fotbollförbundet.

¹² Jennische och Sommerfeld, i not 8 a.a.

¹³ Norberg, Johan, *Statens stöd till idrotten*, Uppföljning, Centrum för idrottsforskning (utg.), 2015, ”centrumforidrottsforskning.se/wp-content/uploads/2016/05/Statens-stod-till-idrotten-uppfoljning-2015.pdf”, hämtad 2017-03-03. Se även Riksidrottsförbundet (utg.), *Idrotten i siffror 2015*,

”rf.se/globalassets/riksidrottsforbundet/dokument/statistik/rf_idrotten_i_siffror_2015.pdf”, hämtad 2017-01-09.

¹⁴ Lagen trädde i kraft den 26 mars 2015 och gäller för England och Wales.

¹⁵ Regeringskansliet, *Handlingsplan för företagande och mänskliga rättigheter*, 2015-08-24,

”regeringen.se/contentassets/1012abb0e5a84defa089a77eb6a5ee21/handlingsplan-for-foretagande-och-manskliga-rattigheter.pdf”, hämtad 2017-03-04.

¹⁶ Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/95/EU av den 22 oktober 2014.

1.2. Syfte och frågeställningar

Uppsatsens syfte är att påvisa brister vad gäller företagsansvar och mänskliga rättigheter i den olympiska rörelsen, men också generellt i det svenska samhället, samt behovet av statlig påverkan på området. Därmed kommer jag att undersöka den olympiska rörelsens och svenska idrottssponsorers ansvar att motverka kränkningar av mänskliga rättigheter i sin värdekedja och statens positiva ansvar att skydda individer mot företagsrelaterad negativ påverkan i enlighet med FN:s vägledande principer. Vidare avser jag att kortfattat lyfta luckorna i det svenska rättssamhället och behovet av ny inhemsk lagstiftning på området, för att påverka företag till att ta ett större ansvar i fråga om mänskliga rättigheter, samt för att stärka det rättsliga skyddet för individer som drabbas av människorättskränkningar av svenska företag, dess dotterbolag eller affärspartners i utlandet. Härvid kommer särskilt följande frågor att utredas:

Har stora idrottsarrangemang såsom olympiska spel och världsmästerskap direkta negativa konsekvenser för mänskliga rättigheter, i framför allt auktoritära stater? Vilket ansvar har den olympiska rörelsen, idrottssponsorerna och staten, i att motverka och förhindra kränkningar av mänskliga rättigheter och friheter i samband med den olympiska rörelsens aktiviteter?

Avslutningsvis utreds även följande frågor:

Uppfyller Sverige sina positiva skyldigheter i enlighet med de internationella människorättstraktaten, vad gäller att skydda personer från kränkningar som begås av icke-statliga aktörer, såsom företag? Finns det behov av en tvingande lagstiftning om företagande och mänskliga rättigheter i Sverige, eller räcker 2016 års lagändringar om obligatorisk hållbarhetsrapportering (för stora företag), för att få företag att ta ett större ansvar för mänskliga rättigheter?

1.3. Avgränsning och metod

I detta arbete ligger fokus på idrott och sponsring som ett belysande exempel. Det går således att dra analoga slutsatser till närliggande områden, i den mån uppsatsen inte gör det. När lagstiftningsbehov diskuteras så åsyftas ett lagstiftningsbehov för samhället generellt.

I huvudsak ligger fokus i uppsatsen på den olympiska rörelsen,¹⁷ i synnerhet SOK och svenska SF, samt dess sponsorer och svenska staten. Alltså går arbetet inte djupare in på de internationella sponsorernas ansvar.

I arbetet används den rättsanalytiska metoden, med till viss del empiriska inslag och rättspolitisk argumentation. Huruvida rättsanalytisk metod förtjänar att betraktas som en egen metod, finns det delade meningar om. Medan rättsdogmatiken har som uppgift att fastställa gällande rätt, vilket innebär att man är bunden till ett fåtal auktoritativa källor, är den rättsanalytiska metoden friare än den dogmatiska. Arbetet begränsas inte till att fastställa gällande rätt utan analyserar också rätten.¹⁸ Därmed kan alla former av material användas för analysen. Då detta arbete har en vidare syftning än den dogmatiska och bland annat lyfter fram bristerna i gällande rätt, är den rättsanalytiska metoden särskilt passande för denna uppsats. Analysen bygger till stor del på olika typer av material som inte skapar gällande rätt, såsom soft law, etiska koder (Codes of Conduct och policies), intervjuer med jurister m.m.

För beskrivningen av den olympiska rörelsens syn på mänskliga rättigheter och deras CSR-rutiner, har en kvalitativ enkätundersökning genomförts. Inbjudan att delta i undersökningen har skickats ut till ett slumpmässigt urval av svenska idrottssponsorer och SF.

För att ge en bild av problematiken gällande människorättskränkningar vid förberedelser inför stora internationella mästerskap, utreds och analyseras arrangerandet av vinter-OS i Sotji 2014 och den olympiska rörelsens agerande. Vinter-OS i Sotji har valts som exempel för att ge en tydlig bild av de vanligaste kränkningarna, som också nu kan ses i förberedelserna inför exempelvis fotbolls-VM i Ryssland 2018 och Qatar 2022. När den olympiska rörelsens agerande analyseras utgår jag från de internationella ramverken om företagsansvar, men framför allt FN:s vägledande principer om företag och mänskliga rättigheter. En del svenska idrottssponsorer har också skrivit under och bör således följa FN:s Global Compacts tio principer. Något större fokus kommer dock ej att läggas på just FN:s Global Compact. Även den olympiska rörelsens styrdokument granskas.

Eftersom de vanligaste kränkningarna inför de olympiska spelen berör arbetstagares rättigheter, kommer särskild fokus att läggas på de konventioner och artiklar som här blir aktuella. Både ILO:s kärnkonventioner, Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter¹⁹ [cit. IKMPR], Internationella konventionen om ekonomiska, sociala

---

¹⁷ Den olympiska rörelsen leds av *Internationella Olympiska Kommittén (IOK)* och har ytterligare två konstituerande delar; de nationella olympiska kommittéerna (exempelvis SOK) och de internationella idrottsfederationerna (exempelvis *Internationella Fotbollförbundet, FIFA*). De svenska specialidrottsförbunden är medlemmar i respektive internationell federation och jag väljer därmed att även räkna in dem i den olympiska rörelsen.

¹⁸ Se Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare*, 3 u., Norstedts Juridik, 2015, sid. 47.

¹⁹ Antagen genom Generalförsamlingens resolution 2200A (XXI) den 16 december 1966 och trädde i kraft den 23 mars 1976.

och kulturella rättigheter²⁰ [cit. IKESKR] och till viss del också Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna [cit. EKMR] förekommer i analysen av de olympiska spelens negativa effekter på de mänskliga rättigheterna.

Arbetet är, i enlighet med den rättsanalytiska metoden,²¹ till viss del väglett av en värdering, nämligen tesen att svenska företag och organisationer (i detta fall idrottssponsorer, SF och SOK) brister i sitt ansvar enligt FN:s vägledande principer; att undvika att påverka mänskliga rättigheter negativt genom sina affärspartners. Därmed riskerar de att stå i direkt samband med kränkningar. I uppsatsen argumenterar jag för att så är fallet bland annat på grund av svenska statens bristande ansvar och avsaknaden av tvingande lagstiftning och tydliga krav.

Jag syftar inte till att på något vis göra gällande att soft law-källor, såsom FN:s vägledande principer i sig skulle innebära folkrättsliga förpliktelser för företag och andra aktörer i dagsläget, men argumenterar för ett nationellt lagstiftningsbehov, för att göra företags skyldigheter bindande.

1.4. Disposition

Uppsatsen är uppdelad i tre delar. Den första delen består av inledande problemformuleringar, bakgrund m.m. Syfte och avgränsningar förklaras, samt den metod och det material som har använts. Därefter följer en grundlig beskrivning av FN:s vägledande principer, med fokus på statens, företagets och idrottsorganisationernas ansvar, inklusive begreppet människorättsdue diligence som har en avgörande betydelse i uppsatsen. Även de traktat som är aktuella för arbetet förklaras och diskuteras kortfattat.

Den andra delen behandlar den olympiska rörelsen. Inledningsvis ges en kortfattad presentation av begreppet sponsring, vad som gäller enligt svensk rätt, samt vad idrottssponsringen innebär. Därefter beskrivs och analyseras vinter-OS i Sotji 2014, den olympiska rörelsens agerande, SOK:s, dåvarande huvudsponsorernas och statens ansvar, i enlighet med FN:s vägledande principer. Avslutningsvis presenteras resultatet från den enkätstudie som gått ut till svenska specialidrottsförbund och idrottssponsorer, och den ena av uppsatsens frågeställningar besvaras, huruvida OS och VM-arrangemang leder till direkta negativa konsekvenser för de mänskliga rättigheterna.

Det avslutande kapitlet, del tre, knyter an till problemen inom den olympiska rörelsen, men också samhället i stort. Uppsatsens sista frågeställningar diskuteras, huruvida staten

---

²⁰ Antagen genom Generalförsamlingens resolution 2200A (XXI) den 16 december 1966 och trädde i kraft den 3 januari 1976.

²¹ Sandgren, i not 18 a.a., sid. 47.

generellt kan anses uppfylla sina positiva skyldigheter i enlighet med de internationella människorättstraktaten, vad gäller att skydda personer från kränkningar som begås av företag, samt om det finns behov av en tvingande lagstiftning om företagande och mänskliga rättigheter i Sverige. I denna del belyses också kortfattat bristerna i det svenska rättssystemet; möjligheterna till skadeståndsrättsligt ansvar för skada som uppstått utomlands, konsekvenserna av den nya hållbarhetslagstiftningen, samt vad som saknas för att lagstiftningen i praktiken ska fungera preventivt gentemot företag. Både för- och nackdelar med en tvingande lagstiftning diskuteras.

2. Folkrätt och företagsansvar

2.1. Introduktion

De folkrättsliga traktaten²² om mänskliga rättigheter är traditionellt upprättade av stater, med uppställda skyldigheter för stater. Även tillhörande kontrollmekanismer, vilka föreskriver ansvarsskyldighet är baserade på traditionella normer om statligt ansvar. Enligt huvudregeln blir innehållet i den internationella rätten bindande för företag, genom att normerna implementeras i nationell lagstiftning, vilket dock hittills inte har varit vanligt förekommande. Dessvärre har det resulterat i ett problematiskt rättsläge för ickestatliga aktörer, såsom företag. Detta innebär också att företag ofta inte är angelägna om att ta på sig ansvar eller skyldigheter vad gäller mänskliga rättigheter, då det betraktas som staters ansvar. Om det vore klokt eller ej att jämställa företags ansvar med staters ansvar, finns det delade meningar om. Det finns en upplevd risk att i sådant fall undergräva staters ansvar. Ser vi det istället utifrån offrets perspektiv, så är den kränkande behandlingen alltid en kränkande behandling, oavsett om den begås av en representant för staten eller ett företag. Således vore det rimligt att se på företag som subjekt vars ansvar inte utkonkurreras av staters ansvar, och att företag snarare bör respektera de mänskliga rättigheterna på sådant vis att deras ansvar blir ett komplement till staternas ansvar. Det ena bör alltså ej utesluta det andra. Det kan här erinras om att när FN:s generalförsamling 1948 antog den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna [cit. FN:s allmänna förklaring], som räknade upp rättigheterna, hade man ännu inte kommit överens om staters skyldigheter. Om vi ser till folkrättens allmänna principer och sedvanerätt,

---

²² Skriftliga överenskommelser mellan stater och internationella organisationer, såsom konventioner och fördrag.

blir det vidare uppenbart att även om konventionerna utesluter klagomål mot icke-statliga aktörer, skulle de aktuella normerna i sig kunna anpassas för att bli gällande för dem.²³

Alla människorättstraktat innehåller positiva skyldigheter, vilka förpliktigar stater att skydda personer inom deras jurisdiktion från skador och kränkningar som begås av icke-statliga aktörer.²⁴ Det är således upp till varje stat att ansvara för rättssäkerheten, exempelvis genom att se till att individer har möjlighet att söka upprättelse för kränkningar av mänskliga rättigheter begångna av företag och överväga om det kan finnas behov av en tvingande lagstiftning, för att förhindra vidare kränkningar.

När nationell tvingande lagstiftning inte existerar och en stat misslyckas med att skydda individer från företagsrelaterad negativ påverkan av de mänskliga rättigheterna, blir det istället aktuellt att utgå från soft law, även om dessa i allmänhet ej kan anses vara rättsligt bindande och således inte har samma ställning som lagstiftning eller praxis.

2.2. Soft law

Under de senaste decennierna har det internationella arbetet med att utveckla riktlinjer (soft law) för hur företag ska agera i relation till mänskliga rättigheter²⁵ snabbt gått framåt. För att identifiera företagens skyldigheter i denna uppsats används framför allt FN:s vägledande principer, som därmed kommer att beskrivas närmare nedan. Andra riktlinjer som också ger företag vägledning i att agera ansvarsfullt är framför allt OECD:s riktlinjer för multinationella företag [cit. OECD:s riktlinjer], FN:s Global Compact, ILO:s kärnkonventioner, samt de globala målen och Agenda 2030.

OECD:s riktlinjer består av rekommendationer till företag från över 40 regeringar och syftar till att ”öka det bidrag till en hållbar utveckling som multinationella företag lämnar.”²⁶ Riktlinjerna gäller företagens verksamhet i alla länder och innebär bl.a. att de ska respektera mänskliga rättigheter, bidra till hållbar utveckling och främja de anställdas villkor.²⁷

---

²³ Moeckli, Daniel, Shah, Sangeeta & Sivakumaran, Sandesh, *International Human Rights Law*, 2 u., Oxford University Press, New York, 2014, s. 531-533. Se även: International Council for Human Rights Policy (utg.), *Beyond Voluntarism, Human Rights and the developing international legal obligations of companies*, "reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/F7FA1F4A174F76AF8525741F006839D4-ICHRP_Beyond%20Voluntarism.pdf", 2002, s. 21, hämtad 2017-02-23.

²⁴ Human Rights Committee, *General Comment No. 31 [80]*, *The Nature of the General Legal Obligation Imposed on States Parties to the Covenant*, CCPR/C/21/Rev.1/Add. 1326 (2004).

²⁵ De internationellt erkända mänskliga rättigheter som är relevanta i sammanhanget behandlas framför allt i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna, Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, samt ILO:s kärnkonventioner.

²⁶ Utrikesdepartementet, *OECD:s riktlinjer för multinationella företag – en handbok*, s.2, maj 2006,

"regeringen.se/contentassets/0c3dc5f9676c4c3cbbbff817d939b024/oecd-riktlinjer-for-multinationella-foretag---en-handbok". Hämtad 2017-03-06.

²⁷ Utrikesdepartementet, i not 26 a.a., s. 7.

Vid millennieskiftet tog FN initiativ till FN:s Global Compact, vars mål var att få företag att underteckna initiativets tio principer om mänskliga rättigheter, miljö, arbetsrätt och anti-korruption. Företagen som skriver under förbinder sig att följa principerna och ska rapportera om hur de gör det. I dagsläget har 9000 företag undertecknat FN:s Global Compact, av vilka 236 är svenska.²⁸

Vid FN:s toppmöte 2015 antogs Agenda 2030 och 17 globala mål för hållbar utveckling, av världens stats- och regeringschefer. Detta åtagande innebär kortfattat att världens länder från och med januari 2016 fram till 2030 ska leda världen mot en hållbar och rättvis framtid, genom att bland annat utrota fattigdomen, bekämpa ojämlikheter inom och mellan länder, säkerställa ett varaktigt skydd för planeten och dess resurser, samt skydda de mänskliga rättigheterna. Hur de globala målen uppnås i Sverige beror även på engagemang från andra aktörer såsom näringsliv, frivilligorganisationer, fackliga organisationer och akademi.²⁹

2.2.1. FN:s vägledande principer om företag och mänskliga rättigheter

2.2.1.1. Skydda, respektera och åtgärda

John Ruggie, FN:s särskilde representant för företag och mänskliga rättigheter, presenterade 2008 ramverket ”Skydda, respektera och åtgärda”. Ramverket fokuserar på det glapp som uppstår när en stat misslyckas med att skydda individer från företagsrelaterad negativ påverkan på de mänskliga rättigheterna, samt klargör vilka juridiska principer som gäller när företag bedriver sin verksamhet (i framför allt svaga stater). ”Skydda, respektera och åtgärda” syftar på ramverkets tre grundpelare, nämligen statens skyldighet att skydda mänskliga rättigheter, företagens ansvar att respektera mänskliga rättigheter, samt tillgången till effektiva rättsmedel och kompensation för drabbade.³⁰

FN:s råd för mänskliga rättigheter godkände 2011 FN:s vägledande principer, som åskådliggör hur FN:s ramverk ”Skydda, respektera och åtgärda” ska tillämpas. Principerna gäller för *”alla stater och för alla företag, såväl multinationella som andra,*

---

²⁸ Se UN Global Compact, *Our Participants*, “unglobalcompact.org/what-is-gc/participants/”, hämtad 2017-01-17.

²⁹ Regeringen (utg.), *Globala mål för hållbar utveckling*, “regeringen.se/regeringens-politik/globala-malen-och-agenda-2030/globala-mal-for-hallbar-utveckling/”, hämtad 2017-01-17.

³⁰ Protect, Respect and Remedy: a framework for business and human rights, A/HRC/8/5 s. 5. punkt 11. Se även Jonzon, Jonas, *Mänskliga rättigheters Due Diligence – Den svenska statens skyldighet och företagens ansvar*, Amnesty International Sverige, Fair Trade Center, Diakonia, Latinamerikagrupperna, Swedwatch, 2014, “amnesty.se/upload/files/2014/06/30/MR_DUE_DILIGENCE_RAPPORT_140618%20utan%20f%C3%B6rord.pdf”, hämtad 2017-02-19, s. 12.

oavsett storlek, bransch, geografiskt läge, ägarförhållande och struktur.”³¹ Målet med principerna är att uppnå konkreta resultat för utsatta människor och samhällen, som i sin tur även kan bidra till en socialt hållbar globalisering.³² Förutom att företagen får vägledning i att säkerställa respekten för de mänskliga rättigheterna, så kan de genom att arbeta utefter riktlinjerna också identifiera och åtgärda brister.³³

De mänskliga rättigheter som företagen förväntas respektera är alla de internationellt erkända mänskliga rättigheterna, i synnerhet FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna, FN:s internationella konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter [cit. IKESKR], FN:s internationella konvention om medborgerliga och politiska rättigheter [cit. IKMPR] och ILO:s kärnkonventioner. Beroende på omständigheterna kan företagen också behöva överväga andra normer. Vidare bör de ägna särskild uppmärksamhet åt vissa riskgrupper vars rättigheter riskerar att kränkas av företagen, såsom exempelvis migrerande arbetstagare och deras familjer³⁴, samt särskilda branscher och miljöer med större risk. Då detta kan förändras är det emellertid aktuellt att bevaka alla mänskliga rättigheter fortlöpande.³⁵

2.2.1.2. Tillämpningsområde

FN:s vägledande principer kan så som de är skrivna, ge intrycket av att de riktar sig enbart mot företag och stater, men frågan är om begreppet ”företag” även omfattar organisationer, såsom exempelvis IOK och internationella idrottsförbund. Detta tydliggörs i de rekommendationer som professor John Ruggie har utformat till Internationella Fotbollförbundet [cit. FIFA]:

*” ... Beyond FIFA, the UNGPs’ provisions on the responsibility to respect human rights are applicable to any comparable sports organization [...]. The ‘key question,’ as the Swiss federal office implementing the OECD Guidelines for Multinational Enterprises affirmed in accepting a complaint against FIFA, is, ‘whether an entity is involved in commercial activities, independently of its legal form or sector of activity.’ And the fact is that international sports associations ... do conduct significant levels of commercial activity.”*³⁶

---

³¹ Human Rights Council, *Guiding Principles on Business and Human Rights*, i not 4 a.a., s. 1. Se även: Human Rights Council, *Human rights and transnational corporations and other business enterprises*, A/HRC/17/L.17/Rev.1, 2011.

³² Human Rights Council, *Guiding Principles on Business and Human Rights*, i not 4 a.a., s. 1.

³³ Human Rights Council, *Guiding Principles on Business and Human Rights*, i not 4 a.a., artikel 14.

³⁴ I kommentaren till paragraf 12, FN:s vägledande principer, nämns särskilt ursprungsbefolkningar, kvinnor, personer som tillhör en nationell eller etnisk, religiös och språklig minoritet, barn, personer med funktionsnedsättning och migrerande arbetstagare och deras familjer.

³⁵ Human Rights Council, *Guiding Principles on Business and Human Rights*, i not 4 a.a., artikel 12.

³⁶ Ruggie, John G, 2016, *FOR THE GAME. FOR THE WORLD., FIFA and Human Rights*, Corporate Responsibility Initiative Report No. 68, Cambridge, MA: Harvard Kennedy School, s. 10, “hks.harvard.edu/centers/mrcbg/programs/crri/research/reports/report68”, hämtad 2017-02-23.

Eftersom IOK och de nationella olympiska kommittéerna är involverade i kommersiell verksamhet i samband med försäljning av rättigheter till sponsorer och mediabolag, samt genom andra kommersiella inkomstkällor, får bestämmelserna om att respektera de mänskliga rättigheterna alltså anses gälla även dem.³⁷ Under senare tid har även den idrottsliga verksamheten i Sverige börjat få en allt högre omsättning. *”Genom att driva, reglera eller dra nytta av denna utveckling är vissa idrottsliga aktörer också under vissa omständigheter, och i allt större utsträckning, kommersiella aktörer.”*³⁸

Utifrån det ovan anförda kan det alltså konstateras att begreppet ”företag” i FN:s vägledande principer och i denna uppsats, omfattar alla företag och organisationer, som i någon form bedriver kommersiell verksamhet.

2.2.1.3. Staternas ansvar

I enlighet med staternas folkrättsliga förpliktelser, är det varje stats skyldighet att respektera, skydda och förverkliga de mänskliga rättigheter som individer inom statens territorium och/eller jurisdiktion åtnjuter. Detta omfattar skyldigheten att skydda individerna från tredje parts kränkningar av mänskliga rättigheter. Stater är inte i sig ansvariga för privata aktörers kränkningar, men de kan bryta mot sina internationella åtaganden om kränkningarna kan hänföras till dem eller om de underlåter att vidta lämpliga åtgärder för att förebygga, utreda, straffa och gottgöra privata aktörers kränkningar, vilket kan göras genom effektiva riktlinjer, effektiv lagstiftning, reglering och prövning.³⁹

Vad gäller företagsverksamhet som bedrivs utanför statens egna territorium, så ska i första hand värdstaten (den stat där företaget bedriver verksamhet) säkerställa att individer inte påverkas negativt av företagets verksamhet. Problemet är att detta inte alltid efterföljs, kanske framför allt av svagare eller auktoritära stater. Följaktligen har hemstaten (den stat där företaget har sitt säte) och företagets ansvar utretts vid utformningen av FN:s vägledande principer. Hemstaterna, Sverige inkluderat, bör enligt principerna klargöra och fastställa att företag ska respektera de mänskliga rättigheterna i all sin verksamhet, alltså även i utlandet.

---

³⁷ Se Sveriges Olympiska Kommitté, *Varumärkesrättigheter*, ”sok.se/sok-och-den-olympiska-rorelsen/varumarkesrattigheter.html”, hämtad 2017-02-08, och Lindholm, *Idrottsjuridik*, a.a. i not 10, s. 29-30 samt *Initial Assessment of FIFA, 2015*, ”business-humanrights.org/sites/default/files/documents/Swiss_NCP_-_Initial_Assessment_FIFA_13-10-2015.pdf”, som gäller ett klagomål mot FIFA i Schweiz, i samband med VM i Qatar. Kapitlet om mänskliga rättigheter i OECD:s riktlinjer har upprättats nästan ordagrant i enlighet med FN:s vägledande principer. Se även Human Rights Council, *Guiding Principles on Business and Human Rights*, i not 4 a.a., General Principles, p.1; ”[...] all business enterprises, both transnational and others, regardless of their size, sector, location, ownership and structure.”

³⁸ Lindholm, Johan, *Kommersiell exploatering av idrottslig verksamhet ur ett konkurrensrättsligt perspektiv*, ”konkurrensverket.se/globalassets/publikationer/uppdraagsforskning/forsk_rap_2015-5.pdf”, Uppdragsforskningsrapport 2015:5, Konkurrensverket, s. 10, hämtad 2017-03-03.

³⁹ Human Rights Council, *Guiding Principles on Business and Human Rights*, i not 4 a.a., artikel 1.

Exempelvis kan detta göras genom rapporteringskrav, tydliga riktlinjer eller genom direkt extraterritoriell lagstiftning.⁴⁰

Som en del av statens skyldighet att skydda individer mot företagsrelaterad negativ påverkan ingår också att säkerställa att en drabbad har möjlighet att få sin sak prövad på ett effektivt sätt. Staten ska således undanröja hinder för en objektiv prövning och underlätta för den drabbade.⁴¹

2.2.1.4. Företag som ägs eller kontrolleras av staten

I FN:s vägledande principer (artikel 4), anges att stater bör:

”vidta ytterligare åtgärder för att motverka att företag som ägs eller kontrolleras av staten, eller som får omfattande stöd och service från myndigheter såsom exportkreditorgan och offentliga organ som försäkrar eller garanterar investeringar, kränker de mänskliga rättigheterna genom att, när så är lämpligt, kräva att företagen genomför en människorätts-due diligence”.

Eftersom det primära ansvaret för mänskliga rättigheter enligt folkrätten vilar på de enskilda staterna, kan det innebära att staten brister i sina folkrättsliga förpliktelser när ett företag som kontrolleras av staten eller vars agerande annars kan hänföras till staten, kränker de mänskliga rättigheterna.⁴²

Ju närmare sambandet är mellan ett företag och staten, eller ju mer beroende företaget är av ett lagstadgat bemyndigande eller skattemedel, desto starkare skäl finns det för staten att säkerställa att företaget respekterar de mänskliga rättigheterna.⁴³

I de fall då stater äger eller kontrollerar företag har de som störst möjlighet att säkerställa att relevanta riktlinjer, lagar och regler om respekten för de mänskliga rättigheterna tillämpas. Detta då ledningen i sådana företag normalt rapporterar till myndigheter, vilket gör att berörda departement får bättre förutsättning att granska och utöva tillsyn, samt säkerställa att människorätts-due diligence genomförs.⁴⁴

---

⁴⁰ Human Rights Council, *Guiding Principles on Business and Human Rights*, i not 4 a.a., artikel 2. Se även Jonzon, *Mänskliga rättigheters Due Diligence*, i not 30 a.a.

⁴¹ Human Rights Council, *Guiding Principles on Business and Human Rights*, i not 4 a.a., artikel 25.

⁴² Human Rights Council, *Guiding Principles on Business and Human Rights*, i not 4 a.a., artikel 4, kommentar.

⁴³ Human Rights Council, *Guiding Principles on Business and Human Rights*, i not 41 a.st.

⁴⁴ Human Rights Council, *Guiding Principles on Business and Human Rights*, i not 41 a.st.

2.2.1.5. Företags ansvar

Företag ska i enlighet med FN:s vägledande principer respektera de mänskliga rättigheterna.⁴⁵ Detta ansvar åvilar alla företag fullt ut och på lika villkor, oavsett storlek, bransch, i vilken miljö som verksamheten bedrivs, ägarförhållande, struktur, samt oavsett om verksamheten bedrivs genom en koncern eller enskilt.⁴⁶

De mänskliga rättigheterna kan kränkas av företagen på tre nivåer: genom att orsaka, bidra till eller att stå i samband med. Det sistnämnda är särskilt relevant för denna uppsats, vad gäller affärspartners, inbegripet sponsorpartners, eftersom de genom sina affärsrelationer kan stå i samband med kränkningar. När företag riskerar att orsaka eller bidra till negativ påverkan, bör de förebygga och undvika potentiella risker, göra vad de kan för att stoppa kränkningar som pågår, samt avhjälpa skada som redan åsamkats. De företag som riskerar att stå i direkt samband med kränkningar genom sina affärspartners, bör i enlighet med FN:s vägledande principer söka inflytande över sina affärspartners för att förhindra och förebygga negativ påverkan.⁴⁷

För att fullgöra sitt ansvar att respektera de mänskliga rättigheterna, bör företag ha:

”policies och processer som är lämpliga med hänsyn till storlek och övriga omständigheter, inbegripet:

- a) ett policyåtagande att fullgöra ansvaret att respektera de mänskliga rättigheterna;*
- b) en process för att genomföra människorätts-due diligence i avsikt att identifiera, förhindra, begränsa och redogöra för hur de åtgärdar deras påverkan på de mänskliga rättigheterna;*
- c) processer för att göra det möjligt att gottgöra negativ påverkan på de mänskliga rättigheterna som de orsakar eller bidrar till.”⁴⁸*

Företag behöver visa att de respekterar de mänskliga rättigheterna, vilket enligt FN:s vägledande principer inte är möjligt om de inte har särskilda policies och processer på plats.⁴⁹ De ska också möjliggöra klagomålsprocesser, tillgängliga för individer som kan komma att drabbas, för att så tidigt som möjligt upptäcka och förhindra risker.⁵⁰

Hur företagen fullgör sitt ansvar att respektera de mänskliga rättigheterna ska enligt FN:s vägledande principer stå i proportion till, bland annat, dess storlek och hur pass allvarlig

---

⁴⁵ De rättigheter som ska respekteras är som minimum FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna, FN:s konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter och ILO:s kärnkonventioner. Se Human Rights Council, *Guiding Principles on Business and Human Rights*, i not 4 a.a., artikel 11 och artikel 12.

⁴⁶ Human Rights Council, *Guiding Principles on Business and Human Rights*, i not 4 a.a., artikel 14.

⁴⁷ Human Rights Council, *Guiding Principles on Business and Human Rights*, i not 4 a.a., artikel 13.

⁴⁸ Human Rights Council, *Guiding Principles on Business and Human Rights*, i not 4 a.a., artikel 15.

⁴⁹ Human Rights Council, *Guiding Principles on Business and Human Rights*, i not 4 a.a., artikel 15, kommentar.

⁵⁰ Human Rights Council, *Guiding Principles on Business and Human Rights*, i not 4 a.a., artikel 29.

företagets negativa påverkan på de mänskliga rättigheterna är. Små och medelstora företag kan exempelvis ha sämre möjligheter och mer informella processer, jämfört med större företag. Vissa små och medelstora företag kan dock ändå ha en allvarlig negativ påverkan på de mänskliga rättigheterna, vilket i sig kräver åtgärder som motsvarar deras påverkan, oavsett företagets storlek.⁵¹

2.2.1.6. Människorätts-due diligence

Människorätts-due diligence [cit. MR-DD] är en metod som används för att fortlöpande identifiera risker för negativ påverkan på de mänskliga rättigheterna. Negativ påverkan på de mänskliga rättigheterna kan företag orsaka eller bidra till genom den egna verksamheten eller genom sina affärsförbindelser, varför dessa bör inkluderas i processen. Med hjälp av MR-DD kan företagen förhindra, begränsa och redogöra för de risker som deras verksamhet kan ge upphov till. Mänskliga rättigheter måste definieras brett, eftersom företag potentiellt kan påverka alla internationellt erkända mänskliga rättigheter genom sin verksamhet (direkt inverkan) eller sina affärspartners verksamhet (indirekt inverkan).⁵²

Som redan nämnts, bör företag utarbeta en policy för mänskliga rättigheter, som ska vara väl förankrad i företagets ledning.⁵³ I policy-dokumentet bör företagen fastställa att de ska respektera mänskliga rättigheter genom hela verksamheten, med hjälp av MR-DD, och att de aktivt ska göra vad de kan för att förhindra och förebygga negativ påverkan.⁵⁴

Företagen bör utvärdera både faktisk och potentiell påverkan på de mänskliga rättigheterna. Därefter kan de i enlighet med FN:s vägledande principer agera utifrån dessa iakttagelser, samt integrera sin bedömning om negativ påverkan och dess åtaganden i den interna kontroll- och tillsynsprocessen. Vidtagna åtgärder ska följas upp fortlöpande och företagen ska utåt rapportera om de åtgärder som vidtas, för att motverka ytterligare negativ påverkan.⁵⁵ Rapportering av åtgärder som vidtas bidrar till transparens, vilket är väsentligt för att allmänheten och de som riskerar att drabbas ska kunna följa och granska företagets förebyggande arbete.⁵⁶

---

⁵¹ Human Rights Council, *Guiding Principles on Business and Human Rights*, i not 4 a.a., artikel 14, samt dess kommentar.

⁵² Human Rights Council, *Guiding Principles on Business and Human Rights*, i not 4 a.a., artikel 18, kommentar, st. 2. Se även Taylor, Mark B., Zandvliet, Luc, Forouhar, Mitra, *Due diligence for human rights: a risk-based approach*, Corporate social responsibility initiative working paper No. 53, John F. Kennedy School of Government, Harvard University, 2009, s. 5, "hks.harvard.edu/m-rcbg/CSRI/publications/workingpaper_53_taylor_etal.pdf", hämtad 2017-02-23.

⁵³ Amis, Lucy, *A guide for business how to develop a human rights policy*, United Nations Global Compact Office and Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, 2011, s. 4, 2011.

⁵⁴ Amis, i not 52 a.a., s. 4.

⁵⁵ Human Rights Council, *Guiding Principles on Business and Human Rights*, i not 4 a.a., artikel 17 och Human Rights Council, *Report of the Special Representative of the Secretary General on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises*, John Ruggie, A/HRC/14/27, p. 83.

⁵⁶ Taylor et al, *Due diligence for human rights*, i not 51 a.a., s. 15 f.

En MR-DD anpassas utefter företagen, vilket innebär att den kan variera i komplexitet utifrån storlek, risken för allvarlig påverkan på de mänskliga rättigheterna och verksamheten i sig, samt miljön där verksamheten bedrivs. Eftersom riskerna förändras med tiden, då företagens verksamhet och omgivning utvecklas, är det av särskild vikt att MR-DD genomförs kontinuerligt.⁵⁷

Genom att genomföra MR-DD kan företag också få hjälp i att minska risken för rättsliga anspråk riktade mot dem och visa att de gjort vad de kunnat för att undvika inblandning i en påstådd kränkning. Däremot bör företagen inte ta för givet att de enbart på grund av att de genomför MR-DD, befrias från ansvar för att ha orsakat eller bidragit till kränkningar av de mänskliga rättigheterna.⁵⁸

2.3. Aktuella människorättstraktat

2.3.1. Introduktion

I och med den ekonomiska globaliseringen har det blivit allt vanligare för migrerande arbetstagare från utvecklingsländer att söka sig till arbeten i rikare länder, ofta genom att ta sig an dåligt avlönade uppdrag. Bland annat är detta vanligt förekommande vid förberedelser inför olympiska spel och världsmästerskap.⁵⁹ Det är särskilt i sådana situationer som arbetstagares rättigheter aktualiseras. Tanken är att rättigheterna ska motverka globaliseringens negativa konsekvenser, såsom exploatering av migrerande arbetstagare. Arbetstagares rättigheter ska skyddas och främja arbetsvillkor genom att sätta internationella minimum-standards. Både FN och Internationella arbetsorganisationen [cit. ILO] spelar en viktig roll i att fastställa, implementera och övervaka dessa standarder.⁶⁰

I detta kapitel ges en genomgång av arbetsrättsliga traktat och artiklar som är aktuella för uppsatsen. Förutom arbetstagares rättigheter så behandlas även andra viktiga områden såsom yttrandefrihet, expropriation och tvångsvräkning av boende. Där aktualiseras andra artiklar i vissa av nedanstående konventioner, men också Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna⁶¹ [cit. EKMR].

---

⁵⁷ Human Rights Council, *Guiding Principles on Business and Human Rights*, i not 4 a.a., artikel 17.

⁵⁸ Human Rights Council, *Guiding Principles on Business and Human Rights*, i not 4 a.a., artikel 17, kommentar, st. 8.

⁵⁹ Se Human Rights Watch, *Race to the Bottom*, i not 2 a.a., passim; Amnesty International (utg.), *The Ugly Side of the Beautiful Game: Exploitation of Migrant Workers on a Qatar 2022 World Cup Site*, passim, 2016-03-31, "[refworld.org/docid/56fe16444.html](https://www.refworld.org/docid/56fe16444.html)", hämtad 2017-02-23.

⁶⁰ Moeckli, Shah & Sivakumaran, i not 23 a.a., s. 249 - 250.

⁶¹ Upprättad den 4 november 1950 och ratificerad av Ryssland den 5 maj 1998.

2.3.2. ILO:s konventioner om arbetstagares rättigheter

Internationella arbetsorganisationen [cit. ILO] skiljer sig från övriga FN-organ och mellanstatliga organisationer genom att både regeringar, arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer deltar i ILO:s beslutande och verkställande organ.⁶²

ILO har som syfte att uppnå fyra grundläggande principer, nämligen; föreningsfrihet, inklusive rätten att bilda eller gå med i en fackförening, avskaffande av tvångsarbete, avskaffande av barnarbete och avskaffande av diskriminering i arbetslivet. För att uppnå dessa principer, har en mängd internationella minimumstandarder, inklusive över 180 konventioner om grundläggande mänskliga rättigheter antagits. Konventionerna behandlar utöver ovan nämnda principer också ämnen såsom arbetarskydd, arbetstid, migrerande arbetstagare och urbefolkningar.⁶³

Alla medlemsländer har enligt ILO:s deklaration om grundläggande principer och rättigheter i arbetslivet en förpliktelse att respektera, främja och genomföra de principer och grundläggande rättigheter som fastställs i ILO:s åtta kärnkonventioner, oavsett om dessa konventioner har ratificerats eller ej.⁶⁴ Konventionerna omfattar organisationsrätt, föreningsfrihet, erkännande av rätten till kollektiva förhandlingar, samt avskaffande av tvångsarbete, barnarbete och diskriminering i arbetslivet.⁶⁵

2.3.3. Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter

2.3.3.1. Rättvisa och tillfredsställande arbetsvillkor

Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter⁶⁶ [cit. IKESKR] (artikel 7) erkänner:

”rätten för var och en att åtnjuta rättvisa och gynnsamma arbetsvillkor”. Dessa arbetsvillkor ska framför allt tillgodose: (a) ersättning, som till ett minimum ska ge arbetstagare (i) skälig lön [...] och (ii) en godtagbar tillvaro för dem själva och deras familjer i enlighet med bestämmelserna i konventionen; (b) trygga och sunda arbetsförhållanden; [...] (d) vila, fritid och skälig begränsning av arbetstiden [...].”

---

⁶² Regeringskansliet, *Mänskliga rättigheter – ILO:s arbete för mänskliga rättigheter*, utbildningshäfte, 2005, s. 3.

⁶³ Se [ILO:s deklaration om fundamentala principer och rättigheter på arbetsplatsen]; *ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work*, antagen 1998.

⁶⁴ Se Saul, Ben, Kinley, David & Mowbray, Jacqueline, *The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights: Commentary, Cases, and Materials*, Oxford University Press, New York, först publicerad år 2014, 2016 års upplaga, s. 277.

⁶⁵ Regeringskansliet, *Mänskliga rättigheter – ILO:s arbete*, i not 61 a.a., s. 4.

⁶⁶ Antogs av FN:s generalförsamling genom resolution 2200A (XXI) den 16 december 1966, trädde i kraft den 3 januari 1976 och ratificerades av Ryssland den 16 oktober 1973.

Vad gäller icke-medborgares rättigheter på arbetsplatsen, har FN:s kommitté om avskaffande av rasdiskriminering [cit. CERD] fastställt att arbetstagares rättigheter ska gälla för alla individer, inklusive de som saknar arbetstillstånd, så länge ett anställningsförhållande existerar.⁶⁷ Kommittén för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter har uppmärksammat att migrerande arbetstagare bland annat riskerar att ej få skälig lön.⁶⁸ I en konventionskommentar⁶⁹ till IKESKR hänvisas till artikel 25 i FN:s konvention för skydd av migrantarbetare och deras familjers rättigheter⁷⁰, vilken fastställer att migrerande arbetstagare inte ska behandlas mindre gynnsamt än medborgare, oavsett om de är dokumenterade eller papperslösa. Skyddet gäller för lön, andra arbetsförhållanden såsom övertid, arbetstimmar, veckovila, semesterersättning, säkerhets- och hälsofrågor och uppsägning. Principen om likabehandling, som förekommer i artikelns första stycke, är inte dispositiv och det är således inte tillåtet att frångå detta skydd genom exempelvis anställningsavtal. I artikelns tredje stycke fastställs att konventionsstaterna ska vidta lämpliga åtgärder för att säkerställa att migrerande arbetstagare inte berövas de rättigheter som härrör från principen om likabehandling, på grund av någon oegentlighet i deras vistelse eller anställning. I synnerhet skall arbetsgivare inte befrias från några rättsliga eller avtalsmässiga skyldigheter, och dessa skyldigheter ska inte heller begränsas på något sätt på grund av en sådan oegentlighet.⁷¹

2.3.3.2. Fackliga rättigheter

IKESKR erkänner rätten *"för var och en att ... bilda fackföreningar med andra ... i syfte att främja och tillvarata sina ekonomiska och sociala intressen"* och *"[...] ansluta sig till en fackförening efter eget val,"* samt rätten att strejka (artikel 8). Inskränkningar av rätten att bilda eller ansluta sig till fackföreningar måste vara lagstadgade och *"nödvändiga med hänsyn till den nationella säkerheten eller den allmänna ordningen eller för skyddande av andras rättigheter och friheter"* (art. 8(1) a och c.).

Artikel 2(3) fastställer att utvecklingsländer får *"bestämma i vilken utsträckning de skall tillförsäkra icke-medborgare de ekonomiska rättigheterna"*, med beaktande av de mänskliga

---

⁶⁷ UN Committee on the Elimination of Racial Discrimination, General Recommendation 30, *Discrimination Against Non-Citizens* (Sixty-Fourth Session, 2004), UN Doc. CERD/C/64/Misc.11/rev.3 (2004), para. 35. International Covenant on Elimination of All Forms of Racial Discrimination, antogs av FN:s generalförsamling genom resolution 2106 (XX), den 21 december 1965 och trädde i kraft den 7 mars 1966.

⁶⁸ UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR), *Concluding Observations: Kuwait*, 7 June 2004, E/C.12/1/Add.98; CESCR, *Concluding Observations: Canada*, 22 May 2006, E/C.12.CAN/CO/4.

⁶⁹ Saul, Kinley & Mowbray, *The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, i not 64 a.a., s. 401 f.

⁷⁰ Antogs av FN:s generalförsamling den 18 december 1990. Se art. 25 p.1(a), 2, och 3.

⁷¹ Saul, Kinley & Mowbray, *The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, i not 64 a.a., s. 401.

rättigheterna och samhällsekonomin. Eftersom fackliga rättigheter anses ha en medborgerlig och politisk karaktär, och således ska säkerställas omedelbart snarare än genom ett gradvist förverkligande, blir det dock svårt att argumentera för att ett lands ekonomiska omständigheter kan utgöra en anledning till restriktion av icke-medborgares fackliga rättigheter. En inskränkning av detta slag vore heller inte förenlig med syftet bakom konventionen, att ”skydda det inneboende värdet hos varje människa”⁷². Detta skulle förstås också göra redan utsatta migrerande arbetstagare än mer mottagliga för exploatering.⁷³ Av samma anledning har ILO i ILO:s konvention nr. 87, uttryckligen avvisat ”ekonomiska argument” om att arbetstagare i så kallade exportfrizoner (FTZ) kan förnekas fackliga rättigheter, eller att utländska investeringsincitament får inbegripa begränsningar av föreningsfriheten eller rätten att organisera sig.⁷⁴

2.3.4. Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter

2.3.4.1. Organisationsfrihet

Även Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter⁷⁵ [cit. IKMPR] garanterar föreningsfrihet, inbegripet ”rätten att bilda och ansluta sig till fackföreningar för att skydda sina intressen”. Precis som i den likstämmiga artikeln i IKESKR, får denna rättighet enligt IKMPR, artikel 22(2), enbart inskränkas genom lag och inskränkningen måste, i ett demokratiskt samhälle vara nödvändig med hänsyn till den nationella säkerheten, den allmänna säkerheten, den allmänna ordningen (ordre public), eller för skyddandet av andra personers fri- och rättigheter. Artikelns tredje stycke hänvisar till ILO:s konvention om föreningsfrihet och skydd för organisationsrätten, angående staters ansvar:

”Ingen bestämmelse i denna artikel skall tillåta en stat, som är part i Internationella arbetsorganisationens konvention av år 1948 angående föreningsfrihet och skydd för organisationsrätten, att stifta lag som inskränker, eller tillämpa lagen på sätt som inskränker, det genom sagda konvention tillförsäkrade skyddet.”

---

⁷² IKESKR, sid 1.

⁷³ Saul, Kinley & Mowbray, *The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, i not 64 a.a., s. 503-504.

⁷⁴ International Labour Organization, *Freedom of Association: Digest of decisions and principles of the Freedom of Association Committee of the Governing Body of the ILO*, “ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---normes/documents/publication/wcms_090632.pdf”, u. 5, 2006, Genève, s. 264-266.

⁷⁵ Antogs genom Generalförsamlingens resolution 2200A (XXI) den 16 december 1966 och trädde i kraft den 23 mars 1976.

2.3.4.2. Frihet från slaveri, trälldom och tvångsarbete

Konventionens artikel 8 garanterar några av de mest grundläggande mänskliga rättigheterna; frihet från slaveri, trälldom och tvångsarbete. Frihet från slaveri och trälldom erkänns som internationell sedvanerätt och förbudet är därmed en tvingande folkrättslig förpliktelse (jus cogens), även för stater som ej har ratificerat konventionen.⁷⁶ Alla stater har en särskild skyldighet att agera mot sådana folkrättskränkningar.⁷⁷

Det internationella samfundet har gjort en åtskillnad mellan slaveri och tvångsarbete.⁷⁸ Förbud av tvångsarbete är ingen jus cogens-norm, och IKMPR:s artikel 8(3) är således dispositiv, även om tvångsarbete ofta sker under förhållanden som påminner om slaveri.⁷⁹ Artikel 8(3)(a) om förbud mot tvångsarbete lyder; ”(a) Ingen får tvingas att utföra tvångsarbete eller annat påtvingat arbete.” Tvångs- eller obligatoriskt arbete beskrivs i ILO:s konvention nr. 29 angående tvångs- eller obligatoriskt arbete⁸⁰ som ”varje arbete eller tjänst, som avfordras en person under hot om något slag av straff och till vars utförande ifrågavarande person icke erbjudit sig av fri vilja” (artikel 2(1)). I artikel 8(3)(b) och (c) föreskrivs ett antal undantag. FN:s råd för mänskliga rättigheter [cit. HRC] har dessvärre utfärdat väldigt få kommentarer gällande omfattningen av dessa undantag.

Privata ekonomiska intressen är i dag sannolikt den vanligaste anledningen till kränkningar av rättigheterna i artikel 8.⁸¹ Stater har ett ansvar att skydda alla individer inom jurisdiktionen från privata aktörers kränkningar av rättigheterna i artikel 8 samt avstå från att själva delta i sådana kränkningar.⁸²

3. Mänskliga rättigheter i den olympiska rörelsen

3.1. Introduktion

Inför OS i Peking 2008 rapporterade internationella medier och människorättsorganisationer om kränkningar av mänskliga rättigheter i Kina, som visade sig ha en direkt koppling till arrangemanget av de olympiska spelen. Internationella Olympiska Kommittén [cit. IOK] lovade att agera om spelen inte ledde till förbättringar för de mänskliga rättigheterna.

---

⁷⁶ Joseph, Sarah & Castan, Melissa, *The International Covenant on Civil and Political Rights: Cases, Materials, and Commentary*, u. 3, 2014, Oxford University Press, New York, först publicerad 2013, s. 330. Se även: Bring, Ove, Mahmoudi, Said & Wrange, Pål, *Sverige och Folkrätten*, Nordstedts Juridik, Stockholm, u. 5:1, s. 148.

⁷⁷ Bring, Mahmoudi & Wrange, i not 76 a.st.

⁷⁸ Weissbrodt, David & Anti-Slavery International, *Abolishing Slavery and its Contemporary Forms*, UN, OHCHR, New York & Geneve, 2002, HR/PUB/02/4, stycke 36.

⁷⁹ Joseph & Castan, i not 76 a.a., s. 915 [26.64] ff.

⁸⁰ Antogs den 28 juni 1930 och trädde i kraft den 1 maj 1932, 39 UNTS 55.

⁸¹ Se Nowak, Manfred, *U.N. Covenant on Civil and Political Rights: CCPR Commentary*, u. 2, N.P. Engel, Strasbourg, 2005, s. 145.

⁸² Joseph & Castan, i not 76 a.a., s. 331 f.

Agerandet uteblev dessvärre och internationella människorättsorganisationer som Human Rights Watch, Amnesty International och Internationella fackliga samorganisationen [cit. IFS] kunde senare visa på en väldokumenterad ökning av kränkningar av yttrandefriheten och föreningsfriheten, migrerande arbetstagares rättigheter samt rivandet av bostäder för att ge plats åt den olympiska infrastrukturen. Kränkningarna återspeglade både den kinesiska regeringens misslyckande i att uppfylla sina OS-relaterade löften och IOK:s försumlighet i att se till att Kina uppfyllde sina åtaganden.⁸³

Situationen återupprepades senare vid förberedelserna inför vinter-OS i Sotji 2014 och OS i Rio de Janeiro 2016. Dessa fall, som bara är ett fåtal av många, kan enligt Amnesty International tolkas som bevis för att olympiska spel kan leda till, och leder till kränkningar av mänskliga rättigheter.⁸⁴ IOK har varit fullt medveten om problemen, men trots den olympiska rörelsens Agenda 2020⁸⁵ och ett beslut av IOK att inkludera skydd för de mänskliga rättigheterna i framtida värdstadskontrakt,⁸⁶ utelämnas fortfarande uttryckliga hänvisningar till mänskliga rättigheter och friheter i avtalen med värdstäderna (bland annat inför sommar-OS och de Paralympiska spelen 2024).⁸⁷

Kränkningar av de mänskliga rättigheterna vid förberedelser inför stora internationella idrottstävlingar sker inte enbart inför olympiska spel, utan tycks vara ett betydligt större fenomen än så. Samma typ av kränkningar som visat sig vara vanliga vid olympiska spel, har också påträffats vid arrangemang av världsmästerskap inom olika idrotter.⁸⁸ Exempelvis ser vi denna problematik inför fotbolls-VM i Ryssland 2018 och Qatar 2022.⁸⁹

3.2. Sponsring

Det saknas i dagsläget särskild rättslig reglering kring sponsorskap, som istället grundar sig i avtalsrätten och förekomsten av sponsoravtal.⁹⁰

Utifrån ett rättsligt perspektiv är det relevant att skilja sponsorskap från när någon ger ekonomiskt eller annat stöd till en verksamhet och inte förväntar sig motprestationer

---

⁸³ Human Rights Watch, *China: Olympics Harm Key Human Rights – Chinese Government, IOC Wasted Historic Opportunity for Reform*, 2008-08-06, "hrw.org/news/2008/08/06/china-olympics-harm-key-human-rights", hämtad 2017-02-08.

⁸⁴ Sports and Rights Alliance, *2024 Olympics: 'Astonishing' Omission of Human Rights in Host City Contract*, pressmeddelande, 2015-09-24, "amnesty.org.uk/press-releases/2024-olympics-astonishing-omission-human-rights-host-city-contract", hämtad 2017-02-06.

⁸⁵ Nya rekommendationer som den olympiska rörelsen kommit överens om 2014. Mer information under rubrik 3.4.1.

⁸⁶ Se Human Rights Watch, *Olympics: Host City Contracts Will Include Rights Protections – New IOC Contract Requirement Raises Bar for all Sports Groups*, "hrw.org/news/2014/10/22/olympics-host-city-contracts-will-include-rights-protections", hämtad 2017-02-06.

⁸⁷ Sports and Rights Alliance, i not 83 a.a.

⁸⁸ Se Sommerfeld, *Mänskliga rättigheter på hal is*, i not 8 a.a.; Sommerfeld, *Emiren, Putin och VM-festen*, i not 8 a.a.; Amnesty International, *The Ugly Side of The Beautiful Game*, i not 58 a.a.; International Trade Union Confederation, *The Case Against Qatar: Host of the FIFA 2022 World Cup*, Special Report, March 2014.

⁸⁹ Sommerfeld, *Emiren, Putin och VM-festen*, i not 8 a.a.; Amnesty International, *The Ugly Side of The Beautiful Game*, i not 58 a.a.; ITUC, *The Case Against Qatar*, i not 87 a.a.

⁹⁰ Lindholm, *Idrottsjuridik*, i not 10 a.a., s. 267 respektive Grayson, *Sport and the law*, i not 10 a.a., s. 335-339.

(ett benefikt förhållande). Sponsorskap bygger nämligen på ett oneröst förhållande.⁹¹ Således förväntar sig sponsorn att få en motprestation (quid pro quo).

Vid idrottssponsring består ersättningen i allmänhet av att sponsorn genom att associera sig med exempelvis ett idrottsförbund eller ett idrottsevenemang kan dra nytta av dess ”goda anseende”, med andra ord en slags associationsmarknadsföring.⁹² När allmänheten informeras om sponsorns associering med den idrottsliga verksamheten, blir förhållandet sedermera kommersiellt. Att den idrottsliga aktören offentligt erkänner sponsorskapet, till exempel på matchkläder och skyltar på arenan, använder sponsorns varumärke i marknadsföring för evenemang, kräver att mediebolag och samarbetspartners informerar om sponsorskapet, samt att sponsorn i reklamkampanjer informerar om associeringen och använder sig av arrangörens varumärken, är exempel på väletablerad praxis inom idrotten. Utöver dessa sedvanliga rättigheter, kan även andra förmåner vara aktuella, såsom biljetter och liknande ”hospitality rights”.⁹³

I den kvalitativa undersökning⁹⁴ som genomförts bland idrottssponsorer, som en del av detta examensarbete, blir det också uppenbart att det finns ett kommersiellt intresse bakom sponsringen. *”Vi kopplar vår idrottssponsring till olika kommersiella tema och skapar säljbara produkter där del av omsättning/provision kommer rättigheten/klubbarna tillgodo,”* svarar ATG.⁹⁵ Svensk idrotts största sponsor Svenska Spel bekräftar att sponsringssamarbetet är affärsmässigt.⁹⁶ Även Arla påpekar att huvudmålet med sponsringen är att stärka Arla som varumärke.⁹⁷ Sponsorererna kan dessutom knyta sin marknadsföring och sina varumärken till de olympiska spelen och världsmästerskapen.

När Swedwatch granskade SOK:s huvudsponsorer inför vinter-OS i Sotji 2014, meddelade Vattenfall att de genom sponsringen kunde associera sig med *”ett av världens starkaste varumärken”*, det olympiska varumärket. I detta fall blev både OS och SOK som affärspartner en del av företagets värdekedja.⁹⁸ Därmed borde de ha ingått i den MR-DD som sponsorerna ska göra i enlighet med både FN:s vägledande principer och OECD:s riktlinjer.

---

⁹¹ Lindholm, *Idrottsjuridik*, i not 89 a.st. respektive Grayson, a.a. i not 89, s. 336.

⁹² Se Grayson, i not 89 a.a., s. 336-339; Möller, Karl Ole, *Några praktiska synpunkter vid sponsoring av sportevenemang*, Svensk Idrottsjuridisk Förenings artikelsamling 2011, s. 210; Halgreen, Lars, *European Sports Law – A Comparative Analysis of the European and American Models of Sport*, Thomson, Köpenhamn, 2004., s. 328; Woxholth, Geir, *Idrettens sponsoravtaler – En analyse av idrettsorganisasjonens, sponsorens og utøverens rettsposisjoner under idrettens sponsoravtaler*, ak. avh., Universitetet i Oslo, 1992., s. 3.

⁹³ Se Lindholm, *Idrottsjuridik*, a.a. i not 10, s. 268; Möller, Karl Ove, *Arenasponsring – några praktiska synpunkter*, Svensk Idrottsjuridisk Förenings artikelsamling 2013 s. 187, s. 190 och 193; Möller, Karl Ole, *Några praktiska synpunkter*, i not 92 a.a., s. 214 - 218; Gardiner, Simon, O’Leary, John, Welch, Roger, Boyes, Simon & Naidoo, Urvasi, *Sports Law*, u. 4, Cavendish, Lodon, 2012, s. 308; Woxholth, *Idrettens sponsoravtaler*, i not 92 a.a., s. 3.

⁹⁴ Se appendix 1. Enkätundersökningen skickades ut till ett slumpmässigt urval av idrottssponsorer och besvarades av 15 företag i december 2016.

⁹⁵ Svar erhållet från chefen för ATG:s konceptavdelning.

⁹⁶ Svar erhållet från Svenska Spels hållbarhetschef.

⁹⁷ Svar erhållet från sponsrings- och eventchefen på Arla Foods.

⁹⁸ Jennische, *De olympiska kränkningarna*, i not 8 a.a., s. 20 - 21.

De statligt ägda företagen ska också enligt statens ägarpolicy ”agera föredömligt inom området hållbart företagande,” det vill säga inom framför allt mänskliga rättigheter, miljö, etik och anti-korruption, samt följa FN:s Global Compact.⁹⁹

3.3. Vinter-OS i Sotji

3.3.1. Introduktion

2007 beslutade Internationella Olympiska Kommittén [cit. IOK] att vinter-OS 2014 skulle genomföras i den ryska staden Sotji. Ingen hänsyn togs till att situationen för mänskliga rättigheter konstant hade förvärrats i Ryssland sedan slutet av 1990-talet, så pass att Ryssland placerades på samma låga nivå som Sovjetunionen 1988, i den årliga granskningen om medborgerliga och politiska rättigheter och politisk frihet, av Freedom House.¹⁰⁰ Samtidigt lyfte internationella människorättsorganisationer frågan om vilka konsekvenser för mänskliga rättigheter som de olympiska spelen i Peking skulle få för Kina ett år senare.¹⁰¹

Efter friidrotts-VM i Moskva 2013, drygt ett år innan vinter-OS i Sotji, tog debatten om det ryska lagförbudet av propaganda om icke-traditionella sexuella relationer fart i internationella medier.¹⁰² En fråga som sedermera uppkom inför vinter-OS 2014, var huruvida det ryska lagförbudet var diskriminerande, samt om det i så fall var ett brott mot den olympiska stadgan. IOK förklarade i ett uttalande¹⁰³ att de skulle fortsätta arbeta för att försäkra att vinter-OS kunde genomföras utan diskriminering av idrottare, funktionärer, åskådare och massmedier och ställde därefter frågan om huruvida den ryska lagen var diskriminerande, direkt till den ryska regeringen. Rysslands vice premiärminister svarade att lagen inte var diskriminerande, eftersom den gällde för alla. Därefter drog IOK också slutsatsen att lagen inte bröt mot den olympiska stadgan, och att man därmed inte heller hade någon rätt att kommentera den.¹⁰⁴

---

⁹⁹ Regeringskansliet, *Statens ägarpolicy och riktlinjer för företag med statligt ägande 2017*, 2017, ”regeringen.se/4b04f6/contentassets/c37d4070b3494cbb87453993ad7b2a04/statens-agarpolicy-och-riktlinjer-for-bolag-med-statligt-agande-2017.pdf”. Hämtad 2017-03-06.

¹⁰⁰ Freedom House, *Freedom in the World 2007*, ”freedomhouse.org/report/freedom-world/2007/Russia”, hämtad 2017-03-03.

Se även: Freedom House, *Freedom in the World, Country Ratings and Status 1973-2013*, 2013, hämtad 2016-07-02 och Jennische, *De olympiska kränkningarna*, i not 8 a.a.

¹⁰¹ Se Amnesty International, *People's Republic of China: The Olympics countdown - broken promises*, 2008, ASA 17/089/2008, ”refworld.org/docid/488ee7cb2.html”, hämtad 2017-01-30; Amnesty International, *People's Republic of China: the Olympics countdown - crackdown on activists threatens Olympics legacy*, 2008, ASA 17/050/2008, ”refworld.org/docid/47f360fb2.html”, hämtad 2017-02-23; Amnesty International, *People's Republic of China: the Olympics countdown - crackdown on Tibetan protesters*, 2008, ASA 17/070/2008, ”refworld.org/docid/47f642da2.html”, hämtad 2017-02-23.

¹⁰² [Nr. 436-FZ, i kraft sedan 2010-12-23] *Федеральный закон Российской Федерации от 29 декабря 2010 г. N 436-ФЗ «О защите детей от информации, причиняющей вред их здоровью и развитию»*. Det nya tillägget i lagen undertecknades den 13 juni 2013.

¹⁰³ International Olympic Committee, *IOC Statement on Recent Russian Legislation*, 2013-07-31,

”olympic.org/news/ioc-statement-on-recent-russian-legislation”, hämtad 2017-02-22.

¹⁰⁴ The Associated Press, *Russia defends anti-gay law in letter to IOC*, 2013-08-22,

”usatoday.com/story/sports/olympics/2013/08/22/russia-defends-anti-gay-law-in-letter-to-ioc/2685029/”, hämtad 2017-02-20. Se även *IOC Statement*, i not 103 a.a.

Att lagen i sig var diskriminerande för ryska invånare, eller hade negativa konsekvenser för yttrandefriheten, kommenterades inte av IOK.¹⁰⁵

Inför vinter-OS i Sotji utsattes migrerande arbetstagare för grova kränkningar av deras rättigheter i arbetslivet vid bygget av arenor och annan OS-infrastruktur i Ryssland; kränkningar som också stred mot rysk lag och arbetsrätt. Sotji-bor avhystes från sina hem, medan organisationer och mediers yttrandefrihet begränsades. Miljöaktivisten Jevgenij Vitisjko blev de olympiska spelens förste samvetsfånge, när han dömdes till fängelse för sitt arbete mot spelens miljökonsekvenser. Human Rights Watch och internationella medier, inklusive Sveriges Televisions [cit. SVT] Uppdrag Granskning, rapporterade om hur migrerande arbetstagare utsattes för tvångsarbete, fick sina pass beslagtagna av arbetsgivare, tvingades arbeta mer än tolv timmar om dagen och inte fick sina löner utbetalda på flera månader. Inför OS-invigningen utsattes arbetstagare som försökte kräva ut sina löner för tortyr och misshandel av både arbetsgivare och polismän.¹⁰⁶ Åtminstone 60 arbetstagare hade mist livet redan vid invigningen av vinter-OS, med största sannolikhet på grund av dessa slavliknande arbetsförhållanden. Detta innebär det största antalet dödsfall vid förberedelserna inför OS under modern tid.¹⁰⁷

SOK:s dåvarande tre huvudsponsorer Nordea, ATG och det statligt ägda energiföretaget Vattenfall använde inför OS i Sotji den olympiska rörelsens varumärke för att stärka sina egna varumärken, samt de olympiska spelens symboler i marknadsföringen av sina produkter. De såg dock inte de olympiska spelen som en del av sin värdekedja, och därmed inte som sitt ansvar. Varken Nordea eller Vattenfall använde sina rutiner för att minimera risken för människorättskränkningar i sponsringsverksamheten, som i sin övriga verksamhet. Detta trots att de hade anslutit sig till FN:s Global Compact och sade sig följa OECD:s riktlinjer för multinationella företag och FN:s vägledande principer. ATG hade över huvud taget ingen policy för mänskliga rättigheter och genomförde inte någon människorätts-due diligence där sponsorpartners ingick.¹⁰⁸ Även om ATG inte är statligt ägt, så bildades bolaget på statens initiativ och staten tillsätter majoriteten av dess styrelseledamöter, inklusive ordföranden.¹⁰⁹ Staten har alltså ett avgörande rättsligt bestämmandeinflytande, inte enbart i Vattenfall,

---

¹⁰⁵ Jennische, *De olympiska kränkningarna*, i not 8 a.a., s. 15.

¹⁰⁶ Human Rights Watch, *Race to the Bottom*, i not 2 a.a.; Jennische, *De olympiska kränkningarna*, i not 8 a.a.; Union to Union, *Vinter-OS 2014: Migrantarbetare utnyttjade*, "uniontounion.org/vinter-os-2014-migrantarbetare-utnyttjade", hämtad 2016-03-01. Se även: SVT, *Historiens dyraste vinter-OS: tiotusentals löner saknas*, 2014-01-28, "svt.se/ug/historiens-dyraste-vinter-os-tiotusentals-loner-saknas", Uppdrag Granskning, hämtad 2017-02-23.

¹⁰⁷ Union to Union, *Snön i Sotji är befläckt med arbetarnas blod*, 2014-02-05, "uniontounion.org/snon-i-sotji-ar-beflackad-med-arbetarnas-blod", hämtad 2016-03-01.

¹⁰⁸ Jennische, *De olympiska kränkningarna*, i not 8 a.a. s. 27.

¹⁰⁹ Proposition 1973:113, *Kungl. Maj:ts proposition med förslag till riktlinjer för totalisatorverksamheten vid trav- och galopptävlingar*, m.m. Se även SOU 2006:11, *Spel i en föränderlig värld*, Lotteriutredningen, s. 259.

utan också i ATG, vilket alltså torde utgöra en väsentlig förutsättning för att ställa krav och påverka bolagens rutiner i rätt riktning.

3.3.2. Mänskliga rättigheter i Ryssland

Sedan 2014 är det kanske framför allt Rysslands annektering av Krim som fått internationell uppmärksamhet, då annekteringen skedde i strid med folkrätten, mänskliga rättigheter och humanitär rätt. Mot bakgrund av detta beslutade EU:s ministerråd den 17 mars 2014 att införa riktade sanktioner gentemot Ryssland. Sanktionslistan omfattar i dag 150 individer och 37 ryska fysiska och juridiska personer.¹¹⁰ En av de individer som är uppsatta på sanktionslistan är direktören för den federala säkerhetstjänsten [cit. FSB], Aleksandr Vasilevich Bortnikov, då han varit inblandad i att utforma den ryska regeringens politik *”som hotar Ukrainas territoriella integritet, suveränitet och oberoende.”*¹¹¹ Bortnikov och FSB ägnar sig också åt regelmässig förföljelse av människorättsaktivister och regimkritiker, samt sitter med i den lokala organisationskommittén för fotbolls-VM 2018 [cit. LOK], den kommitté som ansvarar för att förbereda och genomföra världsmästerskapet. LOK består till största del av president Vladimir Putins närmaste medarbetare,¹¹² medan Vladimir Putin själv är ordförande för LOK:s styrande organ, förvaltningsstyrelsen. Så stark är kopplingen mellan Rysslands idrottsorganisationer, de internationella mästerskap som anordnas i landet och ryska staten.¹¹³

Situationen för de mänskliga rättigheterna i Ryssland har länge varit undermålig, men förvärrats ytterligare sedan Vladimir Putin återinstallerades som president 2012. Framför allt har det inneburit ett större hot mot föreningsfriheten och yttrandefriheten. Med stärkt kontroll över ideella organisationer genom både lagstiftning och metoder såsom godtyckliga skattekrav och regelbundna inspektioner, i syfte att sätta skräck i civilsamhällets aktörer, har allt fler organisationer tvingats arbeta i det fördolda. Detta gäller framför allt de som arbetar med frågor som staten anser är kontroversiella, regimkritiker eller de som får finansiering från utlandet. 2013 infördes en ny lagstiftning¹¹⁴, vilken tvingar organisationer som får finansiering från utlandet och som deltar i politiska aktiviteter, att registrera sig som utländska agenter. Många organisationer har dock vägrat detta, på grund av den kränkning

---

¹¹⁰ Regeringen, *Sanktioner avseende Ryssland och Ukraina*, ”regeringen.se/regeringens-politik/utrikes--och-sakerhetspolitik/sanktioner/sanktioner-avseende-ryssland-och-ukraina/”, hämtad 2017-01-31.

¹¹¹ Europeiska Unionens officiella tidning, RÅDETS BESLUT 2014/499/GUSP av den 25 juli 2014 om ändring av beslut 2014/145/Gusp om restriktiva åtgärder mot åtgärder som undergräver eller hotar Ukrainas territoriella integritet, suveränitet och oberoende.

Se även Sommerfeld, *Emiren, Putin och VM-festen*, i not 8 a.a., s. 24 ff.

¹¹² Abramov och Dvorkovich – Vladimir Putins assistenter, Alkhanov – Biträdande justitieminister, Basargin – Minister för regional utveckling m.fl.

¹¹³ Se Sommerfeld, *Emiren, Putin och VM-festen*, i not 8 a.a., s. 24 ff.

¹¹⁴ [Proposition nr. 102766-6]; *Законопроект № 102766-6*.

av föreningsfriheten, som lagen innebär. Bara under första året sedan lagen trädde i kraft utsattes hundratals ideella organisationer för omfattande trakasserier, räder och rättegångar, vilka pågick i hela landet.¹¹⁵

2013 fattade den ryska statsduman¹¹⁶ ett starkt internationellt kritiserat beslut om ett tillägg till lagen Om skydd av barn från information som kan skada deras hälsa och utveckling¹¹⁷. Syftet med tillägget var ”att skydda barn från information som propagerar för avståndstagande från traditionella familjevärderingar.” ”Propaganda” innebär enligt lagtexten:

”spridande av information med syftet att minderåriga skall ingå icke-traditionella sexuella förhållanden, att öka attraktionskraften hos icke-traditionella sexuella förhållanden, att skapa en förvrängd uppfattning om social likvärdighet mellan traditionella och icke-traditionella sexuella förhållanden [eller] att pådyvla andra information om icke-traditionella sexuella förhållanden som väcker intresse för dylika förhållanden.”¹¹⁸

I praktiken innebär detta att HBTQ-personer¹¹⁹ riskerar att straffas om de är öppna med sin sexuella läggning. Sedan lagen trädde i kraft har förtrycket av HBTQ-personer i Ryssland också ökat i form av våld och mord.¹²⁰ Europarådet har i en resolution uppmanat Ryssland att avskaffa lagen, då den anses kränka de mänskliga rättigheterna.¹²¹

Fabricerade brottsanklagelser, godtyckliga arresteringar, rättegångar och andra former av administrativa kränkningar gentemot ryska människorättsaktivister och oppositionella är vanliga. Exempelvis fick oppositionsledaren Aleksej Navalnyj, efter att ha ställt upp i Moskvas borgmästarval 2013, tillbringa större delen av 2014 i husarrest, samt dömdes för ”finansiellt bedrägeri” till villkorlig dom (3,5 år).¹²² Mellan 2012–2014 arresterades Navalnyj vid åtminstone sju tillfällen då han närvarat vid publika och fredliga sammankomster. Den 5 januari 2017 antog Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna domen i fallet

---

¹¹⁵ Amnesty International, *Annual Report 2013 - The State of the World's Human Rights*, “Russian Federation”, 2013-05-23; Amnesty International, *Russia: Behind the Smokescreen of Olympic Celebrations: Key Human Rights Concerns in Russian Federation*, 2013-11-20; Human Rights Watch, *Russia: Silencing Activists, Journalists ahead of Sochi Games*, 2013-08-07; Freedom House, *Freedom in the World 2013*, “Russia”; Human Rights Watch, *An Uncivil Approach to Civil Society – Continuing State Curbs on Independent NGOs and Activists in Russia*, 2009.

¹¹⁶ Landets lagstiftande församling.

¹¹⁷ [Nr. 436-FZ, i kraft sedan 2010-12-23] *Федеральный закон Российской Федерации от 29 декабря 2010 г. N 436-ФЗ «О защите детей от информации, причиняющей вред их здоровью и развитию»*. Det nya tillägget i lagen undertecknades den 13 juni 2013.

¹¹⁸ Översättningen är gjord av Rysslandskännaren Amanda Lökvist och kommer från rapporten *De olympiska kränkningarna*, Swedwatch, 2014.

¹¹⁹ Homosexuella, bisexuella, trans- och queerpersoner.

¹²⁰ Freedom House, *Freedom in the World*, 2014, “freedomhouse.org/sites/default/files/FIW2014%20Booklet.pdf”, hämtad 2017-02-23.

¹²¹ Europarådets parlamentariska församling, Resolution 1948 (2013), *Tackling discrimination on the grounds of sexual orientation and gender identity*.

¹²² Freedom House, *Freedom in the World*, 2015, “Russia”, “freedomhouse.org/sites/default/files/01152015_FIW_2015_final.pdf”, hämtad 2017-02-23.

Navalnyy v. Russia.¹²³ Domstolen kom fram till att Ryssland gjort sig skyldig till följande kränkningar av Navalnyys grundläggande rättigheter; rätt till frihet och säkerhet (artikel 5), rätt till en rättvis rättegång (artikel 6) och frihet att delta i sammankomster och föreningsfrihet (artikel 11) i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna¹²⁴ [cit. EKMR].

Ryska journalister riskerar också hot och administrativa påföljder på grund av sitt arbete, i vissa fall även fysisk fara. Freedom House har exempelvis rapporterat om hur journalisten Timur Kuashev hittades död 2014, troligen förgiftad. Strax före sin död hade han mottagit hot från polisen för sina artiklar och blogginlägg, som var kritiska mot Rysslands agerande i Ukraina och övergrepp utförda av säkerhetsstyrkor.¹²⁵

Ryssland har ratificerat alla ILO:s åtta kärnkonventioner, inklusive de två konventioner som förbjuder tvångsarbete (nr. 29 och 105), de två konventioner vilka erkänner föreningsfrihet, organisationsrätt och rätten till kollektiva förhandlingar (nr. 87 och 98); konventionen om diskriminering i arbetslivet (nr. 111) och konventionen om lika lön (nr. 100).¹²⁶ Dessa konventioner förbjuder all diskriminering på arbetsplatsen. Även konventionen angående löneskydd (nr. 95), som ska garantera regelbunden utbetalning av löner, samt konventionen om arbetarskydd och arbetsmiljö (nr. 155), vilken ställer krav på policies för att förhindra olyckor och hälsoskador, en effektiv implementering av lagar gällande arbetarskydd och hälsa, och att regeringen årligen offentliggör information om olyckor och andra arbetsrelaterade hälsofrågor.¹²⁷ Trots dessa ratificeringar sker regelbundet kränkningar av de rättigheter som ILO-konventionerna fastställer, ofta direkt sanktionerade av staten. Detta gäller bland annat migrerande arbetstagares grundläggande rättigheter i arbetslivet och föreningsfriheten i allmänhet.¹²⁸

3.3.3. Direkta människorättskränkningar vid vinter-OS i Sotji

Det är självfallet svårt att bevisa i vilken mån de olympiska spelen i Sotji har bidragit till den försämrade människorättssituationen i Ryssland. Däremot är det ingen tvekan om att förberedelserna inför spelen har haft direkta negativa konsekvenser för mänskliga rättigheter lokalt.

---

¹²³ *Navalnyy v. Russia*, 2017-01-05, *European Court of Human Rights*, Applications nos. 29580/12 and 4 others.

¹²⁴ Upprättad den 4 november 1950. Ratificerad av Ryssland den 5 maj 1998.

¹²⁵ Freedom House, i not 119 a.a.

¹²⁶ International Labour Organization, *Ratifications for Russian Federation*,

“ilo.org/dyn/normlex/en/?p=NORMLEXPUB:11200:0::NO::P11200_COUNTRY_ID:102884”, hämtad 2017-01-26.

¹²⁷ [ILO:s konvention nr 155 (1983)]; *ILO Convention No. 155, Occupational Safety and Health*, adopted June 22, 1981, 1331 U.N.T.S. 279, entered into force August 11, 1983.

¹²⁸ Se Human Rights Watch, *Race to the Bottom*, i not 2 a.a.

3.3.3.1. Migrerande arbetstagares rättigheter

Bygget av arenor och annan infrastruktur inför OS i Sotji möjliggjordes tack vare tiotusentals migrerande arbetstagare från både Ryssland och utlandet. Human Rights Watch [cit. HRW] utförde år 2012 intervjuer med 66 migrerande arbetstagare vid officiella byggarbetsplatser för OS, och kunde då visa att många av dem utsatts för övergrepp och grov exploatering. De migrerande arbetstagarna vittnade om tvångsarbete, hur arbetsgivarna underlät att betala ut löner i flera månader och hur deras pass eller identitetshandlingar beslagtogs av arbetsgivaren. Många berättade också om hur arbetsgivarna krävde att de arbetade i mer än tolv timmar per dag, med enbart en dags ledighet i veckan.¹²⁹ Maxim, en migrerande arbetstagare från Ukraina, vittnade om exploateringen i Sotji: ”’People work, they don’t get paid, and leave. Then a bus comes and unloads a fresh group of workers to repeat the cycle’”.¹³⁰

Det hände också att migrerande arbetstagare inte över huvud taget fick skriva under något anställningskontrakt. I avsaknad av kontrakt blev deras arbetstillstånd och status i landet osäkert, vilket gjorde dem ovilliga att kontakta myndigheterna och söka hjälp i händelse av andra kränkningar. Arbetstagare utan anställningskontrakt har förstås också i allmänhet stora svårigheter att bevisa anställningsförhållandet inför domstol.¹³¹

Även internationella medier rapporterade om hur arbetstagare som försökt begära ut icke utbetalda löner utsattes för hot, misshandel och i vissa fall även tortyr, av både arbetsgivare och polis.¹³² Tortyr och annan grym eller förödmjukande behandling är uttryckligen förbjuden enligt den ryska författningen (artikel 21), samt IKMPR¹³³ (artikel 7), EKMR (artikel 3) och Internationella konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling [cit. CAT].¹³⁴ Eftersom förbudet mot tortyr är en jus cogens-regel, gäller förbudet i alla situationer, även för stater som ej har ratificerat konventionen.¹³⁵ Ändå förblir tortyr och misshandel inom polisen ett allvarligt problem i landet.¹³⁶

Enligt den globala fackliga rörelsen hade, redan vid invigningen av vinter-OS, åtminstone 60 arbetstagare mist livet på grund av dessa slavliknande förhållanden. Dödssiffran var troligen betydligt mycket högre än så, något den fackliga rörelsen i Ryssland däremot inte har velat

---

¹²⁹ Human Rights Watch, *Race to the Bottom*, i not 2 a.a. Se även Union to Union, *Vinter-OS 2014*, i not 105 a.a.

¹³⁰ Human Rights Watch, *Race to the Bottom*, i not 2 a.a., s. 1.

¹³¹ Human Rights Watch, *Race to the Bottom*, i not 2 a.a., s. 4 ff.

¹³² BBC News, *Sochi Olympic site worker 'tortured by Russian police'*, 2013-06-21, "bbc.com/news/world-europe-23003013", hämtad 2017-01-30. Se även: SVT, *Domen efter Sotji*, "svt.se/ug/ug-referens/ug-referens-domen-efter-sotji", Uppdrag Granskning, 2014-01-29, hämtad 2017-01-31.

¹³³ Ratificerad av Ryssland den 16 oktober 1973.

¹³⁴ [Internationella konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling]; *Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*, antogs den 10 december 1984 och ratificerades av Ryssland den 3 mars 1987.

¹³⁵ Bring, Mahmoudi & Wrang, *Sverige och folkrätten*, i not 76 a.a., s. 148.

¹³⁶ Regeringskansliet, *Mänskliga rättigheter i Ryska federationen 2011*, MR-rapport, "manskligarattigheter.se/sv/manskliga-rattigheter-i-varlden/ud-s-rapporter-om-manskliga-rattigheter/europa-och-centralasien?c=Ryssland", hämtad 2017-02-02.

uttala sig om på grund av hot av repressalier.¹³⁷ Andra undersökningar tyder på att hundratals arbetstagare dog vid bygget av OS i Sotji. Dåvarande chefen för Interregional Center for Education of Migrants in Moscow, Mahsud Abdujabbarov, utvisades från Ryssland och hölls sedan fängslad i två månader i Uzbekistan, för att han bland annat låtit publicera undersökningar av dödsfall bland uzbekiska migrerande arbetstagare i Ryssland. Enligt dessa dog åtminstone 120 uzbekiska medborgare vid byggandet av OS-anläggningar. En av anledningarna till dödsfallen var enligt Abdujabbarov att arbetstagarna arbetade utan vila och ibland också utan sömn. Vissa arbetstagare dog alltså på grund av utmattning och koncentrationssvårigheter.¹³⁸

Kräkningarna av arbetstagares mänskliga rättigheter vid förberedelserna inför OS i Sotji får anses ha stridit mot Rysslands folkrättsliga åtaganden; särskilt IKMPR (artikel 8.3.a), ILO:s konventioner om förbud mot tvångsarbete (nr. 29 och 105), IKESKR (artikel 7) om rätten till rättvisa och tillfredsställande arbetsvillkor, IKESKR (artikel 8) och IKMPR (artikel 22) om rätten att bilda fackföreningar och rätten att ansluta sig till valfri fackförening¹³⁹, ILO:s konvention om löneskydd (nr. 95), samt ILO:s konvention om arbetarskydd och arbetsmiljö (nr. 155). Även den ryska arbetsrättslagstiftningen begränsar arbetsveckan till 40 timmar, samt ger arbetstagare rätt till övertidsersättning och åtminstone en dag ledigt i veckan.

Enligt internationella människorättsorganisationer misslyckades IOK allvarligt med att stärka skyddet av arbetstagarnas rättigheter i Sotji.¹⁴⁰

3.3.3.2. Yttrandefrihet, mötesfrihet, rättvis rättegång, godtyckliga frihetsberövanden m.m.

Flertalet journalister och tidningsutgivare anklagades vid OS-förberedelserna för ”kriminella handlingar” på grund av att de framfört kritik mot hur förberedelserna hade skötts. Oberoende organisationer som dokumenterade kränkningarna inför OS fick sina kontor sömnsökta av myndigheterna. Listan på organisationer som hotats med förbud, hemsidor som stängts ned, journalister och miljöaktivister som censurerats och trakasserats på grund av att de kritiskt granskat förberedelserna inför OS, är lång.¹⁴¹ Ett exempel är miljöaktivisten Jevgenij Vitisjko, medlem i Environmental Watch on North Caucasus [cit. EWNC], som arresterades en dag innan den olympiska facklan kom till Sotji, för sitt arbete mot den miljöförstöring som

---

¹³⁷ Union to Union, i not 106 a.a. Se även: TUC, *Sochi Winter Olympics: Rights Suspended, 60 Workers Dead*, ”strongerunions.org/2014/02/08/sochi-winter-olympics-rights-suspended-workers-dead/”, hämtad 2017-01-30.

¹³⁸ Radio Free Europe Radio Liberty, *Ghosts Of Sochi: Hundreds Killed In Olympic Construction*, 2015-01-06, ”rferl.org/a/ghosts-of-sochi-olympics-migrant-deaths/26779493.html”, hämtad 2017-01-31.

¹³⁹ Se också Human Rights Watch, *Race to the Bottom*, i not 2 a.a, s. 62.

¹⁴⁰ Human Rights Watch, *Race to the Bottom*, i not 2 a.a., passim. Se även Jennische, *De olympiska kränkningarna*, i not 8 a.a.

¹⁴¹ Human Rights Watch, *Russia: Silencing Activists, Journalists ahead of Sochi Games*, 2013-08-07, ”hrw.org/news/2013/08/07/russia-silencing-activists-journalists-ahead-sochi-games”, hämtad 2017-02-23.

förberedelserna inför OS innebar.¹⁴² Han arresterades strax efter att myndigheterna fått reda på att han skulle resa till Sotji, först för ”stöld” och senare för ”svordom på allmän plats”. Trots att inga bevis lades fram, dömdes han samma dag för ”huliganism” till 15 dagars administrativ arrest. Enligt internationella människorättsorganisationer åtalades han på fabricerade grunder, för att hålla honom borta från Sotji vid OS och därmed hindra eventuella protestaktioner. Redan nio dagar efter arresten undanröjdes den äldre villkorliga domen och påföljden bestämdes till fängelse i tre år. Vitisjko blev därmed de olympiska spelens förste samvetsfänge.¹⁴³

EKMR slår fast när ett frihetsberövande får ske (artikel 5.1). Bland annat måste det ske ”lagligen” enligt den inhemska rättsordningen och det måste föreligga ”*skälig misstanke om brott*”, vilket innebär att misstankarna ska vara grundade på objektivt underlag (exempelvis teknisk bevisning eller vittnesuppgifter). Subjektiva misstankar uppfyller inte kravet på skälighet enligt Europadomstolen (*Fox, Campbell & Hartley v. UK*).¹⁴⁴

EKMR tillförsäkrar också rätten till en ”*rättvis och offentlig*” förhandling inför en oavhängig och opartisk domstol (artikel 6.1). Med oavhängig och opartisk domstol menas att domstolen ska ha en oberoende ställning (gentemot exempelvis den ryska duman eller president Vladimir Putin) och inte favorisera den ena parten.

Även IKMPR förbjuder godtyckliga frihetsberövanden (artikel 9.1) samt garanterar rätten till rättvis rättegång (artikel 14). De allmänna principerna om rättvis rättegång utgör internationell sedvanerätt och enligt FN:s kommitté för mänskliga rättigheter är de tvingande jus cogens-normer.¹⁴⁵

Huruvida ett frihetsberövande kan anses vara godtyckligt, beror på överväganden om olämplighet, orättvisa, orimlighet och brist på förutsägbarhet. Frihetsberövandet är alltså godtyckligt inte enbart när det saknar rättslig grund utan också när det inte är ”nödvändigt” under alla omständigheter, i enlighet med proportionalitetsprincipen.¹⁴⁶

I fallet med Vitisjko är det uppenbart att frihetsberövandet har saknat objektiva underlag, skett på godtyckliga grunder och att allmänna rättssäkerhetskrav inte har uppfyllts.

---

¹⁴² EWNC är en oberoende organisation som inför vinter-OS i Sotji publicerade en rapport om den miljöförstöring som OS-bygget innebar (”*Sochi-2014: independent environmental report*”). Organisationen har i flertalet år demonstrerat och kritiserat ryska regeringen öppet angående dessa problem.

¹⁴³ The International Federation for Human Rights and the World Organisation Against Torture, *Russian Federation: Prolonged arbitrary detention of environmental rights activist Mr. Evgeny Vitisjko*, 2015-12-02, “omct.org/human-rights-defenders/urgent-interventions/russia/2015/12/d23502/”, hämtad 2017-02-08.

¹⁴⁴ Se Fisher, David, *Mänskliga rättigheter. En introduktion*, u. 7:1, Nordstedts Juridik AB, Stockholm, 2015, s. 49 f.

¹⁴⁵ Human Rights Committee, *General Comment 29, States of Emergency (article 4)*, U.N. Doc. CCPR/C/21/Rev.1/Add.11 (2001), n 6, para 11.

¹⁴⁶ Se *Van Alphen v. Netherlands*, CCPR/C/39/D/305/1988 (1990-07-23) och *A v Australia*, CCPR/C/59/D/560/93 (1997-04-03) para 9.2, samt Moeckli, Shah & Sivakumaran, i not 23 a.a., s. 262 ff.

Domstolen kan, med största sannolikhet, inte heller anses ha varit ”oavhängig och opartisk”, eftersom det ryska domstolsväsendet präglades av strukturella svagheter med domare som var utsatta för ”otillbörlig yttre påverkan”. Instruktioner från politiska makthavare, om hur domarna ska döma i individuella fall var och är än i dag ett utbrett problem i Ryssland.¹⁴⁷

Det anförda visar på att Ryssland har brutit mot sina konventionsstadgade skyldigheter i enlighet med EKMR (artikel 5 och artikel 6) och IKMPR (artikel 9 och artikel 14) om rätten till frihet och personlig säkerhet och rätten till rättvis rättegång.

Den förberedande konstruktionen av Kudepsta värmekraftverk, som skulle stå för elförsörjningen av vinter-OS i Sotji, ska enligt HRW ha skett i strid med rysk lag.¹⁴⁸ Boende i området oroades sig för hälsovådliga utsläpp. Både invånare och aktivister trakasserades, arresterades och dömdes till böter i samband med att de försökte offentliggöra sin oro och organiserade ”osanktionerade sammankomster” i Kudepsta.¹⁴⁹

Myndigheternas agerande i Kudepsta är ett tydligt exempel på hur medborgarnas rätt till fredliga sammankomster (mötesfrihet) inskränkts, en rättighet som garanteras i både IKMPR (artikel 21) och EKMR (artikel 11). Enligt båda konventioner får rätten till mötesfrihet enbart inskränkas om det är ”föreskrivet i lag” och ”nödvändigt i ett demokratiskt samhälle”. Inskränkningar kan i och för sig motiveras av ”hänsyn till den nationella säkerheten eller den allmänna säkerheten, förebyggandet av oordning eller brott, till skydd för hälsa eller moral”. Demonstrationer kan i vissa fall, om de anses bryta mot lag som till exempel förbjuder trafikstörningar, komma att hindras (*MC v. Germany*). Det tycks dock enbart vara individer som gjort sig skyldiga till vissa olagliga handlingar, såsom skadegörelse, som kan straffas, enligt Europadomstolens praxis (jfr *Ezelin v. France*). Övriga individer får inte bestraffas för sitt deltagande i fredliga sammankomster.¹⁵⁰

För att upprätthålla den konventionsstadgade garantin för mötesfrihet, är det av stor vikt att de offentliga myndigheterna visar tolerans gentemot fredliga sammankomster, när demonstranter inte engagerar sig i våldshandlingar, även om de anordnats utan statens godkännande (*Baczowski v. Poland*).

---

¹⁴⁷ Se Regeringskansliet, *Mänskliga rättigheter i Ryska federationen*, i not 133 a.a.

¹⁴⁸ [Federal lag nr. 174-FZ av den 23 november 1995, om miljökonsekvensbedömning]; Федеральный закон от 23 ноября 1995 г. № 174-ФЗ ”Об экологической экспертизе” och [Ministeriet för regional utveckling - Order nr. 356]; Приказ Министерства регионального развития Российской Федерации от 21.07.2011 № 356 О внесении изменений в приказ Министерства регионального развития Российской Федерации от 28 июля 2009 года № 308 ”Об утверждении государственных сметных нормативов ”Федеральные сметные цены на материалы, изделия и конструкции, применяемые в строительстве”, som reglerar förberedande byggnadsarbeten vid OS-platser. Både lagen och ordern (dekretet) stadgar att inga förberedande byggnadsarbeten för OS kan genomföras förrän all nödvändig dokumentation har lämnats in för statlig översyn, efter slutförandet av ett antal förfarandeåtgärder. Se även Human Rights Watch, *Race to the Bottom*, i not 2 a.a., s. 76-99.

¹⁴⁹ Human Rights Watch, *Race to the Bottom*, i not 2 a.a., s. 76-99.

¹⁵⁰ Se Fisher, *Mänskliga rättigheter*, i not 144 a.a., s. 68.

Med största sannolikhet kan inte ovan beskrivna intressen (hänsyn till den nationella säkerheten m.m.) anses ha varit i fara, när medborgarna anordnat fredliga sammankomster inför bygget av värmekraftverket i Kudépsta. Därmed får Ryssland anses ha brutit mot sina konventionsstadgade skyldigheter.

3.3.3.3. Expropriation och tvångsvräkningar

Enligt internationella människorättsorganisationer och medier vräktes tusentals från sina hem under tvång, för att bereda plats åt OS-bygget. HRW var i kontakt med ett dussintal av dessa individer och familjer, som meddelade att de vräkts från sina hem utan att ha blivit rättvist kompenserade och att processen i sig saknat transparens.¹⁵¹

Denna tvångsvräkning av individer från deras hem, utan tillhandahållande av och tillgång till lämpliga former av rättsligt eller annat skydd, utan tillhandahållande av rättvis kompensation, samt ryska statens misslyckande gällande att garantera en rättvis och transparent process, får anses vara allvarliga kränkningar av folkrätten. Både enligt IKMPR (artikel 17) och EKMR (artikel 8), är nämligen den ryska staten skyldig att respektera och skydda alla människor från godtyckliga ingripanden i deras hem och familjeliv.

EKMR ger också uttryckligen skydd mot olaglig expropriation av egendom, inklusive expropriation som inte genomförs på ett *”rättvist och lämpligt sätt”*. EKMR:s protokoll nr. 1 (artikel 1) lyder: *”Envar fysisk eller juridisk persons rätt till sin egendom skall lämnas okränk. Ingen må berövas sin egendom annat än i det allmännas intresse och under de förutsättningar som angivas i lag och av folkrättens allmänna grundsatser.”*

Enligt Europadomstolens praxis är det ofrånkomligt att berövandet av någons egendom, till exempel genom tvångsförsäljning eller expropriation, måste överensstämma med principen om laglighet, det vill säga att inskränkningen ska ha stöd i lag (*Winterwerp v. Netherlands*). Det ska också ligga i allmänhetens intresse och eftersträva ett legitimt mål, på ett proportionerligt sätt (*James v. UK*). När en person berövas sin egendom, måste därmed myndigheterna se till att det finns en rättvis balans mellan de krav som allmänintresset ställer och skyddet av individens grundläggande rättigheter (*Sporrong & Lönnroth v. Sweden*). Åtgärden får inte innebära en allt för stor börda för den drabbade individen och staten får inte erhålla obehörig vinst av åtgärden.

---

¹⁵¹ Human Rights Watch, *Race to the Bottom*, i not 2 a.a.; Amnesty International, *Russia: Legacy of Olympic Games tarnished by arrests*, 2014-02-22, “amnesty.org/en/latest/news/2014/02/russia-legacy-olympic-games-tarnished-arrests/”, hämtad 2017-01-31; Reuters, *Sochi Olympics 2014: Construction And Forced Evictions Mark Olympic Showcase In Russia*, 2012-04-11, “huffingtonpost.com/2012/11/04/sochi-olympics-2014_n_2070784.html”, hämtad 2017-01-31. Se även Daily Mail, *Tearful family watch in horror as bulldozers smash their home to make way for Russian Olympic Village sewage pipes*, 2012-11-04, “dailymail.co.uk/news/article-2227685/2014-Winter-Olympics-Family-watch-horror-bulldozers-smash-home.html”, hämtad 2017-01-31.

Begreppet ”i allmänhetens intresse” ska bland annat ta hänsyn till politiska, ekonomiska och sociala frågor. Domstolen har slagit fast att det finns ett direkt samband mellan vikten av det allmänintresse som eftersträvas och den kompensation som ska tillhandahållas för att garantera efterlevnad av artikel 1 i EKMR:s protokoll nr. 1. Allmänhetens intresse ska vägas mot den kompensation som ska ges till berörda individer. Att misslyckas med att betala ut en rättvis ersättning, till ett belopp som är rimligt i förhållande till egendomens faktiska värde, innebär enligt domstolen en allt för stor negativ påverkan av en individs rättigheter, och i många fall kan enbart full kompensation anses rimligt i förhållande till egendomens värde, vid laglig expropriation (*James v. UK; Lithgow v. UK; Hentrich v. France; Guillemin v. France*).¹⁵²

Vad gäller expropriation av individers mark och hem, eller när expropriation de facto sker i syfte att göra rum för infrastruktur anpassad efter statens intresse att vara värd för de olympiska spelen, är det svårt att argumentera för en ”rättvis balans” eller att gällande människorättsnormer uppfylls. HRW menar att så inte var fallet inför vinter-OS i Sotji, och att behandlingen av individer i vissa av de aktuella fallen, kan anses ha varit så allvarliga att agerandet utgjort ”omänsklig eller förnedrande behandling” och därmed står i strid med EKMR (artikel 3) och IKMPR (artikel 7).¹⁵³

3.3.3.4. Kränkande OS-lagstiftning

Vad som kanske gör tvångsvräkningen av boende och expropriationen inför OS ännu mer anmärkningsvärd, är att agerandet tilläts enligt en tillfällig inhemsk rysk lag ”Om organiserandet och genomförandet av de XXII 2014 års Olympiska vinterspelen och XI Paralympiska vinterspelen i staden Sotji [...]”¹⁵⁴ [cit. OS-lagen], som dessutom sanktionerades av IOK. Redan vid anbudsprocessen inför vinter-OS 2014 meddelades i den ryska kandidaturen att om Sotji valdes som värdstad, skulle en särskild lag antas för att underlätta organiserandet av spelen. En engelsk översättning av utkastet till OS-lagen överlämnades till IOK i samband med att Sotji utreddes för att se huruvida staden uppfyllde IOK:s krav på värdstäder.¹⁵⁵ Utredningsrapporten visar att IOK inte undersökte eller analyserade OS-lagens eventuella

---

¹⁵² Se även Human Rights Watch, *Race to the Bottom*, i not 2 a.a., s. 95.

¹⁵³ Human Rights Watch, *Race to the Bottom*, i not 2 a.a., s. 95.

¹⁵⁴ [Federal lag Nr. 310-FZ om organiserandet och genomförandet av XXII 2014 års Olympiska vinterspel och XI Paralympiska vinterspel i staden Sotji [...]]; Федеральный закон ”Об организации и о проведении XXII Олимпийских зимних игр и XI Паралимпийских зимних игр 2014 года в городе Сочи, развитии города Сочи как горноклиматического курорта и внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации” от 01.12.2007 N 310-ФЗ, antogs av den ryska duman den 16 november 2007 och godkändes av det federala rådet den 23 november 2007.

¹⁵⁵ IOC, *XXII Olympic Winter Games in 2014 – Report by the IOC Candidature Acceptance Working Group to the IOC Executive Board*, 2006, ”stillmed.olympic.org/Documents/Reports/EN/en_report_1073.pdf”, hämtad 2017-03-03, s. 12, ”legislation”.

konsekvenser. Detta trots att lagen sedermera visade sig strida mot den ryska konstitutionen.¹⁵⁶ Konsekvenserna av den visade sig dessutom strida mot internationell rätt.¹⁵⁷

I OS-lagen stadgades nämligen att all mark som krävdes för att bygga anläggningar inför de olympiska spelen, tilläts exproprieras från de som redan var markägare (artikel 15). Detta skulle, i strid med den ryska konstitutionen, få ske utan domstolsbeslut, däremot med rätten att överklaga myndighetsbeslutet inför domstol (artikel 15.1). OS-lagen krävde dessutom enbart 3,5 månaders varsel före övertagandet av marken, till skillnad från ett års varsel, vilket annars är normen enligt rysk lag.¹⁵⁸ Vid ett eventuellt överklagande och utifall domstolen valde att förklara beslutet som ogiltigt, skulle alltså marken i många fall redan ha tagits i bruk för bygget av OS-anläggningar.¹⁵⁹

Värdet av den mark som exproprierades och summan som markägaren skulle få i ersättning, skulle uppskattas av en särskild kommission. Sammansättningen av denna kommission bestämdes vid ett slutet möte utan närvaro av massmedia. Kommissionen visade sig sedermera sakna oberoende experter och bestå av enbart statstjänstemän. Redan vid kommissionens uppkomst varnade experter för att man inte trodde att landägare skulle få full kompensation för sin mark.¹⁶⁰

3.3.3.5. Miljöförstöring

FN:s miljöprogram, United Nations Environment Programme [cit. UNEP] uttryckte tidigt sin oro över miljöeffekterna av vinter-OS i Sotji,¹⁶¹ medan ryska myndigheter hävdade att de vidtog alla relevanta åtgärder för att skydda miljön och leverera ett "grönt OS".¹⁶²

---

¹⁵⁶ [Ryska federationens konstitution, 12 December 1993]; "Конституция Российской Федерации" (принята всенародным голосованием 12.12.1993) (с учетом поправок, внесенных Законами РФ о поправках к Конституции РФ от 30.12.2008 N 6-ФКЗ, от 30.12.2008 N 7-ФКЗ, от 05.02.2014 N 2-ФКЗ, от 21.07.2014 N 11-ФКЗ).

¹⁵⁷ Se beskrivningen av regleringen i EKMR och IKMPR under 3.3.3.3. Se även: IOC, *2014 Evaluation Commission Report, XXII Olympic Winter Games in 2014*, juni 2007, "stillmed.olympic.org/media/Document%20Library/OlympicOrg/Documents/Host-City-Elections/XXII-OWG-2014/Report-of-the-IOC-Evaluation-Commission-for-the-XXII-Olympic-Winter-Games-2014.pdf", hämtad 2017-03-03.

¹⁵⁸ Se Shilyaeva, Svetlana, *Protection of property rights under the European Convention on Human Rights and the Russian national legislation*, examensarbete, Lunds Universitet, 2008.

¹⁵⁹ Se Shilyaeva, *Protection of property rights*, i not 155 a.a.

¹⁶⁰ Se Shilyaeva, *Protection of property rights*, i not 155 a.a.

¹⁶¹ United Nations Environmental Program, "Restoration of Rivers and Enlargement of National Park among UNEP-Proposed Measures for Green 2014 Winter Olympics", Press Release, 2012-07-12,

"unep.org/Documents.Multilingual/Default.asp?DocumentID=2691&ArticleID=9225&I=en?", hämtad 2016-10-12;

The Guardian, *UN Criticises Russia over Sochi Winter Olympics construction*, 2010-03-15, "theguardian.com/world/2010/mar/15/russia-sochi-olympics-un-report", hämtad 2017-02-02.

¹⁶² Olympstroy (Organisationskommittén för vinter-OS i Sotji 2014), 'Green Standards' in Construction Key to a Truly Green and Inspirational Sochi 2014, pressmeddelande, 2009-03-04, "sportsfeatures.com/presspoint/pressrelease/48739/green-standards-in-construction-key-to-a-truly-green-and-inspirational-sochi-2014", hämtad 2017-02-02.

Miljöorganisationen EWNC bevakade förberedelserna inför OS:

” ... Olympic construction caused irreparable damage to the region’s biodiversity [...] The entire valley of the Mzymta River was negatively impacted: seasonal migratory routes of large mammals, which start in the Caucasian State Biosphere Reserve and lead to lower hibernation locations, are destroyed. The construction of roads and residences in protected areas of the Caucasian Reserve and in valleys of Laura and Achipse Rivers led to direct negative impact on the UNESCO World Natural Heritage site, Western Caucasus, and compromises Russia’s international legal obligations regarding its protection.”¹⁶³

Reportrar från Associated Press bevitnade hur Rysslands statsägda järnvägsbolag dumpade tonvis med avfall i olagliga avfallsdeponier, strax norr om Sotji, som ledde till förorening av vattenförsörjningen. Fukt från deponin sipprade ned i floden Mzymta, vilken stod för åtminstone hälften av vatten-försörjningen i Sotji.¹⁶⁴

Frågan om hur människor i närliggande områden påverkas av farliga utsläpp är starkt kopplad till mänskliga rättigheter. Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna har vid tolkningen av EKMR:s artikel 8 i flertalet domar fastslagit att rätten till privatliv och familjeliv inkluderar rätten till skydd mot miljöföroreningar, eftersom dessa kan hindra människor från att använda sina hem och således kränka deras rätt till privat- och familjeliv (*Guerra v. Italy, López Ostra v. Spain*).¹⁶⁵

3.3.4. Den olympiska rörelsen

Den olympiska rörelsen har huvudsakligen tre konstituerande delar med uppgifter i OS, som är rörelsens centrala evenemang. Internationella Olympiska Kommittén [cit. IOK] leder den olympiska rörelsen, medan de nationella olympiska kommittéerna, exempelvis Sveriges Olympiska Kommitté [cit. SOK] utser idrottare till OS och de internationella idrottsfederationerna, exempelvis FIFA, ansvarar för idrotterna i OS. Utöver detta, består den olympiska rörelsen också av organisationskommittéer för OS [cit. OKOS], de nationella specialidrottsförbund, klubbar och personer som är medlemmar i de

---

¹⁶³ Gazaryan, Suren & Shevchenko, Dmitry, *Sochi-2014: independent environmental report*, Environmental Watch on North Caucasus, “ewnc.org/files/sochi/Doklad-Sochi-2014_EWNC-Eng.pdf”, hämtad 2017-02-22.

¹⁶⁴ CBC News, *IOC, Russia urged to investigate Sochi waste-dumping*, 2013-10-31, “cbc.ca/news/world/ioc-russia-urged-to-investigate-sochi-waste-dumping-1.2303902”, hämtad 2017-02-02.

¹⁶⁵ Se även: García San José, Daniel, *Environmental protection and the European Convention on Human Rights*, Council of Europe Publishing, u. 1, Strasbourg, 2005.

internationella federationerna och de nationella olympiska kommittéerna, samt andra organisationer som erkänns av IOK (så kallade "*recognized förbund*").¹⁶⁶

IOK:s huvudsakliga uppgifter är att leda den olympiska rörelsen, välja värd för de olympiska spelen och organisera evenemanget. I dagsläget har IOK 95 medlemmar, varav tre svenska; SOK:s generalsekreterare Gunilla Lindberg, som även var ledamot i organisationskommittén för OS i Sotji, idrottaren Stefan Holm och professor Arne Ljungqvist, hedersmedlem.¹⁶⁷

Den olympiska rörelsen består av drygt 200 nationella olympiska kommittéer, inklusive SOK. Deras huvudansvar är enligt stadgan att utse idrottare till OS och nominera värdstäder för OS. De nationella olympiska kommittéernas inflytande över IOK är visserligen begränsat, men de har rätt att "*formulera förslag till IOK avseende den olympiska stadgan och den olympiska rörelsen, inklusive organiseringen av de olympiska spelen*" och "*yttra sig om kandidaturerna för organiseringen av de olympiska spelen*".¹⁶⁸

SOK består av 50 medlemsförbund, av vilka 36 är olympiska specialförbund och 14 så kallade "*recognized förbund*" (idrotter som inte finns med på det olympiska tävlingsprogrammet, men som ändå erkänns av IOK).¹⁶⁹ SOK får ett återkommande stöd från staten, som 2015 uppgick till 35 miljoner kronor.¹⁷⁰

3.3.4.1. Olympic Charter

Den olympiska stadgan, Olympic Charter,¹⁷¹ är det främsta styrdokumentet för den olympiska rörelsen. Beträffande mänskliga rättigheter har den inte förändrats nämnvärt sedan OS i Sotji. Alla parter inom den olympiska rörelsen har krav på sig att följa den olympiska stadgan, således gäller den även för SOK och de nationella specialidrottsförbunden. I stadgan finns bland annat de olympiska fundamentala principerna, som definierar den olympiska rörelsens mål. Här stadgas att rörelsen arbetar för att skapa "*en livsstil baserad på [...] socialt ansvarstagande och respekt för universella grundläggande etiska principer*".¹⁷² Vilka etiska principer som här åsyftas specificeras inte. Rörelsen har enligt principerna också målet att "*främja ett fredligt samhälle som värnar om att bevara mänsklig värdighet*".¹⁷³ Utöver detta anses det vara en mänsklig rättighet att få idrotta och det fastställs att de rättigheter och friheter

---

¹⁶⁶ IOC, *Leading the Olympic Movement*, "olympic.org/the-ioc/leading-the-olympic-movement", hämtad 2017-02-06.

¹⁶⁷ IOC, *IOC Members*, "olympic.org/ioc-members-list", hämtad 2017-02-23.

¹⁶⁸ IOC, *The Olympic Charter*, senast reviderad 2 augusti 2016, Chapter 4, Rules 7.2, 7.7 and 7.8.

¹⁶⁹ SOK, *Medlemmar*, "sok.se/sok-och-den-olympiska-rorelsen/sveriges-olympiska-kommitte.html", hämtad 2017-02-23.

¹⁷⁰ Riksidrottsförbundets verksamhetsberättelse 2015, not 6 och SOK:s årsredovisning 2015.

¹⁷¹ *The Olympic Charter*, senast reviderad 2 augusti 2016.

¹⁷² Se princip 1, *The Olympic Charter*, sid. 11.

¹⁷³ Se princip 2, *The Olympic Charter*, sid. 11.

som finns förklarade i stadgan ska säkerställas utan någon form av diskriminering, ”såsom ras, färg, kön, sexuell läggning, språk, religion, politisk eller annan åsikt, nationell eller social bakgrund, [...] eller annan status.”¹⁷⁴ Problemet är dock att stadgan utöver detta generellt inte nämner några centrala mänskliga rättigheter och friheter.

3.3.5. Valet av värdstad

Någon offentlig policy om mänskliga rättigheter, som beskrev vilka krav som ställdes på både värdstäder och företag som levererade tjänster och produkter till de olympiska spelen, fanns inte då Sotji valdes till värdstad för vinter-OS 2014. Varken den olympiska stadgan eller den etiska koden hänvisade till några internationella standarder för ansvarsfullt och hållbart företagande, såsom FN:s vägledande principer, FN:s Global Compact eller OECD:s riktlinjer.¹⁷⁵

Processen för att utse en värdstad var uppdelad i två omgångar. I första omgången undersöktes om de som anmält sig uppfyllde kriterierna för värdskapet. De som gjorde detta, blev kandidatstäder och erbjöds fortsätta till nästa omgång. Här ansågs Sotji uppfylla den olympiska stadgan så väl att staden tilldelades sju av totalt nio poäng.¹⁷⁶

Tre kandidatstäder gick vidare till den andra omgången, där en utvärdering av kandidatstädernas förutsättningar för att genomföra de olympiska spelen genomfördes och sedermera presenterades för IOK år 2006. Ingenstans i utredningen nämndes situationen för mänskliga rättigheter i Ryssland eller Sotji. Inte heller analyserades vilka negativa effekter som spelen kunde innebära för de mänskliga rättigheterna. I utredningsrapporten som presenterades för IOK, informerades däremot om det faktum att Rysslands president Vladimir Putin gav starkt stöd till ansökan och att om Sotji valdes som värdstad, skulle en särskild OS-lag¹⁷⁷ antas för att underlätta genomförandet av spelen. En engelsk översättning av utkastet till lagen överlämnades till den utredande arbetsgruppen i IOK.¹⁷⁸ Inte heller konsekvenserna av denna lag tycks ha tagits upp av IOK. Detta trots att

---

¹⁷⁴ Princip 6, The Olympic Charter, sid. 12. Den sjätte principen har specificerats ytterligare sedan 2014, efter OS i Sotji, då *sexuell läggning* lades till i texten. Principen sägs också ha sitt ursprung i FN:s *allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna*, även om detta inte omnämns i stadgan. Se IOC, *Olympic Agenda 2020, 20+20 Recommendations*, 2014, ”stillmed.olympic.org/media/Document%20Library/OlympicOrg/Documents/Olympic-Agenda-2020/Olympic-Agenda-2020-20-20-Recommendations.pdf#_ga=1.185221613.572376769.1477835859”.

¹⁷⁵ The Olympic Charter 2013. Se även Jennische, *De olympiska kränkningarna*, i not 8 a.a., s. 17.

¹⁷⁶ IOC, *XXII Olympic Winter Games in 2014*, i not 152 a.a. För de olika stegen i processen, se IOC, *Host City Election*, ”olympic.org/host-city-election”, hämtad 2017-02-07.

¹⁷⁷ [Federal lag Nr. 310-FZ om organiserandet och genomförandet av XXII 2014 års Olympiska vinterspel och XI Paralympiska vinterspel i staden Sotji [...]]; Федеральный закон ”Об организации и о проведении XXII Олимпийских зимних игр и XI Паралимпийских зимних игр 2014 года в городе Сочи, развитии города Сочи как горноклиматического курорта и внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации” от 01.12.2007 N 310-ФЗ, antogs av den ryska duman den 16 november 2007 och godkändes av det federala rådet den 23 november 2007.

¹⁷⁸ IOC, *XXII Olympic Winter Games in 2014*, i not 152 a.a., s. 12, ”legislation”.

lagen sedermera skulle komma att strida mot den ryska konstitutionen¹⁷⁹ och konsekvenserna av lagen även mot internationell rätt (se 3.3.3.4 ovan).

3.3.6. SOK

När Swedwatch¹⁸⁰ inför vinter-OS i Sotji granskade den olympiska rörelsen, intervjuades SOK:s dåvarande ordförande Stefan Lindeberg.¹⁸¹ Intervjun visade att SOK inte ansåg att den olympiska rörelsen skulle ta ansvar för människorättskränkningar, annat än under själva spelen. Däremot ansåg Stefan Lindeberg att IOK skulle ställa krav på mänskliga rättigheter i avtalen med värdstäderna, vilket då inte gjordes, och dessvärre fortfarande inte görs när denna uppsats skrivs, 2017.

I intervjun med Stefan Lindeberg uttryckte han sitt förtroende för IOK:s agerande och menade att det inte fanns någon anledning för SOK att gå samman med andra nationella olympiska kommittéer för att sätta press på IOK att agera tydligare. Det var oacceptabelt och oförenligt med de olympiska värderingarna att spelen ledde till kränkningar, men han menade att IOK skulle ha utvärderat konsekvenserna av spelen i Peking 2008 och ”föbättrat resurserna för att föra erfarenheterna vidare”. Den bilden förmedlades dock inte i IOK:s slutrapport från OS i Peking, där ”mänskliga rättigheter” endast berördes vid ett tillfälle. Som svar på den kritik som IOK hade fått från internationella människorättsorganisationer om att OS i Peking skulle ha försämrat situationen för de mänskliga rättigheterna i Kina, då myndigheterna hade intensifierat förtrycket för att visa upp en bild av ”stabilitet” och ”harmoni” för omvärlden,¹⁸² skrev man:

*“To those who have criticised the IOC on human rights issues, one can argue that the Games have elevated international dialogue on such issues among governments, world leaders, politicians, NGOs and pressure groups.”*¹⁸³

Swedwatch kom fram till att Stefan Lindebergs bild av vilka värden som styrde den olympiska rörelsen skiljde sig från IOK:s krav på värdarna (som alltså inte innehöll hänvisningar till några internationella konventioner om mänskliga rättigheter). Hans bild baserades på värdena om

---

¹⁷⁹ [Ryska federationens konstitution, 12 December 1993]; *“Конституция Российской Федерации”* (принята всенародным голосованием 12.12.1993) (с учетом поправок, внесенных Законами РФ о поправках к Конституции РФ от 30.12.2008 N 6-ФКЗ, от 30.12.2008 N 7-ФКЗ, от 05.02.2014 N 2-ФКЗ, от 21.07.2014 N 11-ФКЗ).

¹⁸⁰ Swedwatch är en ideell förening som granskar svenska företag med kopplingar till auktoritära stater och utvecklingsländer. Föreningen har sex medlemsorganisationer. De har även publicerat rapporter om arrangerandet av olympiska spel och världsmästerskap, och dess konsekvenser för de mänskliga rättigheterna.

¹⁸¹ Se Jennische, *De olympiska kränkningarna*, i not 8 a.a.

¹⁸² Se Amnesty International, *People's Republic of China*, i not 100 a.a.

¹⁸³ IOC, *Final Report of the IOC Coordination Commission – Games of the XXIX Olympiad, Beijing 2008*, 2010, s. 32.

fred och mänsklig värdighet i den olympiska stadgan. Problemet var dock att stadgan inte hänvisade till några internationellt erkända ramverk eller dokument som definierade vad dessa betydde. Varken IOK eller SOK hade någon policy som beskrev hur man arbetade med mänskliga rättigheter. Den olympiska rörelsen hade dessutom inte definierat hur de olympiska värdena skulle få kraft i de avtal som IOK tecknade med värdarna. Därmed var det inte heller möjligt att ställa några krav om mänskliga rättigheter eller CSR-rutiner på värdarna. Slutligen konstaterade Swedwatch att den olympiska rörelsen låg långt efter i ambitionen att säkerställa att dess verksamhet inte skulle leda till negativa konsekvenser för mänskliga rättigheter.¹⁸⁴

3.3.7. SOK:s huvudsponsorer

3.3.7.1. Bakgrund

SOK presenterade 2011 en vision att fördubbla sina sponsorintäkter till och med 2016, från drygt 40 till 80 miljoner kronor om året.¹⁸⁵ Målet uppfylldes redan 2014, då sponsorintäkterna uppgick till 96,3 miljoner kronor. SOK:s sponsorgrupp bestod av 16 företag, utöver de som också var IOK:s internationella olympiska partners. Sponsorerna ATG, Nordea och Vattenfall var hörnpelare i finansieringen av SOK:s satsningar, alltså huvudsponsorer.¹⁸⁶

Trots den olympiska rörelsens bristande ansvarstagande gällande OS negativa inverkan på de mänskliga rättigheterna, både i Peking 2008 och inför de olympiska spelen i Sotji 2014, bidrog svenska företag alltså med mer sponsorpengar till SOK än någonsin tidigare.

ATG har sponsrat SOK sedan 1979, bland annat genom omsättningen från Olympiatravet och svenska folkets spel på V75¹⁸⁷. SOK beskriver det som ”ett av Sveriges längsta och mest framgångsrika sponsoravtal”. Vid Olympiatravets tävlingar deltar idrottare från de olympiska och paralympiska spelen. ATG använder sig då av både de olympiska ringarna och en symbolisk olympisk eld. Den olympiska elden syns också i Olympiatravets officiella logotyp. Numera ingår spel på SOK:s tillsammanslag OS-laget i sponsorsamarbetet.

---

¹⁸⁴ Jennische, *De olympiska kränkningarna*, i not 8 a.a., s. 18 ff.

¹⁸⁵ Idrottens Affärer, *SOK dubblar sponsorintäkterna*, 2013-04-10, ”idrottensaffarer.se/sponsring/2013/04/sok-dubblar-sponsorintakterna”, hämtad 2017-02-23.

¹⁸⁶ Se SOK, *årsredovisning 2014*, ”sok.se/download/18.175b1b4d14fb2705f8b4eda/1441873906225/2014_SOKVerksamhetsberattelse.pdf”, hämtad 2017-03-04.

¹⁸⁷ En spelform som går ut på att man ska lista ut vem som vinner i förutbestämda travlopp.

Hittills har Olympiatravet lett till över 226 miljoner kronor i stöd till SOK, varav 7,8 miljoner kronor 2014.¹⁸⁸

Nordea sponsrar SOK sedan 1988, då Olympiafonden lanserades särskilt för att bidra till olympiers satsningar. Olympiafonden har sedan starten bidragit med 154 miljoner kronor till SOK, varav 9 miljoner kronor 2014. Nordeas kunder kan välja att investera i Olympiafonden och därmed avstå en del av avkastningen som går till SOK. Nordea renderar en lägsta nivå för stödet om avkastningen blir för låg. Sedan 2013 är Nordea också en av SOK:s huvudsponsorer. De stödjer bland annat Drömprojektet, där barn och ungdomar genom Olympic Day får prova på nya idrotter.¹⁸⁹

Vattenfall, som blev huvudsponsor 2010, sponsrade SOK mellan 2006 och årsskiftet 2015/2016. Målet med samarbetet var att öka antalet medaljer i kommande OS och samarbetet genomfördes med de nationella olympiska kommittéerna på deras kärnmarknader Sverige, Tyskland och Nederländerna. Stödet gick till etablerade idrottare och talanger i respektive land. I ett pressmeddelande från Vattenfall där samarbetet offentliggjordes nämndes särskilt att Vattenfall genom sponsoravtalet skulle associeras med ett av världens starkaste varumärken, de olympiska ringarna.¹⁹⁰ Hur stort stödet till SOK var, har ej offentliggjorts av Vattenfall och informationen går inte heller att finna i SOK:s årsredovisningar.

3.3.7.2. Inte samma rutiner i sponsringsverksamheten

När Swedwatch granskade de tre huvudsponsorerna inför vinter-OS i Sotji 2014, förklarades att syftet främst var *"viljan att ge goda förutsättningar för svenska idrottare att prestera bra vid de olympiska spelen"*, men de hoppades också på sekundära effekter; *"att skapa förebilder för ungdomar och visa på vikten av motion och hälsa"*. Enligt huvudsponsorerna fanns sponsringen beskriven i skriftliga avtal, där SOK åtog sig ett antal motprestationer. Företagen fick bland annat använda samarbetet vid lanseringen av sina produkter eller tjänster, medan idrottare som fick stöd kunde delta vid företagens evenemang. Företagen hänvisade till att sponsringen enbart gick till SOK. De kunde dock knyta sina varumärken och sin marknadsföring till de olympiska spelen.¹⁹¹ SOK blev en affärspartner och företagen associerades med de olympiska spelen, som därmed också blev en del av företagens

---

¹⁸⁸ SOK, *årsredovisning 2014*, i not 183 a.a. Se även olympiatravet.se/olympier och *Partnerportalen – Olympiatravet*, "sok.se/sok-och-den-olympiska-rorelsen/sveriges-olympiska-komite/partnerskap/partnerskapsartiklar/olympiatravet.html", hämtad 2017-02-09.

¹⁸⁹ SOK, *årsredovisning 2014*, i not 183 a.a.; SOK:s *årsredovisning 2015* samt SOK, *Partnerportalen – Nordea*, "sok.se/sok-och-den-olympiska-rorelsen/sveriges-olympiska-komite/partnerskap/partnerskapsartiklar/nordea.html", hämtad 2017-02-09.

¹⁹⁰ Vattenfall, *Vattenfall sponsrar framtida olympier*, 2012-03-07,

"corporate.vattenfall.se/press-och-media/pressmeddelanden/import-presseleaser/vattenfall-sponsrar-framtida-olympier/", hämtad 2017-03-04.

¹⁹¹ Jennische, *De olympiska kränkningarna*, i not 8 a.a., s. 20 f.

värdekedjor.¹⁹² I och med detta borde både SOK och OS ha ingått i den MR-DD som företagen hade ansvar att genomföra i enlighet med FN:s vägledande principer, men så var inte fallet. Både Vattenfall som statligt ägt bolag och Nordea som före detta statligt ägt bolag, skulle dessutom i enlighet med statens ägarpolicy följa FN:s Global Compact och *”ligga i framkant i arbetet”* gällande etik, miljö, mänskliga rättigheter m.m.¹⁹³

Trots att de använde den olympiska rörelsens varumärke och de olympiska spelens symboler för att stärka sina egna varumärken samt i marknadsföringen av sina produkter och tjänster, såg inget av företagen de olympiska spelen som en del av sin värdekedja, och således som en del av sitt ansvar. Varken Nordea, Vattenfall eller ATG använde samma rutiner i sin sponsringsverksamhet som i övrig verksamhet, avseende att minimera risken för kränkningar av mänskliga rättigheter. ATG hade inte ens någon policy för mänskliga rättigheter.¹⁹⁴

3.3.8. Slutsats

Företag ska enligt FN:s vägledande principer *”undvika att kränka andras mänskliga rättigheter”* (artikel 11). Som redan beskrivits, omfattar denna skyldighet inte bara överträdelser som företagets egna verksamhet orsakat eller bidragit till, utan också *”negativ påverkan på de mänskliga rättigheterna som genom affärsförbindelserna står i direkt samband med företagets verksamhet, produkter eller tjänster, även om de inte själva har bidragit till denna negativa påverkan”* (artikel 13).

Det har i detta kapitel visats att OS i Sotji hade en negativ inverkan på de mänskliga rättigheterna. När jag 2015 intervjuade Jane Buchanan,¹⁹⁵ som tidigare har lett HRW:s research- och opinionsarbete inför vinter-OS i Sotji meddelade hon att ryska regeringen till slut inledde en undersökning av arbetstagarnas rättigheter vid byggarbetsplatserna kopplade till OS, efter påtryckningar från HRW gentemot både IOK och Ryssland. Dessvärre kom reaktionen alldeles för sent, bara under de sista månaderna inför OS-invingningen:

“There really was strong evidence showing that workers were being exploited ... [They] uncovered millions of dollars in unpaid wages owed to workers. So that was good, that the government did that, but it was obviously too late.”

---

¹⁹² Jennische, i not 191 a.st.

¹⁹³ Regeringskansliet, *Statens ägarpolicy och riktlinjer för företag med statligt ägande 2012*, 2012, regeringen.se/49bb2f/contentassets/6c7d895595844621818eb6472ea8e4ef/statens-agarpolicy-och-riktlinjer-for-foretag-med-statligt-agande-2012. Hämtad 2017-03-06. Se även Jennische, *De olympiska kränkningarna*, i not 8 a.a.

¹⁹⁴ Se Jennische, *De olympiska kränkningarna*, i not 8 a.a., s. 20 f.

¹⁹⁵ Buchanan är biträdande direktör på divisionen för Europa och Centralasien, HRW i New York. Intervjun genomfördes via Skype för rapporten *Emiren, Putin och VM-festen*, Swedish International Liberal Centre, 2015-10-09.

Uppsatsen har även visat att huvudsponsorerna inför OS och SOK, genom sina affärsrelationer stod i samband med kränkningar. I tolkningsguiden till FN:s vägledande principer om företag och mänskliga rättigheter anger Högkommissarien för mänskliga rättigheter [cit. OHCHR] exempel på hur detta extraterritoriella ansvar fungerar.¹⁹⁶ I dessa exempel anses ”företaget” ha en negativ inverkan på de mänskliga rättigheterna på grund av att företagets produkt, i detta fall OS, används i eller för att främja en kränkning av en tredje part, utan företagets kännedom om detta. Sponsorerna borde därmed i enlighet med FN:s vägledande principer även ha sökt inflytande över sina affärspartners för att förhindra och förebygga negativ påverkan. Detsamma borde SOK ha gjort över IOK som i sin tur, borde ha ställt krav på Ryssland redan i arrangörsavtalet och sett till att kränkningarna inte fick ske.¹⁹⁷ Visserligen lyfte företagen sin oro i samtal med SOK, efter att kränkningar avslöjats i media,¹⁹⁸ men att samtala om saken när kränkningarna redan skett, två veckor före de olympiska spelens start, får dessvärre anses inte vara tillräckligt. Jag menar således att de misslyckades med att förhindra och förebygga negativ påverkan.

Precis som huvudsponsorn ATG, hade varken IOK eller SOK vid tidpunkten någon policy som beskrev hur man arbetade med mänskliga rättigheter. Den olympiska rörelsen hade inte heller definierat hur de olympiska värdena skulle få kraft i de avtal som IOK tecknade med värdländerna, inbegripet Ryssland. Därmed misslyckades både SOK och IOK med att ta sitt ansvar och förhindra kränkningar av de mänskliga rättigheterna, något som borde ha gjorts långt före vinter-OS i Sotji.

För att fullgöra sitt ansvar att respektera de mänskliga rättigheterna ska både företag och kommersiellt verksamma idrottsorganisationer i enlighet med FN:s vägledande principer ha en policy. Policyn ska innehålla ett policyåtagande att fullgöra ansvaret att respektera de mänskliga rättigheterna. De ska även ha en process för att utföra kontinuerlig människorätts-due diligence i avsikt att identifiera, förhindra, begränsa och redogöra för hur de åtgärdar sin påverkan på de mänskliga rättigheterna, samt processer som gör det möjligt att gottgöra negativ påverkan på de mänskliga rättigheter som de orsakar eller bidrar till.¹⁹⁹ Utan dessa, kan de inte känna till eller visa att de respekterar de mänskliga rättigheterna.²⁰⁰ De bör i sin policy också fastslå att de mänskliga rättigheterna respekteras genom hela värdekedjan (affärspartners inkluderade).

---

¹⁹⁶ United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, *The Corporate Responsibility to Respect Human Rights – An Interpretive Guide* 2012, HR/PUB/12/02.

¹⁹⁷ Human Rights Council, *Guiding Principles on Business and Human Rights*, i not 4 a.a., artikel 13.

¹⁹⁸ Se Sveriges Radio, ”OS-sponsorer i möte om mänskliga rättigheter”, 2014-01-27, ”sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=5766280”, hämtad 2017-02-15 och SOK, *Gemensamt uttalande från SOK och dess huvudsponsorer*, ”sok.se”, hämtad 2017-02-15.

¹⁹⁹ Human Rights Council, *Guiding Principles on Business and Human Rights*, i not 4 a.a., artikel 15.

²⁰⁰ Human Rights Council, *Guiding Principles on Business and Human Rights*, i not 4 a.a., artikel 15, kommentar.

Företagen, SOK och IOK måste kontinuerligt arbeta med dessa frågor, inte enbart uppmärksamma problemen efter mediala avslöjanden inför olika olympiska spel eller världsmästerskap. Så länge detta inte sköts, föreligger en stor risk att kränkningarna kommer att fortgå.

Det är i detta kapitel visat att huvudsponsorerna inför OS i Sotji 2014 inte använde samma rutiner för att minimera risken för MR-kränkningar i sponsringsverksamheten, som i sin övriga verksamhet. Att företagen inte såg sponsringen som en risk och därmed som sitt ansvar, var med största sannolikhet en konsekvens av bristen på tillämpningen av en kontinuerlig och fullständig MR-DD. Både Nordea och Vattenfall hade dessutom anslutit sig till FN:s Global Compact och sade sig följa både OECD:s riktlinjer för multinationella företag och FN:s vägledande principer. MR-DD är ett krav enligt både FN:s vägledande principer²⁰¹ och OECD:s riktlinjer.²⁰²

Det anförda visar att den olympiska rörelsen och dess sponsorer har haft en negativ påverkan på de mänskliga rättigheterna i Ryssland, genom kränkningar som begåtts av den ryska staten och byggföretagen på plats. Detta eftersom de misslyckats att förhindra kränkningarna i enlighet med FN:s vägledande principer.

3.3.9. Efter vinter-OS i Sotji

3.3.9.1. The Olympic Agenda 2020

The Olympic Agenda [cit. Agenda 2020] innehåller 40 rekommendationer som ska visa på den olympiska rörelsens framtidsmål och hur rörelsen kan ”*stärka olympiska värderingar i samhället.*”²⁰³ När IOK tog beslut om Agenda 2020 på IOK:s 127:e session i december 2014, som svar på internationell kritik efter de avslöjade människorättskränkningarna i både Kina och Ryssland, menade IOK:s ordförande Thomas Bach att den olympiska rörelsen hade möjligheten att förändras på grund av sin framgång:

*“Why should we make important and far-reaching changes in the Olympic Movement? We have had brilliant Olympic Games in 2012 and 2014. We enjoy financial stability. [...] The IOC invests more than three million dollars per day ... to support world wide sport. Never before have so many people all around our globe followed the Olympic Games. So, we are successful. Success is the best reason for change.”*²⁰⁴

---

²⁰¹ Human Rights Council, *Guiding Principles on Business and Human Rights*, i not 4 a.a., artikel 15.

²⁰² OECD, *OECD Guidelines for Multinational Enterprises*, 2011, OECD Publishing, II. General Policies, A. 10, “dx.doi.org/10.1787/9789264115415-en”.

²⁰³ Se IOC, *Olympic Agenda 2020*, i not 171 a.a.

²⁰⁴ IOC, *Olympic Agenda 2020*, i not 171 a.a., s. 2.

Vidare menade han att förändringen behövdes eftersom idrotten var *"för viktig i samhället för att ignorera det övriga samhället"* och för att den olympiska rörelsens värderingar skulle förbli relevanta i samhället. Därmed skulle rörelsen stärka *"sin goda förvaltning, transparens och etik."*²⁰⁵ I hans tal nämndes bland annat syftet att skydda *"rena idrottare"* från *"doping, matchfixning, manipulation och korruption."* Bach menade att Agenda 2020 tydligt demonstrerade den olympiska rörelsens beslutsamhet att leva upp till dess värderingar och principer.²⁰⁶

3.3.9.2. Avsaknad av tydliga krav på värdstäder och företag

Trots löften om förändring i Agenda 2020 finns ännu ingen offentlig policy eller Code of Conduct om mänskliga rättigheter, som tydligt beskriver vilka krav som ställs på både värdstäder och företag som levererar tjänster och produkter till de olympiska spelen.

IOK ska i enlighet med Agenda 2020 ta en mer proaktiv och ledande roll gällande hållbarhetsfrågan och försäkra att den ingår i alla aspekter av planeringen och iscensättningen av de olympiska spelen.²⁰⁷ Med en ny filosofi i anbudsförfarandet ska den olympiska rörelsen uppmuntra potentiella kandidatstäder att *"presentera ett helhetskoncept av respekt för miljön, genomförbarhet och utveckling, för att lämna ett bestående arv."*²⁰⁸ Här ingår också krav på värdstäderna att skydda *"mänsklig värdighet"*, säkerställa rättigheter för arbetstagare och undvika diskriminering på grund av sexuell läggning.²⁰⁹ Värdstäder för OS ska utvärderas genom en bedömning av viktiga möjligheter och risker.²¹⁰ I och med Agenda 2020 förändrades processen för att utse värdstad inför 2024 års anbudprocess. Numera inleds processen med en inbjudningsfas, eller anbudsinfordran, där IOK 10 år innan de aktuella olympiska spelen, bjuder in alla nationella olympiska kommittéer att anmäla sitt intresse för att vara med i anbudprocessen och presentera ett OS-projekt som bäst motsvarar städernas långsiktiga planer gällande idrott, ekonomi, sociala frågor, samt miljö. Ett år senare presenteras kandidatstäderna genom sina nationella olympiska kommittéer.²¹¹

Drygt två år har förflutit sedan Agenda 2020 infördes. Trots löften om att skydda *"mänsklig värdighet"* och *"bidra till fred"* utelämnas fortfarande uttryckliga hänvisningar till

---

²⁰⁵ IOC, *Olympic Agenda 2020*, i not 171 a.a., s. 4.

²⁰⁶ Se IOC, *Olympic Agenda 2020*, i not 171 a.a., s. 5.

²⁰⁷ Se även: Human Rights Watch, *Olympics: Host City Contracts Will Include Rights Protections – New IOC Contract Requirement Raises Bar for all Sports Groups*, "hrw.org/news/2014/10/22/olympics-host-city-contracts-will-include-rights-protections", hämtad 2017-02-06.

²⁰⁸ Se IOC, *Olympic Agenda 2020*, i not 171 a.a., s. 3.

²⁰⁹ IOC, *Olympic Agenda 2020*, i not 171 a.a., Recommendation 1.5, s. 9.

²¹⁰ IOC, *Olympic Agenda 2020*, i not 171 a.a., Recommendation 2.

²¹¹ Se IOC, *Olympic Agenda 2020*, i not 171 a.a., sid. 1, och: IOC, *Host City Election*, "olympic.org/host-city-election", hämtad 2017-02-08.

mänskliga rättigheter och friheter i det avtal som upprättas med värdstäder inför varje OS ("Host City Contract"). Avtalet innehåller knappt någon information om vad en regering får och inte får göra som värd för OS.²¹² Därtill har IOK åter igen valt att låta Kina arrangera OS 2022 i Peking, utan några tydliga krav på respekten av mänskliga rättigheter i värdstadskontraktet²¹³ och detta trots att OS i Peking 2008 bevisligen innebar katastrofala konsekvenser för de mänskliga rättigheterna. Dessvärre förmedlar detta bilden av att IOK trots ansträngningarna med Agenda 2020 inte tycks ta sitt ansvar på fullt allvar.

Enligt Agenda 2020 ska IOK:s etiska kommitté genomföra en översyn av den olympiska rörelsens etiska kod, "Code of Ethics", och se till att den står i linje med agendan vad gäller att uppnå mer transparens och så kallad "good governance".²¹⁴ Jämför man äldre versioner av den etiska koden med dagens kod, så är det enbart en mening av betydelse som har lagts till i det stycke som behandlar den olympiska rörelsens universella fundamentala etiska principer och dess innehåll, nämligen; *"1.4 Respekten för internationella konventioner om skydd av mänskliga rättigheter i den mån de gäller de olympiska spelens aktiviteter."*²¹⁵ I synnerhet ska de konventioner som avser respekt för mänsklig värdighet, avvisande av diskriminering och avvisande av alla former av trakasserier och övergrepp i sådant fall respekteras.²¹⁶ Ingenstans nämns dock några specifika konventioner, eller vad som menas med *"i den mån de gäller för de olympiska spelens aktiviteter,"* vilket lämnar det öppet för tolkning.

Varken olympiska stadgan eller den etiska koden ger ännu någon närmare vägledning gällande mänskliga rättigheter. Inte heller hänvisas till specifika internationella standarder för ansvarsfullt företagande, såsom FN:s vägledande principer, FN:s Global Compact eller OECD:s riktlinjer för multinationella företag. Läser man stycket om den etiska kodens tillämpningsområde tycks det till och med vara så att företag som levererar produkter och tjänster till de olympiska spelen är bortglömda.²¹⁷

Det ovan anförda tyder på att den olympiska rörelsens stolta ord om förändring och mänsklig värdighet, dessvärre fortfarande bara är just stolta ord, men att man i praktiken gör för lite, när FN:s vägledande principer egentligen borde ses som minimum-krav.

---

²¹² Sports and Rights Alliance, i not 83 a.a. Se även International Business Times, "Olympics 2024 Human Rights: Host City Contract Criticized By Watchdog Groups", 2015-09-25, "ibtimes.com/olympics-2024-human-rights-host-city-contract-criticized-watchdog-groups-2114988", hämtad 2017-01-15.

²¹³ IOC, *Host City Contract, XXIV Olympic Winter Games in 2022*,

"stillmed.olympic.org/Documents/Host_city_elections/Host-City-Contract-XXIV-Olympic-Winter-Games-in-2022--Beijing-Execution-no-signature.pdf", hämtad 2017-03-04.

²¹⁴ Se IOC, *Olympic Agenda 2020*, i not 171 a.a., Recommendation 32.

²¹⁵ IOC, *Code of Ethics 2016*,

"stillmed.olympic.org/Documents/Commissions_PDFfiles/Ethics/2016_ioc_code_of_ethics-book-en.pdf", hämtad 2017-03-04. Jfr. med IOC, *Code of Ethics 2013*,

"stillmed.olympic.org/Documents/Athletes_Information/Code_ethique_2013_web_simple_eng.pdf", hämtad 2017-03-04.

²¹⁶ IOC, *Code of Ethics 2016* och *2013*, i not 211 a.st.

²¹⁷ IOC, *Code of Ethics 2016*, i not 211 a.a., s. 12.

3.4. Enkätstudie

För att ge en mer aktuell bild av synen på mänskliga rättigheter bland idrottssponsorer, SOK och specialidrottsförbund, har en kvalitativ enkätstudie genomförts som en del av detta examensarbete.²¹⁸ De två olika enkäterna skickades ut till ett slumpmässigt urval av idrottssponsorer, där 15 av 45 företag valde att delta,²¹⁹ respektive till SOK och ett slumpmässigt urval av SF. Både SOK och 13 av 20 inbjudna SF valde att delta.²²⁰ Av de som var huvudsponsorer till SOK inför och under OS i Sochi, valde två av tre att svara på enkäten, närmare bestämt ATG och Vattenfall. ATG och Nordea är fortfarande huvudsponsorer, medan Vattenfall har avslutat samarbetet med SOK. De sponsrar däremot Svenska Skidförbundet sedan 1994 (medlemsförbund i SOK och därmed del av den olympiska rörelsen).²²¹ Av de företag som svarat på enkäten är totalt fyra i dag sponsorer till SOK (ATG, Svenska Postkodlotteriet, Volvo och Arla). Övriga företag sponsrar diverse SF, som antingen är medlemsförbund eller så kallade ”recognized förbund” i SOK.

Nedan presenteras en sammanfattning av enkätundersökningens svar, vissa utvalda kommentarer och mina slutsatser. Analysen om företagens, sponsorernas och statens ansvar baseras på FN:s vägledande principer om företag och mänskliga rättigheter. Till viss del granskas också idrottsförbundens stadgar och policies.

3.4.1. Idrottssponsorerna

Det blir i enkätsvaren uppenbart att det finns ett kommersiellt intresse bakom idrottssponsringen. *”Vi kopplar vår idrottssponsring till olika kommersiella tema och skapar säljbara produkter där del av omsättning/provision kommer rättigheten/klubbarna tillgodo,”* svarar ATG.²²² Svenska Spel, som är svensk idrotts största sponsor, bekräftar att sponsringssamarbetet är affärsmässigt.²²³ Även Arla påpekar att huvudmålet med sponsringen är att stärka Arla som varumärke.²²⁴ För Vattenfall är det varumärkesbyggande,

---

²¹⁸ Se *appendix 1* och *appendix 2* för enkätfrågor. Sponsorererna fick chansen att besvara enkäten och inkomma med synpunkter mellan 2016-11-29 och 2016-12-16, medan specialidrottsförbunden och SOK fick inkomma med svar mellan 2017-01-10 och 2017-01-27.

²¹⁹ Svenska Spel, ŠKODA, Carlsberg (Falcon), Intersport, Swedbank, SJ, ATG, Volvo, Arla foods, Stadium, Enervit, Vattenfall, Ahlsell, Postkodlotteriet och Panasonic.

²²⁰ SOK, Svenska Fotbollförbundet, Svenska Ishockeyförbundet, Svenska Handbollförbundet, Svenska Golf förbundet, Svenska Cykelförbundet, Svenska Simförbundet, Svenska Bandyförbundet, Svenska Friidrottsförbundet, Svenska Gymnastikförbundet, Svenska Tennisförbundet, Svenska Volleybollförbundet, Svenska Skridskoförbundet, Svenska Basketbollförbundet.

²²¹ Se Vattenfall, *Skidsponsring*, ”corporate.vattenfall.se/om-oss/vart-engagemang/skidsponsring/”, hämtad 2017-02-14.

²²² Svar erhållet från chefen för ATG:s konceptavdelning.

²²³ Svar erhållet från Svenska Spels hållbarhetschef.

²²⁴ Svar erhållet från sponsrings- och eventchefen på Arla Foods.

”stödjer affärs-verksamheten och bygger intern stolthet”,²²⁵ medan Volvo skriver att företagets värderingar harmoniserar väl med idrottens värderingar, som de ”gärna kommunicerar och bygger association till.”²²⁶ För ŠKODA är det ”ett sätt att utveckla varumärket och via associationer koppla det till de positiva värden som respektive idrott står för. Också att bygga relationer och främja affären. [...]”²²⁷

Av alla 15 sponsorföretag som svarat på enkäten, svarar 14 ”ja” på frågan om idrottsrörelsen har ett ansvar för kränkningar av mänskliga rättigheter i samband med världsmästerskap och olympiska spel. SJ skriver att *”alla som har en röst har ett ansvar, sen exakt vad det ansvaret är måste var och en själva bestämma.”*²²⁸ Åsikten att var och en själv måste bestämma vad man har för ansvar, är problematiskt på flera vis, i synnerhet då SJ är ett statligt ägt bolag. Risker med detta synsätt är att företagen inte ser något behov av att införa och anpassa policies med mera, när detta kan påverka deras kortsiktiga vinster; det hävdas ibland till och med att program för mänskliga rättigheter skulle bryta mot företagens skyldighet att maximera vinsten.²²⁹ Som tidigare utretts, åvilar ansvaret att respektera de mänskliga rättigheterna alla företag, fullt ut och på lika villkor.²³⁰ Att SJ inte känner till detta, tyder dessvärre på att det saknas tydliga direktiv från staten och att de internationella normerna om företagande och mänskliga rättigheter kanske inte är så inkorporerade i verksamheten som de borde vara.

Volvo anser att *”idrottens fair play bör genomsyras i allt som rör idrotten, dess förberedelser och efterspel,”* och ATG påpekar att idrottsrörelsen har ett ansvar utifrån *”sitt gemensamma val var någonstans mästerskapen placeras. De kan och bör kravställa i ’bid-förfarandet’ för att spelen blir hållbara utifrån alla Global Compacts perspektiv.”*

Vattenfall svarar ”nej” på frågan och anger följande; *”Det är snarare de bolag och organisationer som står för sponsring som har ett ansvar och inte själva idrottsrörelsen i sig. Dvs att bolag som Vattenfall kan avstå att sponsra ett event om det finns misstanke om eller har förekommit kränkningar mot MR.”* Det är självfallet positivt att Vattenfall anser att sponsorer har ett ansvar, men däremot något oroväckande att de inte här ser idrottsrörelsens ansvar. Som redogjorts tidigare i uppsatsen har idrottsorganisationer som tar emot sponsring

---

²²⁵ Svar erhållet från Vattenfalls ”Senior Advisor” inom ”Corporate Sustainability”.

²²⁶ Svar erhållet från ”Head of Sponsorship and Event” på Volvo Personbilar Sverige.

²²⁷ Svar erhållet från t.f. Press- och PR-chef på ŠKODA Sverige.

²²⁸ Svar erhållet från chefen för samarbeten på SJ.

²²⁹ Clapham, Andrew, *Human Rights Obligations of Non-State Actors*, u. XV/1, Oxford University Press, New York, 2006, s. 276.

²³⁰ Human Rights Council, *Guiding Principles on Business and Human Rights*, i not 4 a.a., artikel 14.

samma ansvar som företag att respektera de mänskliga rättigheterna enligt FN:s vägledande principer.²³¹

På frågan om företagen deltar i FN:s Global Compact eller liknande internationella initiativ för företagsansvar svarar 6 av 15 företag ”ja”. Dessa är Stadium, Carlsberg, Enervit, ŠKODA och de statligt ägda företagen Svenska Spel samt Vattenfall. Arla svarar både ”ja” och ”nej”, medan Volvo skriver ”vet ej”. ATG, samt statligt ägda SJ är två av de företag som svarar ”nej”. ATG skriver; *”ATG:s verksamhet är svensk och vi arbetar inte internationellt.”* Undersöker man Arlas och Volvos hemsidor och söker på företagen i Global Compacts medlemsregister, går det dock att finna information om att båda företagen är medlemmar (deltagare) i FN:s Global Compact.²³² SJ-koncernens interna uppförandekod bygger främst på de tio principerna i FN:s Global Compact och dessa principer bör följas, också i enlighet med statens ägarpolicy.²³³

12 av 15 företag svarar ”ja” på frågan om de har en policy eller Code of Conduct om mänskliga rättigheter. De tre företag som svarar ”nej” är ATG, Panasonic och Enervit.²³⁴ ATG skriver; *”Som svenskt bolag har vi inte en policy specifikt om mänskliga rättigheter”* och hänvisar återigen till sin kommentar om att de inte arbetar internationellt. Jag har i uppsatsen beskrivit hur SOK:s huvudsponsorer, inklusive ATG, inte såg de olympiska spelen som en del av sin värdekedja, och därmed inte som sitt ansvar, inför OS i Sotji 2014. Denna kommentar tyder dessvärre på att ATG fortfarande inte tycks se att de olympiska spelen är en del av deras värdekedja, trots att de använder sig av den olympiska rörelsens varumärke för att stärka sitt eget varumärke och att de riskerar att stå i samband med kränkningar av de mänskliga rättigheterna genom sin sponsring. ATG bör, oavsett om de bedriver egen verksamhet i utlandet eller ej, ha en policy om mänskliga rättigheter för att fullgöra sitt ansvar i enlighet med FN:s vägledande principer.²³⁵

På frågan om företagen kräver att sponsorpartners ska följa deras policy om mänskliga rättigheter, svarar 7 företag ”ja”.²³⁶ Av de som har en policy, är det fem som inte ställer något sådant krav; Stadium, Ahlsell, Volvo, SJ och Postkodlotteriet.²³⁷ Stadium skriver att det är under uppbyggnad i nya avtal och Ahlsell menar att det kommer att göras i framtiden.

---

²³¹ Ruggie, *”FOR THE GAME. FOR THE WORLD”*, i not 35 a.a., s. 10. Se även: *Initial Assessment of FIFA*, i not 36 a.a.

²³² Se UN Global Compact, *Who We Are*, Volvo Car Corporation, unglobalcompact.org/what-is-gc/participants/10049-Volvo-Car-Corporation, och Arla, *Arla and Global Compact*, arla.com/company/responsibility/arla-and-global-compact/, hämtad 2017-02-12.

²³³ SJ, *SJ-koncernens interna uppförandekod*, antogs av SJ:s styrelse 2014-12-16, s. 2. Se även Regeringskansliet, *Statens ägarpolicy och riktlinjer för bolag med statligt ägande 2017*, i not 99 a.a.

²³⁴ Svar erhållet från chefen vid ”PR & Environmental affairs”, Panasonic Nordic AB och försäljningsansvarig för Enervit Sverige.

²³⁵ Human Rights Council, *Guiding Principles on Business and Human Rights*, i not 4 a.a., artikel 15.

²³⁶ Svenska Spel, Carlsberg, Swedbank, Arla Foods, Vattenfall, Intersport och ŠKODA.

²³⁷ Svar erhållet från ”General Manager” på Postkodlotteriets Idrottsstiftelse.

Postkodlotteriet skriver att deras Code of Conduct i första hand vänder sig till leverantörer, men att eftersom de ger stöd till både stora och små organisationer, varierar kraven. Volvo skriver att det inte är något krav, men *”en stark rekommendation att våra partners arbetar med dessa frågor.”* SJ skriver *”... Vi förutsätter att våra partners följer våra värderingar vilket vi har koll på i och med valet av partner. Sen har vi ingen lång skrivning om detta i våra avtal utan upplåter till partnern att verka på rätt sätt.”* Att enbart förlita sig på att ens partners ska *”verka på rätt sätt”* räcker dock inte. SJ bör i och med sin skyldighet att respektera de mänskliga rättigheterna söka inflytande över sina affärspartners för att förhindra och förebygga negativ påverkan,²³⁸ exempelvis genom att ställa proaktiva krav i sina sponsoravtal.

Varken Stadium, Panasonic eller ŠKODA har rätt att avbryta samarbetet med sina sponsorpartners om de inte följer deras policy eller code of conduct om mänskliga rättigheter. ŠKODA:s krav att sponsorpartners ska följa deras policy om mänskliga rättigheter (se ovan) blir därmed tandlöst.

På frågan om företagen ställer några krav i sina sponsoravtal angående idrottsrörelsens arbete för mänskliga rättigheter, svarar 5 av 15 ”ja”.²³⁹ ATG skriver att de numera ställer krav i avtalen med SOK. Vilka krav som ställs går de dock inte in på. I Arlas fall handlar det om att deras samarbetspartners får skriva under deras Code of Conduct. Svenska Spel tycks vara den enda sponsorn som ställer tydliga och proaktiva krav på idrottsrörelsens arbete för mänskliga rättigheter, i sina sponsoravtal. Detta är dock relativt nytt och har arbetats fram efter kritik av Swedwatch i samband med ishockey-VM i Belarus 2014, då det avslöjades att Svenska Spel också brast i sina CSR-rutiner och inte såg sponsorpartners som en del av företagets värdekedja.²⁴⁰ När Svenska Spel svarade på denna enkätundersökning, valde de också att bifoga sina nya riktlinjer om sponsring, som alltså innehåller specifika krav på arbete för att motverka brott mot mänskliga rättigheter, mångfald och jämställdhet (se appendix 3). Enligt avtalsvillkoren förbinder sig Svenska Spels samarbetspartners att bland annat:

”vid val av värdland för mästerskap (t.ex. EM och VM) aktivt verka för att länder som har en positiv påverkan på mänskliga rättigheter väljs som värdland och/eller att företag/verksamheter som har en positiv påverkan på mänskliga rättigheter får leverera produkter och tjänster till organisationerna för aktuella mästerskap. I de fall ett annat land

---

²³⁸ Human Rights Council, *Guiding Principles on Business and Human Rights*, i not 4 a.a., artikel 13.

²³⁹ Carlsberg, ATG, Arla, Panasonic och Svenska Spel.

²⁴⁰ Se Sommerfeld, *Mänskliga rättigheter på hal is*, i not 8 a.a., och Svenska Spel, *Ny sponsringsriktlinje värnar mänskliga rättigheter*, ”media.svenskaspel.se”, pressmeddelande, hämtad 2017-02-12.

*valts till världland ska samarbetspartnern verka för att synliggöra att mänskliga rättigheter kränks genom exempelvis studiebesök vid organisationer i världlandet, uppmärksamma frågan vid lämpliga tillfällen, motioner för beslut till högre instanser, utbildning mm.*²⁴¹

Av alla 15 företag är det enbart Svenska Spel och Intersport²⁴² som svarar ”ja” på frågan om de genomför en kontinuerlig människorätts-due diligence på sina sponsorpartners. Övriga 13 företag fullgör således inte sitt ansvar att respektera de mänskliga rättigheterna enligt FN:s vägledande principer.²⁴³ Utan att genomföra människorätts-due diligence, där även affärspartners är inkluderade på grund av risken att stå i samband med kränkningar, blir det svårt att identifiera, förhindra, begränsa och redogöra för hur företagen åtgärdar sin påverkan på de mänskliga rättigheterna. SJ och Vattenfall är två av de företag som svarar ”nej”, trots att de som statligt ägda bolag har en särskild skyldighet att tillämpa MR-DD enligt FN:s vägledande principer. Här brister dessvärre också staten i sitt ansvar. Stater ska nämligen *”vidta ytterligare åtgärder för att motverka att företag som ägs eller kontrolleras av staten, [...] kränker de mänskliga rättigheterna genom att, när så är lämpligt, kräva att företagen genomför en människorätts-due diligence”*.²⁴⁴

Företagen fick också anta att en ny lagstiftning om företagande och mänskliga rättigheter infördes i Sverige, och att en bristande människorätts-due diligence i sådant fall skulle kunna leda till kännbara påföljder vid de situationer kränkningar uppdagades i värdekedjan. På frågan om företagen tror att en sådan lagstiftning skulle leda till en förändring av deras CSR-rutiner och prioriteringar, svarar 10 av 15 företag ”ja”,²⁴⁵ medan två svarar både ”ja” och ”nej”; ATG, som skriver att de just nu gör en översyn för de rutiner de har kring leverantörer för att säkerställa att de är i samklang med deras hållbarhetsarbete, samt SJ, som påpekar att det beror på hur lagen är utformad. Därutöver svarar tre företag ”nej”. Två av de företagen anser att de redan har tydliga CSR-rutiner, närmare bestämt Intersport och Arla. Arla skriver; *”Vi hanterar dessa frågor redan och ligger väldigt långt fram i dessa frågor.”* Ändå är Arla ett av de företag som svarat ”nej” på frågan om de utför MR-DD på sina sponsorpartners, vilket visar att de dessvärre brister i att fullgöra sitt ansvar att respektera de mänskliga rättigheterna i enlighet med FN:s vägledande principer. Det tredje företaget som svarar ”nej” är Ahlsell, med kommentaren; *”Det går inte att lagstifta fram en värdegrund.”*

---

²⁴¹ Se Riktlinje för Svenska Spels sponsring (appendix 3), ”Avtalsvillkor för samarbetspartner”, p. 1.

²⁴² Svar erhållet från ”Head of Sponsorship & Partnership”, Intersport Sweden.

²⁴³ Human Rights Council, *Guiding Principles on Business and Human Rights*, i not 4 a.a., artikel 15.

²⁴⁴ Human Rights Council, *Guiding Principles on Business and Human Rights*, i not 4 a.a., artikel 4.

²⁴⁵ Stadium, Carlsberg, Swedbank, Svenska Spel, Vattenfall, Postkodlotteriet, Volvo Personbilar, Panasonic, Enervit och ŠKODA.

Bland de som svarar ”ja”, är flertalet mycket positiva till en eventuell nationell lagstiftning. Svenska Spel skriver att *”CSR ska vara frivilligt”,* men att *”vissa saker måste lagstadgas. Det finns en stor kompetensbrist och resurser i denna fråga. Lag skulle tvinga fram det.”* Volvo menar att *”det skulle vara ett välkommet verktyg att nyttja och för att kunna kravställa.”* ŠKODA skriver; *”Absolut bra. Det skulle få upp frågan på prioriteringslistan,”* och fortsätter:

”Jag skulle också välkomna att idrottsrörelsen fick tydligare juridiska krav att förädla sina CSR-rutiner och prioriteringar. Det skulle underlätta för sponsorer om initiativet låg hos idrottsrörelsen. De kan sin verksamhet bäst och genom att själva genomlysas den bör kvaliteten bli bättre. Externa krav från sponsorer riskerar att bli kortsiktiga lösningar för att blidka sponsorn. Tror att kraften blir starkast om den kommer inifrån.”

Postkodlotteriet skriver; *”Höjs hela sektorn underlättar det arbetet.”* Vattenfall tror att en lagstiftning skulle innebära att företaget breddade sitt *”befintliga scope”* och Enervit menar att de då skulle ta tag i saken och skapa rutiner. Stadium skriver; *”Vi måste anpassa det så att vi kan stå upp för detta och ta ansvar och redogöra i vårt hållbarhetsarbete och rapport.”*

3.4.2. SOK och specialidrottsförbunden

När SOK och specialidrottsförbundet får frågan om idrottsrörelsen har ett ansvar för kränkningar av mänskliga rättigheter i samband med världsmästerskap och olympiska spel, svarar 13 av 14 ”ja”. SOK skriver att:

*”idrottsrörelsen behöver vara noggrann med de val som görs av exempelvis arrangörsstäder och det regelverk som omger idrottstävlingar och arrangörskap så att dessa sker på ett schysst sätt. Oavsett vilket land som är värd för internationella mästerskap får de stora arrangemangen aldrig ske på bekostnad av mänskliga rättigheter och den sociala, miljömässiga, ekonomiska och etiska hållbarheten.”*²⁴⁶

Av alla 14 organisationer är Svenska Bandyförbundet den enda som svarar ”nej”, med kommentaren; *”Idrottsrörelsen kan, generellt sett, omöjligen ha ett sådant ansvar.”*²⁴⁷ Svenska Ishockeyförbundet menar att idrotten har ett ansvar, men *”samtidigt är det viktigt att idrottens huvudsakliga fokus ligger på det sportsliga.”*²⁴⁸ Svenska Cykelförbundet ställer sig

---

²⁴⁶ Svar erhållet från projektledaren för ”Olympic Day”, SOK.

²⁴⁷ Svar erhållet från förbundets ordförande. Svenska Bandyförbundet är ett av SOK:s ”recognized” förbund.

²⁴⁸ Svar erhållet från förbundets ordförande. Svenska Ishockeyförbundet är ett av SOK:s medlemsförbund.

frågor till vem som ska ansvara för att mänskliga rättigheter följs, samt hur långt ned i idrottsorganisationen som ansvaret ska sträcka sig.²⁴⁹ De uttrycker också viss oro för att idrotten riskerar att bli till politik; *"[...] I det stora har idrotten ett ansvar för att vara rättvis och tillse att regler efterföljs, men om detta drivs till sin spets så blir till slut idrotten ett politiskt verktyg och är det syftet?"* Rädslan för att beblandas med politik och att annat än idrott ska få ta fokus kommer ofta på tal inom idrottsrörelsen. Denna syn tyder dessvärre på för lite kunskap om vad idrottsrörelsen har för ansvar och vad ansvaret innebär, trots den olympiska rörelsens budskap om att efterlämna ett hållbart arv (Agenda 2020). Det tycks saknas en medvetenhet om att skyldigheten att respektera mänskliga rättigheter är lika mycket idrottsorganisationers, som företags, i de situationer då organisationerna riskerar att bidra till eller stå i samband med kränkningar. Svenska Skridskoförbundet påpekar att *"idrottsrörelsen är så stor och mäktig så det vore dumt att inte utnyttja den makten, men det görs ju tyvärr i alltför liten utsträckning idag."*²⁵⁰ Svenska Handbollförbundet anser att idrotten har ett ansvar att *"långsiktigt försöka påverka internationella organisationer om kriterier för tilldelning av internationella arrangemang där mänskliga rättigheter är en viktig del."*²⁵¹ Tydligast svar ger Svenska Simförbundet: *"Där idrotten väljer att arrangera ett mästerskap ... måste också idrotten ställa krav på att mänskliga rättigheter följs i alla dess former. Om det inte går att garantera ska inte mästerskapet arrangeras i ett sådant land."*²⁵²

7 av 14 organisationer svarar "ja" på frågan om de har ett policydokument eller en Code of Conduct om mänskliga rättigheter, i den organisation som de svarande representerar.²⁵³ Flertalet av de organisationer som svarat "ja" saknar däremot något sådant offentligt dokument. Ett par av dem hänvisar till de internationella idrottsförbundens policies. Exempelvis hänvisar Svenska Ishockeyförbundet till Internationella Ishockeyförbundets [cit. IIHF] Code of Conduct. IIHF:s Code of Conduct och Statutes and Bylaws²⁵⁴ får dessvärre anses vara lika bristfälliga som IOK:s stadga, då de inte nämner några centrala mänskliga rättigheter och friheter, med undantag för diskrimineringsförbudet (artikel 8). Svenska Gymnastikförbundet hänvisar till sin uppförandekod, *"som kanske inte i alla avseenden talar direkt om mänskliga rättigheter men som definitivt bygger på dem och relaterar till allas rätt att få vara med."*²⁵⁵ Uppförandekoden innehåller inga direkta hänvisningar till mänskliga rättigheter eller friheter,

²⁴⁹ Svar erhållet från förbundets kansli. Svenska Cykelförbundet är ett av SOK:s medlemsförbund.

²⁵⁰ Svar erhållet från förbundets idrottskoordinator och utvecklingskonsulent. Svenska Skridskoförbundet är ett av SOK:s medlemsförbund.

²⁵¹ Svar erhållet från förbundets VD. Svenska Handbollförbundet är ett av SOK:s medlemsförbund.

²⁵² Svar erhållet från förbundets ordförande. Svenska Simförbundet är ett av SOK:s medlemsförbund.

²⁵³ Svenska Ishockeyförbundet, Svenska Golförbundet, Svenska Tennisförbundet, Svenska Handbollförbundet, Svenska Gymnastikförbundet, Svenska Bandyförbundet och Svenska Fotbollförbundet.

²⁵⁴ Antagna i maj 2014 och gäller för år 2014 - 2018.

²⁵⁵ Se Svenska Gymnastikförbundet, *Gymnastikens uppförandekod*, v. 1, 2014.

men däremot en del värden såsom *"Vi respekterar allas lika värde"* och *"ingen ska diskrimineras inom gymnastiken."* Koden hänvisar också till FN:s konvention om barns rättigheter.²⁵⁶

Flertalet av de förbund som i enkäten skriver om att idrotten har ett ansvar och att man bör ställa människorättskrav på världlänarna, har svarat "nej" på frågan om de har en policy för mänskliga rättigheter, däribland Svenska Simförbundet och Svenska Skridskoförbundet. Svenska Simförbundet skriver; *"Vi har olika dokument med policys som absolut går att koppla till mänskliga rättigheter som t.ex. jämställdhet, allas rätt att få vara med m.m. Vår värdegrund grundar sig på de mänskliga rättigheterna utan att kopplingen direkt görs till FN stadgan,"* medan Svenska Skridskoförbundet svarar att de inte har en sådan policy på grund av tidsbrist.

Enbart 5 av 14 svarar "ja" på frågan om de ställer några krav på sitt internationella förbund eller IOK angående deras arbete för att värna om de mänskliga rättigheterna.²⁵⁷ Av dessa 5 beskriver 3 SF att de gör detta genom att muntligen framföra synpunkter i diskussioner och alltså inte genom att skriva motioner till årsmöten eller liknande. Svenska Gymnastikförbundet skriver *"Vi följer och agerar inför och röstar för förslag som vi anser stärker detta område. Men det är såklart i viss mån passivt, så kanske att jag skulle svarat nej på denna fråga."*

På frågan om organisationerna har någon plan för hur de ska agera om deras idrottare, under världsmästerskap eller olympiska spel i länder med avsaknad av mänskliga rättigheter och friheter, utsätts för kränkningar på grund av t.ex. sexuell läggning eller politisk åsikt, svarar enbart SOK, Svenska Bandyförbundet och Svenska Cykelförbundet "ja". Övriga 11 SF medger alltså att de inte har någon sådan plan,²⁵⁸ inklusive Svenska Fotbollförbundet som står inför ett fotbolls-VM i Ryssland 2018 och i Qatar 2022, två länder som båda har diskriminerande lagstiftningar gentemot HBTQ-personer. Artikel 296 i Qatars brottsbalk föreskriver piskrapp eller fängelsestraff på mellan ett till tre år för homosexualitet mellan män.²⁵⁹ Med tanke på att ett av de få värden som faktiskt lyfts i den olympiska stadgan är just anti-diskriminering (artikel 6, "Fundamental Principles of Olympism") kan man tycka att detta kanske bör prioriteras högre hos medlemsförbunden.

---

²⁵⁶ *Convention on the Rights of the Child* - Antagen av FN:s generalförsamling den 20 november 1989.

²⁵⁷ Svenska Ishockeyförbundet, Svenska Simförbundet, Svenska Gymnastikförbundet, Svenska Bandyförbundet, Svenska Fotbollförbundet.

²⁵⁸ Svenska Fotbollförbundet, Svenska Ishockeyförbundet, Svenska Handbollförbundet, Svenska Basketbollförbundet, Svenska Gymnastikförbundet, Svenska Volleybollförbundet, Svenska Simförbundet, Svenska Golförbundet, Svenska Skridskoförbundet, Svenska Friidrottsförbundet och Svenska Tennisförbundet.

²⁵⁹ [Qatars brottsbalk]; *Penal Code* (Act No. 11 of 2004).

Enbart 5 av 14 organisationer svarar ”ja” på frågan om deras sponsorer i dag ställer några krav gällande mänskliga rättigheter i sponsoravtalen.²⁶⁰ 2 av dessa 5 skriver att Svenska Spel ställer sådana krav, men nämner inga andra företag. SOK svarar ”nej” i enkäten, men återkommer senare via e-post och meddelar att de dessvärre inte kan svara på frågan, med hänvisning till att alla deras partneravtal är konfidentiella.²⁶¹

3.4.3. Slutsats

Av resultatet drar jag slutsatsen att de tillfrågade generellt anser att idrottsrörelsen har ett ansvar, men att både förbunden, SOK, sponsorerna och staten olyckligtvis tar för lite ansvar i praktiken. Att bara lyfta aktuella frågor i samtal med sina partners, när kränkningar sker eller har skett, harmoniserar dessvärre inte med de skyldigheter som både staten, företagen och de kommersiellt verksamma idrottsorganisationerna har enligt FN:s vägledande principer.

Studien visar att majoriteten av företagen, inklusive de som var huvudsponsorer för SOK inför och under OS i Sotji 2014 (ATG och Vattenfall), dessvärre inte ställer samma krav på sina sponsorpartners som andra affärspartners eller leverantörer, då de inte tycks se SOK och OS som en del av sin värdekedja och därmed som en del av sitt ansvar. Detta trots att de utnyttjar bland annat det olympiska varumärket i syfte att stärka sina egna varumärken.

Svenska Spel tycks vara det enda tillfrågade sponsorföretaget som både ställer tydliga proaktiva krav gällande idrottsrörelsens arbete för mänskliga rättigheter i sina sponsoravtal och genomför en fullständig MR-DD, där sponsorpartners också ingår.

Tre år har snart gått sedan OS i Sotji. Ändå har dåvarande huvudsponsorer (ATG och Vattenfall) rutiner inte förändrats nämnvärt. ATG, som även i dag är huvudsponsor för SOK, saknar fortfarande en policy om mänskliga rättigheter, samt rutiner för att genomföra en fullständig MR-DD. Således brister de fortfarande i sina skyldigheter enligt FN:s vägledande principer. Även om ATG inte är statligt ägt, så har staten kontroll över verksamheten genom att man tillsätter större delen av företagets styrelseledamöter, inklusive ordföranden.²⁶² Staten har alltså ett avgörande rättsligt bestämmandeinflytande, vilket alltså torde utgöra en väsentlig förutsättning för att ställa krav och påverka bolagens rutiner i rätt riktning. Då möjligheten till kontroll av sina icke-statliga aktörer kan göra staten extraterritoriellt

---

²⁶⁰ Svenska Ishockeyförbundet, Svenska Fotbollförbundet, Svenska Handbollförbundet, Svenska Bandyförbundet och Svenska Tennisförbundet.

²⁶¹ E-post från SOK mottogs 2017-02-02.

²⁶² Se Prop. 1973:113 *Kungl. Maj:ts proposition med förslag till riktlinjer för totalisatorverksamheten vid trav- och galopptävlingar, m.m.*, samt SOU 2006:11 – *Spel i en föränderlig värld, Lotteriutredningen*, s. 259 och ATG, *Om ATG, Det här är ATG*, ”atg.se/om-atg/det-har-ar-atg”, hämtad 2017-02-15.

ansvarig, kan staten i enlighet med FN:s vägledande principer (artikel 4) anses bära ett särskilt ansvar att ställa krav på ATG om en policy om mänskliga rättigheter samt om att tillämpa en fullständig MR-DD. Detsamma kan sägas gällande de statligt ägda företag som deltagit i enkätundersökningen, det vill säga Vattenfall och SJ. Trots de tydliga kraven i FN:s vägledande principer, visar alltså resultatet i denna studie att också staten brister i sina förpliktelser och därmed riskerar att misslyckas med att skydda individer från företagsrelaterad negativ påverkan av de mänskliga rättigheterna.

Även SOK brister i sina skyldigheter. Bara det faktum att deras partneravtal anses vara så konfidentiella att de inte kan svara ”ja” på frågan om några av deras sponsorer ställer krav gällande mänskliga rättigheter i sponsoravtalen (vilket i så fall ändå skulle kunna nämnas utan att ange sponsorerna vid namn), kan anses problematiskt. De bör nämligen utåt rapportera om vidtagna åtgärder för att förhindra och motverka negativ påverkan på de mänskliga rättigheterna i värdekedjan.²⁶³ Rapportering av åtgärder som vidtas bidrar till den transparens som är väsentlig för att allmänheten och de som riskerar att drabbas ska kunna följa och granska den olympiska rörelsens förebyggande arbete.²⁶⁴

Om SOK menar allvar med deras kommentarer om att stora idrottsarrangemang aldrig får ske på bekostnad av mänskliga rättigheter, samtidigt som den olympiska rörelsen fortfarande saknar en tydlig policy eller code of conduct om mänskliga rättigheter, bör de börja med att agera proaktivt genom att införa ett eget policydokument för SOK och dess svenska medlemsorganisationer. Detsamma bör gälla för specialidrottsförbunden och de sponsorer som i dag saknar en policy. Utan tydliga egna riktlinjer i hur man ska hantera människorätsfrågor, blir det svårt att ställa krav på sina affärspartners, internationella förbund eller IOK om detsamma. Så länge detta inte är verklighet, får organisationerna och företagen anses brista i sin skyldighet att respektera de mänskliga rättigheterna. Med tanke på att vi under en nära framtid kommer att se ytterligare olympiska spel och världsmästerskap arrangeras i auktoritära och förtryckande stater, med diskriminerande lagstiftningar (mästerskap som redan nu i förberedelsestadiet leder till kränkningar)²⁶⁵ får detta anses brådskande. Om idrottsrörelsen ska kunna leva upp till de omtalade olympiska värdena om fred och mänsklig värdighet, samt om sponsorföretagen är måna om att inge trovärdighet vad gäller företagsansvar och mänskliga rättigheter, måste de därmed agera snabbt. Förblir detta ett icke-prioriterat område så riskerar de att inte enbart stå i samband med kränkningar av mänskliga rättigheter vid världsmästerskap

---

²⁶³ Human Rights Council, *Guiding Principles on Business and Human Rights*, i not 4 a.a., artikel 17 och Human Rights Council, *Report of the Special Representative of the Secretary General*, i not 54 a.a., p. 83.

²⁶⁴ Taylor et al, *Due diligence for human rights*, i not 51 a.a., s. 15 f.

²⁶⁵ Exempelvis förberedelserna inför fotbolls-VM i Ryssland 2018 och Qatar 2022. Se Sommerfeld, *Emiren, Putin och VM-festen*, i not 8 a.a.

och olympiska spel, utan sponsorföretagen riskerar också att skada sina egna varumärken, vilket självfallet skulle gå emot själva syftet med sponsring.

3.5. Har olympiska spel och världsmästerskap direkta negativa konsekvenser?

Vilket ansvar den olympiska rörelsen och dess sponsorer har enligt FN:s vägledande principer är i uppsatsen redan utrett. Frågan är, huruvida det går att säga att olympiska spel och världsmästerskap faktiskt har direkta negativa konsekvenser för mänskliga rättigheter, i framför allt auktoritära stater. Det är förstås svårt att rent generellt svara säkert på den frågan. Däremot har jag visat hur vinter-OS i Sotji 2014 hade direkta negativa konsekvenser lokalt i värdstaden och att det dessvärre är allt för vanligt med kränkningar av mänskliga rättigheter och friheter vid stora internationella idrottsarrangemang. Vi såg det i OS i Peking 2008, vinter-OS i Sotji 2014, nu inför fotbolls-VM i Ryssland 2018 och fotbolls-VM i Qatar 2022. Human Rights Watch har dokumenterat kränkningar i en rad rapporter om bl.a. Kina, Ryssland, Saudiarabien och Qatar, där de visat på hur stora idrottsevenemang anordnas på bekostnad av de mänskliga rättigheterna. På sin hemsida skriver de:

*“No government has a perfect human rights record, but Human Rights Watch has proven through our reporting that risk of serious abuses is much more pronounced when Games are awarded to hosts who have bad rights records or no functioning rule of law. We have also documented how the IOC and other organizers have failed to take adequate steps to address these risks by insisting on conditions that could have prevented abuse.”*²⁶⁶

Jag har i en rapport för Swedwatch tidigare visat på hur ishockey-VM i Belarus 2014 också ledde till direkta negativa konsekvenser för de mänskliga rättigheterna i landet.²⁶⁷ Inför fotbolls-VM 2014 och OS i Rio de Janeiro 2016, dokumenterade brasilianska NGO:s hur spelen föranledde omfattande kränkningar av barns rättigheter och andra medborgerliga friheter. Tvångsvräkningar, polisvåld och dåliga arbetsvillkor toppade listan över spelens konsekvenser.²⁶⁸

---

²⁶⁶ Human Rights Watch, *UN Human Rights Council: Using Sport and the Olympic Ideal to Promote Human Rights for All, Including Persons with Disabilities*, 2016-06-28, “hrw.org/news/2016/06/28/un-human-rights-council-using-sport-and-olympic-ideal-promote-human-rights-all”, hämtad 2017-02-23.

²⁶⁷ Se Sommerfeld, *Mänskliga rättigheter på hal is*, i not 8 a.a.

²⁶⁸ Se World Cup and Olympics Popular Committee of Rio de Janeiro, *Rio 2016 Olympics: The Exclusion Games. Mega-Events and Human Rights Violations in Rio de Janeiro Dossier*, November 2015, “childrenwin.org/wp-content/uploads/2015/12/DossieComiteRio2015_ENG_web_ok_low.pdf”, hämtad 2017-02-23.

Listan på OS- och VM-arrangemang som lett till kränkningar av de mänskliga rättigheterna är dessvärre mycket lång. Det har skett så pass ofta genom tiderna att man ändå enligt mig kan dra slutsatsen, att så stora och viktiga idrottsarrangemang som OS och VM leder till direkta negativa konsekvenser för de mänskliga rättigheterna i framför allt, men inte enbart, auktoritära stater, där mänskliga rättigheter ej prioriteras och rättssäkerheten är satt på undantag.

Jane Buchanan på HRW menar också att den olympiska rörelsen behöver CSR-rutiner på plats för att bryta detta mönster:

*"We often hear this from ... the IOC, that just the very fact of hosting the mega sporting event is going to bring about positive change, and basically there is no evidence of that anywhere. [...] If you look at what happened in China after the 2008 Olympics, we've seen a very perceptive decline in case of human rights, so... if that's what [they] really are striving for, then they absolutely have to put in place human rights due diligence and mechanisms, for hosting of those events. Otherwise it's just complete rhetoric and empty words."*²⁶⁹

4. Svenska statens positiva skyldigheter

I detta kapitel förs en diskussion om statens generella positiva skyldigheter vad gäller att skydda personer från skador och kränkningar som begås av icke-statliga aktörer, samt huruvida staten brister i sitt ansvar. Slutligen diskuteras fördelar och nackdelar med en eventuell tvingande inhemsk lagstiftning och med hjälp av rättspolitisk argumentation analyserar jag frågan huruvida en sådan lagstiftning vore lämplig för att bättre tillgodose de mänskliga rättigheterna i samband med företags verksamhet. Kapitlet knyter delvis an till uppsatsens tidigare framställning, gällande framför allt statens positiva skyldigheter, men tar även upp de mer generella frågeställningarna, som ännu ej besvarats i uppsatsen.

4.1. Uppfyller Sverige sina positiva skyldigheter?

Staten ska i enlighet med FN:s vägledande principer respektera, skydda och förverkliga de mänskliga rättigheterna. Här omfattas skyldigheten att skydda individer från tredje parts kränkningar, och således vidta lämpliga åtgärder för att förebygga, utreda, straffa och gottgöra

---

²⁶⁹ Intervju med Jane Buchanan, Stockholm / New York (via Skype), 2015-10-09.

privata aktörers kränkningar.²⁷⁰ Sverige bör också klargöra och fastställa att företag ska respektera de mänskliga rättigheterna i all sin verksamhet, även i utlandet.²⁷¹

Att staten brister i sitt ansvar vad gäller vissa statligt ägda och kontrollerade företag har redan konstaterats i uppsatsen. Det vore väldigt enkelt för staten att påverka idrottsrörelsen i rätt riktning gällande att införa MR-DD och policier för hur de ska agera i människorättsfrågor, i enlighet med FN:s vägledande principer. Staten har dock valt att hittills inte villkora de miljarder som varje år skänks till idrotten, med några specifika krav på hur idrottsorganisationerna ska arbeta med mänskliga rättigheter.²⁷² Däremot har man valt att öronmärka delar av stödet till exempelvis insatser mot dopning och ”*särskilda insatser för idrott i segregerade områden*”, vilket ändå tyder på att staten, om den hade viljan att förändra, på samma sätt skulle kunna öronmärka pengar för att stödja idrottsrörelsen i att ta fram policier om mänskliga rättigheter och lämpliga CSR-rutiner. Här får därför anses att staten kan göra mer, i enlighet med sina positiva folkrättsliga skyldigheter.

Frågan är huruvida staten, inte enbart vad gäller idrottsrörelsen, utan generellt sett också får anses brista i sin folkrättsliga skyldighet; att skydda människor från kränkningar som begås av icke-statliga aktörer?

Ännu finns ingen lag i Sverige som tvingar svenska företag att respektera de mänskliga rättigheterna i sin verksamhet utomlands. Den nuvarande lagstiftningen kan beträffande framför allt aktiebolag och skadestånd förvisso användas för att göra vissa förpliktelser för företag och dess ledning gällande. I teorin kan Bryssel 1-förordningen²⁷³ och Rom 1-förordningen²⁷⁴ göras gällande i fråga om skadestånd för skada som har skett mot personer i tredje land. I praktiken är dock denna process förknippad med betydande praktiska och processuella hinder.²⁷⁵

Sverige var ett av de åtta länder i världen som var först ut med att anta en nationell handlingsplan angående hur man tänkt implementera FN:s vägledande principer om företag och mänskliga rättigheter.²⁷⁶ Samtidigt har den svenska staten, dess myndigheter och företag fortfarande en hel del arbete kvar för att anpassa sina policier och rutiner till FN:s vägledande principer, något som också uppmärksammats i rapporten ”*Business and Human Rights in*

---

²⁷⁰ Human Rights Council, *Guiding Principles on Business and Human Rights*, i not 4 a.a., artikel 1.

²⁷¹ Human Rights Council, *Guiding Principles on Business and Human Rights*, i not 4 a.a., artikel 2.

²⁷² Se Socialdepartementet, *Regleringsbrev för budgetåret 2017 avseende anslag 13:1*, Regeringsbeslut, 2016-12-14, ”rf.se/globalassets/riksidrottsforbundet/dokument/idrottens-finansiering/regleringsbrev-2017.pdf”, hämtad 2017-02-20.

²⁷³ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1215/2012 av den 12 december 2012 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område, EUT L 351, 20.12.2012, s. 1.

²⁷⁴ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 593/2008 av den 17 juni 2008 om tillämplig lag för avtalsförpliktelser (Rom I), EUT L 177, 4.7.2008, s. 6.

²⁷⁵ Se Konopik, Paola, *Mänskliga rättigheter och företagens ansvar*, examensarbete, Stockholms Universitet, 2002.

²⁷⁶ Regeringskansliet, *Handlingsplan för företagande och mänskliga rättigheter*, i not 16 a.a. Se även Regeringskansliet, *Sveriges nationella handlingsplan för företagande och mänskliga rättigheter ska stödja svensk export*, 2015-08-24, ”regeringen.se/pressmeddelanden/2015/08/sveriges-nationella-handlingsplan-for-foretagande-och-manskliga-rattigheter-ska-stodja-svensk-export/”, hämtad 2017-02-16.

Development Cooperation – Has Sweden Incorporated the UN Guiding Principles?”, till Expertgruppen för biståndsanalys [cit. EBA].²⁷⁷

Inför antagandet av den nationella handlingsplanen 2015, presenterade Mannheimer Swartling [cit. MSA] en omfattande promemoria till Utrikesdepartementet, angående möjligheten för enskilda att inför svensk domstol föra talan mot svenska företag till följd av kränkningar av mänskliga rättigheter begångna utomlands.²⁷⁸

Sverige har undertecknat och ratificerat samtliga MR-konventioner som uttryckligen omnämns i FN:s vägledande principer (artikel 12). För att en mänsklig rättighet ska vara skyddad enligt svensk rätt på ett sådant sätt att den kan åberopas av enskilda inför domstol krävs dock att rättigheten har implementerats i unionsrättslig eller svensk nationell lagstiftning. Med andra ord, när skyddet för mänskliga rättigheter i existerande unionsrättslig och inhemsk lagstiftning visar sig vara otillräcklig, är MR-konventionerna inte direkt rättighetsgrundande för enskilda. Då får det istället övervägas om det sakliga innehållet i de aktuella rättigheterna kan göras gällande genom EKMR, som har ställning som lag i Sverige, alternativt Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna²⁷⁹ [cit. Rättighetsstadgan]. Vad beträffar möjligheten för ett utländskt rättssubjekt att åberopa EKMR för att utkräva skadestånd från ett företag i Sverige inför svensk domstol, har MSA kommit fram till att chanserna till framgång är relativt små. Detta då det ännu inte är klarlagt om EKMR kan åberopas mellan enskilda rättssubjekt såsom en enskild person och ett företag, och då det är tveksamt om EKMR:s tillämpningsområde kan sträcka sig utanför Europa om kränkningen har skett i ett tredje land. Det är även omdiskuterat huruvida Rättighetsstadgans artiklar kan åberopas som grund för skadespråksanspråk mellan enskilda vid nationell domstol.

Sammanfattningsvis har MSA i sin promemoria konstaterat att det finns både legala, men framför allt praktiska hinder för enskilda utländska medborgare att få sin sak prövad i domstol. Detta togs dock aldrig upp i regeringens nationella handlingsplan. Det går inte heller att finna någon antydning på att regeringen över huvud taget har undersökt saken närmare, det vill säga, hur man kan underlätta för individer att få sin sak prövad i svensk domstol.

---

²⁷⁷ Se Klocker Larsen, Rasmus & Adler, Sandra, *Business and Human Rights in Development Cooperation has Sweden incorporated the UN Guiding Principles?* Rapport 2015:08, Expertgruppen för biståndsanalys (EBA), Elanders Sverige AB, Stockholm, 2016.

²⁷⁸ ”openaid.se/app/uploads/2015/03/2015-08-Business-and-Human-Rights-in-Development-Cooperation-Has-Sweden-Incorporated-the-UN-Guiding-Principles.pdf”, hämtad 2017-02-23.

²⁷⁹ Mannheimer Swartling, *Promemoria till Utrikesdepartementet – Angående möjligheten för enskilda att inför svensk domstol föra talan mot svenska företag till följd av kränkningar av mänskliga rättigheter begångna utomlands*, 2015,

”mannheimerswartling.se/globalassets/global/dokument/promemoria-till-utrikesdepartementet.pdf”, hämtad 2017-02-23.

²⁷⁹ Europeiska unionens officiella tidning, 2010/C 83/02, 2010-03-30.

Inte heller har man, såvitt jag känner till, genomfört någon utredning avseende möjligheterna för en ny lagstiftning.

Som en del av statens skyldighet att skydda individer mot företagsrelaterad negativ påverkan ska staten säkerställa att enskild på ett effektivt sätt har möjlighet att få sin sak prövad. Staten har här en skyldighet att undanröja hinder för en objektiv prövning och underlätta för den drabbade.²⁸⁰

Det anförda tyder dessvärre på att svenska staten även generellt brister i sin folkrättsliga skyldighet att skydda individer från tredje parts kränkningar, inklusive att vidta lämpliga åtgärder för att förebygga, utreda, straffa och gottgöra. Därmed har man också misslyckats med att implementera FN:s vägledande principer.

4.2. Finns lagstiftningsbehov?

Även om studien som presenterats i uppsatsen inte är kvantitativ, förmedlar svaren en bild av att företagen och idrottsorganisationerna skulle ta ett större ansvar och vara mer noggranna med att deras rutiner stämde överens med folkrätten och FN:s vägledande principer, om dessa implementerades genom en tvingande inhemsk lagstiftning. Med största sannolikhet går det även att dra analoga slutsatser för företag och organisationer i andra områden, då bristerna hos företag och organisationer gällande deras ansvar att exempelvis genomföra en kontinuerlig MR-DD där även affärspartners ingår, knappast kan vara ett problem enbart inom idrottsrörelsen och bland dess sponsorer. Detta är min tes, det vill säga att svenska företag och organisationer brister i sina skyldigheter enligt FN:s vägledande principer, riskerar att stå i direkt samband med affärspartners och dotterbolags kränkningar och att så är fallet på grund av, bland annat, avsaknaden av tvingande lagstiftning om företagande och mänskliga rättigheter. En lagstiftning skulle skapa ett nödvändigt incitament för svenska företag, att en gång för alla bygga upp ansvarsfulla processer och genomföra kontinuerlig MR-DD. I uppsatsens enkätundersökning kommer flertalet sponsorer med liknande tankar; *"vissa saker måste lagstadgas,"* menar exempelvis Svenska Spel som anser att det finns en stor kompetensbrist i frågan, och att *"lag skulle tvinga fram det."*

Troligen skulle en tvingande lagstiftning också underlätta för enskilda att med större framgång lyckas få sin sak prövad i svensk domstol.

---

²⁸⁰ Human Rights Council, *Guiding Principles on Business and Human Rights*, i not 4 a.a., artikel 25.

Flertalet svenska människorättsorganisationer har länge drivit frågan om att det finns ett lagstiftningsbehov på området. En av de personer som engagerat sig i frågan är människorättsjuristen Théo Jaekel, som intervjuats för denna uppsats.²⁸¹ Jaekel anser inte att staten fullt tar sitt positiva ansvar, när det gäller att skydda människor från kränkningar som begås av icke-statliga aktörer:

*” Det som framgår av statens agerande och kommunikation kring detta är att det är en fråga som ligger på företagens bord; ’man kan uppmana, man kan säga att man förväntar sig och man kan finnas som stöd i vissa fall’, säger de, men att faktiskt ställa krav görs inte riktigt. [...] Utan att ställa krav kan man inte påstå att ’vi är bäst på mänskliga rättigheter’, det håller inte. Vill man fortsätta ha den bilden, måste man stärka upp lagstiftningen och visa att vi säkerställer att svenska företag respekterar mänskliga rättigheter i sina affärer, inte bara förväntar oss att de gör det.”*²⁸²

Det vore med den nuvarande utvecklingen i världen inte främmande att genom lagstiftning utkräva ett bindande skyldigheter av företag i enlighet med FN:s vägledande principer, såsom krav på MR-DD. Denna diskussion är högaktuell även i andra europeiska länder. I Frankrike och Schweiz har det exempelvis lagts fram förslag på lagstiftning som skulle göra företag skyldiga att införliva respekten av de mänskliga rättigheterna och miljön i all verksamhet, samt kräva en obligatorisk MR-DD som skulle tillämpas även på företagens verksamhet utomlands.²⁸³ Det finns gott om bevis på att stater redan använder sig av due diligence i andra områden, i regel för att se till att företag tillgodoser specificerade beteendenormer, bland annat inom miljöskydd, produktsäkerhet, penningtvätt och anti-korruption.²⁸⁴

I USA kan man föra talan mot multinationella företag för kränkningar av internationella människorättsnormer, baserad på Alien Tort Claims Act [cit. ACTA],²⁸⁵ som troligen kan sägas vara den mest effektiva lagstiftningen i världen på detta område. I ACTA stadgas; *”The district courts shall have original jurisdiction of any civil action by an alien for a*

---

²⁸¹ Intervjun skedde i Stockholm den 7 december 2016. Se också Swedwatch, *Från riktlinjer till lagkrav*, ”swedwatch.org/sv/2016/06/02/fran-riktlinjer-till-lagkrav”, hämtad 2017-02-16.

²⁸² Detta och följande citat av Théo Jaekel kommer från min intervju med honom i Stockholm, 2016-12-07.

²⁸³ [Lagförslag med ändringar som antogs av nationalförsamlingen vid andra läsningen, om moderbolags och leverantörers ansvarsskyldighet, Paris, 23 mars 2016]; *PROPOSITION DE LOI - ADOPTÉE AVEC MODIFICATIONS PAR L'ASSEMBLÉE NATIONALE EN DEUXIÈME LECTURE, relative au devoir de vigilance des sociétés mères et des entreprises donneuses d'ordre, Paris, le 23 mars 2016*. Se även det schweiziska förslaget som finns översatt till engelska på ”konzern-initiative.ch/wp-content/uploads/2017/01/KV1_Factsheet_5_E_V3_20161212.pdf”, hämtad 2017-02-16.

²⁸⁴ Se De Schutter, Ramasastry, Taylor & Thompson, *Human Rights Due Diligence: The Role of States*, The International Corporate Accountability Roundtable, the European Coalition for Corporate Justice, the Canadian Network on Corporate Accountability, December 2012, “icar.ngo/wp-content/uploads/2012/12/Human-Rights-Due-Diligence-The-Role-of-States.pdf”, hämtad 2016-12-20.

²⁸⁵ 28 United States Code § 1350.

tort only, committed in violation of the law of nations or a treaty of the United States.” Således kan icke-amerikanska medborgare yrka skadestånd i de amerikanska domstolarna, för brott mot internationell rätt. Där tillämpas dock, till skillnad från i Sverige, ett monistiskt synsätt beträffande folkrättens förhållande till den nationella rätten, vilket innebär att folkrätten blir direkt tillämplig i de amerikanska domstolarna i enlighet med 1789 års amerikanska konstitution, artikel VI(2);²⁸⁶ ”... *all Treaties made, or which shall be made, under the Authority of the United States, shall be the supreme Law of the Land.*”

Sakta, men säkert börjar det också bli vanligare med nationella lagstiftningar på området företagande och mänskliga rättigheter i Europa, så som exempelvis U.K. Modern Slavery Act²⁸⁷ i Storbritannien med syfte att komma till bukt med trafficking, tvångsarbete m.m.

Med andra ord ligger det rätt i tiden att utreda möjligheten för en bindande reglering, vilket skulle visa att Sverige verkligen menar allvar i sitt arbete på området. Staten bör också utreda de befintliga juridiska gapen och bristerna som står i vägen för en fullständig implementering av FN:s vägledande principer, och som dessutom är oförenliga med statens skyldigheter enligt internationell rätt om mänskliga rättigheter.

Min uppfattning är att dessa frågor inte kan regleras på ett tillfredsställande sätt av företagen själva och att det därmed är statens ansvar att se till att företagen har rätt verktyg, möjligheter och krav på sig att respektera de mänskliga rättigheterna genom hela värdekedjan. Utan en skarp lagstiftning på området är risken att respekten för mänskliga rättigheter istället blir till en ekonomisk fråga, att företagsledare väljer bort policies och CSR-processer eftersom arbetet med dessa kan påverka de kortsiktiga vinsterna. Om detta skriver bland andra folkrättsprofessorn Andrew Clapham, i ”*Human Rights Obligations of Non-State Actors*”.²⁸⁸

Att det ena ska utkonkurrera det andra är dock inte rimligt. Det är inte heller rimligt att vi ska förlita oss enbart på konsumentmakten, då konsumenter allt för sällan har tillgång till information om hur multinationella bolag sköter sig i utlandet, eller deras affärspartners och dotterbolags verksamhet i allmänhet. Konsumenter är dessutom reaktiva, det vill säga reagerar ofta först när kränkningar redan skett. Därmed uppstår behovet av en proaktiv och preventiv lagstiftning, som utformas på så vis att problemen angrips redan innan de negativa konsekvenserna uppkommer.²⁸⁹ Som nämnts ovan, finns det i dag, om än med många svårigheter, i teorin en möjlighet att väcka talan i svensk domstol gentemot företag där skada har skett i utlandet. Problemet med systemet som det ser ut nu, är att vi förlitar oss på sanktioner

---

²⁸⁶ Bring, Mahmoudi & Wrange, i not 76 a.a., s. 55 f.

²⁸⁷ Lagen trädde i kraft den 26 mars 2015 och gäller för England och Wales.

²⁸⁸ Clapham, i not 229 a.a., s. 276.

²⁸⁹ Se Wahlgren, Peter, *Lagstiftning. Problem, teknik, möjligheter*, u. 1:2, Nordstedts Juridik AB, Stockholm, 2008, s. 233 f.

som eventuellt inträder först när problem eller skador redan inträffat (reaktivitet), vilket kan förefalla primitivt.²⁹⁰ Istället menar jag att man med rätt form av lagstiftning kan påverka företag i rätt riktning och på så vis få dem att undvika kränkningar, genom konkreta policies, CSR-rutiner, såsom MR-DD med mera (proaktivitet).

Självfallet finns fördelar och nackdelar med en tvingande lagstiftning, men på lång sikt borde den vara till gagn för både företagen och enskilda som annars riskerar att drabbas av företags kränkningar på grund av bristande CSR-rutiner. Att ordentliga policies, rutiner och kontrollmekanismer innebär en fördel för företag, förefaller självklart när man ser på dagens globala utveckling, där allt fler företag och varumärken som brister i dessa rutiner, drabbas negativt av skandaler som avslöjas i media. De riskerar negativ publicitet, att företagsledare tvingas avgå m.m.²⁹¹ Ett exempel är Uppdrag Granskings (SVT) avslöjanden om Telia Soneras (i dag Telia Company) samarbete med säkerhetstjänster i diktaturstater, samt korruption.²⁹² Dessa avslöjanden ledde inte bara till ett sämre rykte utan också styrelsens och VD:s avgång, ett beslut att dra sig ur Eurasien, efterföljande rättsliga utredningar och sedermera kännbara böter.²⁹³ Med andra ord blev allt detta troligen betydligt mycket mer kostsamt än om bolaget hade agerat preventivt för att undvika dessa situationer. Även om sådana fall är ovanliga i svensk domstol, så förekommer det också att företagsledare ställs inför rätta för brott mot folkrätten. För tillfället utreds Lundin Oil AB:s ledning för brott mot folkrätten i Sudan, där de också tycks ha brustit i sina skyldigheter enligt FN:s vägledande principer, exempelvis vad gäller MR-DD.²⁹⁴ Hade de istället prioriterat sina CSR-rutiner och utfört kontinuerlig MR-DD är det möjligt att de hade gjort andra val och därmed kunnat undvika att befinna sig i den situation som de står inför i dag.

Ett annat exempel är målet avseende skadeståndstalan mot det svenska företaget Boliden Mineral AB [cit. Bolidenmålet], för skada som uppkommit utomlands.²⁹⁵ 1984 - 1985 skickade Boliden Mineral AB 20 000 ton gruvavfall med höga halter av tungmetaller, såsom arsenik och bly, till den chilenska staden Arica, för behandling av

---

²⁹⁰ Se Wahlgren, i not 289 a.a., s. 233 f.

²⁹¹ Se Clapham, i not 229 a.a., s. 276.

²⁹² SVT, *Telia Sonera i hemligt samarbete med diktaturer – Säkerhetstjänster använder mobiloperatörer för att kontrollera medborgarna*, 2012-04-18, "svt.se/ug/teliasonera-i-hemligt-samarbete-med-diktaturer", hämtad 2017-02-20. Se även SVT & TT, *Turerna i Telia Sonera-affären*, 2015-09-17, "svt.se/nyheter/ekonomi/turerna-i-telia-sonera-affaren", hämtad 2017-02-20.

²⁹³ The Wall Street Journal, *Telia Asked to Pay \$1.4 Billion to Settle Bribery Probe*, 2016-09-15, "wsj.com/articles/telia-to-pay-1-4-billion-in-bribery-probe-1473921293", hämtad 2017-02-20; SvD Näringsliv, *Bakgrund: Så blev Telia ett skandalbolag*, 2015-09-17, "svd.se/diktaturer-och-mutor-telia-i-urasien#sida-1", hämtad 2017-02-20; Dagens Nyheter, *Telia Sonera lämnar Eurasien*, 2015-09-17, "dn.se/ekonomi/telia-sonera-lamnar-urasien/", hämtad 2017-02-20.

²⁹⁴ Se Lidbeck, Nadja, *The Lundin case in Sudan according to the UN Guiding Principles*, examensarbete, Stockholms Universitet, 2016.

²⁹⁵ Skellefteå tingsrätt, mål T 1012-13 *Arica Victims KB ./. Boliden Mineral AB*.

det chilenska företaget Promel. Kärande i målet (707 personer från Arica) kan uppvisa hälsoskador, vilka kan härledas till gruvavfallet.

Bolidenmålet, som fortfarande inte på långa vägar är avklarat, kan komma att bli ett vägledande ”pilot-mål” för framtiden, men stämningsansökan visar också på svårigheterna med en skadeståndstalan av denna art, då kärande först genom bevisning måste besvara frågorna om domsrätt och lagval, för att sedan visa på svarandens ansvar för de uppkomna skadorna.²⁹⁶

Hur en eventuell lagstiftning skulle se ut utreds inte närmare i denna uppsats, men då svenska regeringen uttryckligen har åtagit sig att implementera FN:s vägledande principer, kan de förslagsvis ligga till grund för lagstiftningen. Därmed bör det regleras om obligatorisk MR-DD och policy om mänskliga rättigheter. Utan dessa grundläggande verktyg, är det väldigt svårt att som företag garantera respekten för de mänskliga rättigheterna. MR-DD ska förstås i sådant fall också inkludera affärspartners. Amnesty Sverige m.fl. visar i en rapport från 2014, att liknande krav på due diligence redan existerar i svensk rätt, som dessutom har betydliga likheter med verktyget MR-DD. Då due diligence är ett verktyg som redan i så stor utsträckning används av företag, bör det därmed inte vara främmande för företagen att även genomföra MR-DD,²⁹⁷ eller för den delen, för staten att lagstifta om detta.

Kritiker menar att en tvingande lagstiftning om företagande och mänskliga rättigheter skulle slå för hårt mot företagen och handeln. Théo Jaekel menar att det självklart kostar pengar att öka sin konkurrenskraft på den globala marknaden och visa att man är hållbar för att bli eftertraktad av kunder och investerare: *”Det krävs kompetens, en hel organisation och pengar att genomföra allt, men företagen tjänar på det, i det långa loppet.”* Han menar också att det inte borde gå att konkurrera med att inte respektera mänskliga rättigheter:

”Jag köper inte det här med att det skulle slå mot små eller medelstora företag. Själva tanken med due diligence är att det är en anpassningsbar process, som kommer se olika ut beroende på typ av företag. Konceptet är att du ska agera på ett rimligt sätt i den givna situationen. Det krävs en sak av ett multinationellt företag med tusen leverantörer i femtio länder, och det krävs en annan sak av ’Bosses bilverkstad’, som består av en person. Där kommer det inte krävas en CSR-avdelning på tio personer som gör årliga revisioner, men det kanske kommer att krävas av större företag med verksamhet i högriskländer.”

---

²⁹⁶ Se Svaromål 20 januari 2014 mål T 1012-13, s 5.

²⁹⁷ Jonzon, *Mänskliga rättigheters Due Diligence*, i not 30 a.a.

Jaekel framhåller att det i en eventuell lagstiftning är viktigt att detta finns återspeglad, att man inte kräver samma agerande från alla företag. Därmed tror han inte att en sådan lagstiftning skulle ha de påtalade negativa effekterna.

Avslutningsvis är det min starka övertygelse, att vi skulle se företag och organisationer med betydligt bättre CSR-rutiner, och därmed undvika situationer där svenska företag är involverade i kränkningar av mänskliga rättigheter i utlandet, om vi ställde tydliga krav genom tvingande lagstiftning och staten i samband med det också gav sitt stöd och vägledning i genomförandet av MR-DD och andra rutiner för att förhindra kränkningar. Regeringen bör, för att fullt ut ta sitt ansvar i enlighet med folkrätten, snarast utreda och presentera möjligheten för konkreta lagförslag.

4.2.1. Räcker inte de nya lagreglerna om hållbarhetsrapportering?

Baserat på ett EU-direktiv²⁹⁸ för obligatorisk hållbarhetsrapportering, har Sverige nyligen lagstiftat om företags rapportering om hållbarhet och mångfaldspolicy.²⁹⁹ Det innebär att stora företag i sin årliga redovisning, från och med 2017, är skyldiga att rapportera vilka risker de har inom hållbarhetsfrågor och hur de hanterar dessa, eller ange skäl för att inte göra det, i enlighet med principen ”report or explain”. De nya bestämmelserna har införlivats i den svenska rättsordningen, närmare bestämt i årsredovisningslagen (1995:1554)³⁰⁰ och anslutande lagar, eftersom det med Sveriges medlemskap i EU följer en skyldighet att införliva EU-direktivets bestämmelser.³⁰¹ Enligt regeringens uppskattning berörs omkring 1600 företag av de nya lagreglerna, vilket är fler än EU-direktivet krävt.³⁰²

I enlighet med årsredovisningslagens 6 kap. 10§ ska förvaltningsberättelsen för ett företag innehålla en hållbarhetsrapport om företaget uppfyller mer än ett av följande villkor:

- ”1. medelantalet anställda i företaget har under vart och ett av de två senaste räkenskapsåren uppgått till mer än 250,*
- 2. företagets redovisade balansomslutning har för vart och ett av de två senaste räkenskapsåren uppgått till mer än 175 miljoner kronor,*
- 3. företagets redovisade nettoomsättning har för vart och ett av de två senaste räkenskapsåren uppgått till mer än 350 miljoner kronor.”*

---

²⁹⁸ Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/95/EU av den 22 oktober 2014.

²⁹⁹ Se: Proposition 2015/16:193 *Företagens rapportering om hållbarhet och mångfaldspolicy*.

³⁰⁰ Senast omtryckt SFS 2016:947.

³⁰¹ Se Prop. 2015/16:193, i not 297 a.a., 5.1. ”Rättslig form”.

³⁰² Regeringskansliet, *Ökad insyn i hur stora företag arbetar med hållbarhet och mångfald*, Pressmeddelande, 2016-05-20, ”regeringen.se/pressmeddelanden/2016/05/okad-insyn-i-hur-stora-foretag-arbetar-med-hallbarhet-och-mangfald/”, hämtad 2017-02-16.

Alternativt kan företaget välja att upprätta rapporten som en egen handling, men den ska då överlämnas till företagets revisor inom samma tid som årsredovisningen (6 kap. 11§). Rapporten ska innehålla *”de hållbarhetsupplysningar som behövs för förståelsen av företagets utveckling, ställning och resultat och konsekvenserna av verksamheten, däribland upplysningar i frågor som rör miljö, sociala förhållanden, personal, respekt för mänskliga rättigheter och motverkande av korruption”* (6 kap. 12§). Bland annat ska rapporten ange *”den policy som företaget tillämpar i frågorna, inklusive de granskningsförfaranden som har genomförts.”* Lagreglerna innehåller däremot inget krav på företagen att tillämpa en policy för mänskliga rättigheter. Det räcker att man anger skälen för varför en sådan inte tillämpas (6 kap. 12§, tredje stycket).

Med *”granskningsförfaranden”* menas enligt lagens förarbeten, *”due diligence-granskning”*, vilket vidare beskrivs såsom *”granskningsförfaranden som tillämpas som styrmedel för att uppnå företagets mål i hållbarhetsfrågorna”*. Det tydliggörs att rapporten, *”när det är relevant”*, bör innehålla *”information om företagets granskning beträffande dess leverantörs- och underleverantörskedjor för att identifiera, förebygga och mildra faktiska och potentiella negativa konsekvenser”*. Vidare redogörs; *”informationen om granskningsförfaranden kan t.ex. beskriva hur företaget undersöker och följer upp miljöfrågor och arbetsförhållanden hos leverantörer eller affärspartners.”* Med begränsningen till *”när det är relevant”* avses att det ska göras en avvägning av vad som är av betydelse för riskbedömningen, bland annat en bedömning om saken är av *”tillräckliga proportioner för att tas upp”*.³⁰³ Det ställs därmed inte något konkret krav på vad företagets due diligence ska täcka.

Upplysningar om förestående utveckling eller om frågor som är under förhandling behöver inte tas in i hållbarhetsrapporten om det *”bedöms att ett offentliggörande skulle skada företagets marknadsposition allvarligt och utelämnandet inte hindrar förståelsen av företagets utveckling, ställning eller resultat eller konsekvenserna av verksamheten”* (6 kap. 13§). Problemet med denna regel är risken att företag *”utnyttjar möjligheten att utelämna viss information på ett sätt som inte avsetts, i syfte att kringgå rapporteringskravet”*, något som remissinstanserna Tillväxtverket och Swedwatch också påpekat.³⁰⁴ I lagstiftningen har man valt att bortse från denna risk och inget krav på att skälen för utelämnandet redovisas i rapporten, finns stadgat.

---

³⁰³ Prop. 2015/16:193, i not 297 a.a., s. 67 f.

³⁰⁴ Prop. 2015/16:193, i not 297 a.a., s. 47.

Företagets revisor ska enligt de nya lagreglerna i årsredovisningslagen uttala sig om huruvida en hållbarhetsrapport har upprättats eller inte (6 kap. 14§), men trots att möjligheten fanns enligt EU-direktivet,³⁰⁵ har Sveriges regering valt att inte ställa något krav på revision av hållbarhetsrapporten. Remissinstanserna Sida, Naturvårdsverket, Diskrimineringsombudsmannen, Amnesty Sverige, LO, Swedfund, Swedwatch och TCO förordade att hållbarhetsrapporten skulle kvalitetssäkras genom en oberoende granskning, men detta gick alltså inte igenom. Regeringen noterade i propositionen att en extern granskning kunde höja kvaliteten på hållbarhetsrapporten, samt ge företaget flera fördelar i form av t.ex. *”bättre metoder för att utarbeta rapporten, analysera resultaten och föra utvecklingsarbetet framåt”* och även leda till *”ett ökat förtroende hos investerare, konsumenter och andra intressenter,”* men påpekade också att en kvalitetssäkring av oberoende granskare skulle innebära kostnader för företagen. Regeringen ansåg därmed att företagen själva skulle kunna avgöra när det är motiverat att ta dessa kostnader.³⁰⁶

Lars-Olle Larsson, hållbarhetsexpert på Swedfund och en av Sveriges ledande experter på ”integrerad rapportering”, menar att detta kan få förödande konsekvenser för lagens effektivitet och säger till SvD Näringsliv att Swedfund *”inte kan förstå varför regeringen inte lägger samma krav på den redovisningen som på finansiell redovisning”*. Att inte ställa krav på revision av hållbarhetsrapporten, går dessutom emot lagändringarnas huvudsyfte, nämligen att göra hållbarhet till en strategifråga snarare än en PR-fråga. Larsson menar också att regeringen har haft för låga ambitioner med denna lagstiftning; *”Regeringen måste våga gå längre [...]. En ansvarsfull regering har ansvar att gå före.”*³⁰⁷

Det har även framförts kritik mot lagstiftningen utifrån ett annat perspektiv. I propositionen framför Svenskt Näringsliv m.fl. att *”kostnaderna för hållbarhetsrapporteringen är underskattade och att den ökade administrativa börda som ett utvidgat rapporteringskrav innebär inte kan motiveras av nyttan med rapporteringen.”*³⁰⁸

Självs menar jag att de nya kraven på hållbarhetsrapportering dessvärre inte räcker för att i praktiken få svenska företag att ta ett större ansvar för mänskliga rättigheter. Det ovan anförda tyder nämligen på att lagstiftningen är tandlös, inte kommer att ha den effekt som man önskar och att vi har behov av en skarpare lagstiftning på området. Théo Jaekel anser att lagstiftningen skickar en *”... tydlig signal; att hållbarhetsaspekter är minst lika viktiga att rapportera om som*

---

³⁰⁵ Se Prop. 2015/16:193, i not 297 a.a., s. 51.

³⁰⁶ Prop. 2015/16:193, i not 297 a.a., s. 51-52.

³⁰⁷ SvD Näringsliv, Swedfund: *”Ambitionen kring nya hållbarhetslagen är för låg”*, 2015-04-30, ”svd.se/swedfund-ambitionen-kring-nya-hallbarhetslagen-ar-for-lag”, hämtad 2017-02-16.

³⁰⁸ Prop. 2015/16:193, i not 297 a.a., s. 41.

hur det går ekonomiskt för företaget.”³⁰⁹ Däremot tror också han att effekten av lagen kommer att vara begränsad, med tanke på att den enbart omfattar större företag:

”De allra flesta företag som kommer att beröras av lagen rapporterar redan i dag på ett eller annat sätt. [...] I praktiken kommer det inte vara något jätteskarpt krav på företag, som inte har funnits tidigare, i och med att lagen inte tydliggör enligt vilka standarder man ska rapportera eller går in närmare på hur rapporteringen ska se ut. Lagen skulle kunna vara mycket mer effektiv om detta tydliggjordes då det skulle underlätta att jämföra olika företags rapportering samt bedöma resultat över tid. Nu blir det upp till företagen själva att välja vad som ska rapporteras, vilket i princip är samma läge som i dag.”

4.2.2. Slutsats

I enlighet med vad som utretts i detta kapitel, får de nya lagreglerna om hållbarhetsrapportering dessvärre anses vara undermåliga. Det förefaller också ostridigt att de lösningar som rättssystemet i Sverige erbjuder för de som drabbas av företags kränkningar, generellt är otillräckliga och otidsenliga, med tanke på dagens globaliserade värld som också medför allt fler och större risker för företag och personer.

Att vi i Sverige saknar en skarp lagstiftning om företagande och mänskliga rättigheter innebär att rättssäkerheten sätts på undantag, vilket självklart är olyckligt. Med en tvingande lagstiftning kan utvecklingen gå snabbare framåt och betydligt fler företag skulle med största sannolikhet prioritera hållbarhetsfrågor. Så länge luckorna i lagen och rättsväsendet finns kvar, kan man dessvärre förutsätta att dessa luckor mer eller mindre frekvent kommer att utnyttjas av företag och enskilda, i de fall de ger möjlighet till någon form av fördelar. Det ser man även inom vad gäller exempelvis skattelagar, samt bidrags- och tullbestämmelser.³¹⁰ Det är dessutom ingen hemlighet att det, även om det på lång sikt kan bidra till ett bättre rykte och starkare varumärke för företag, kan uppfattas medföra kortsiktiga ekonomiska fördelar att inte behöva ta sitt ansvar på denna front, det vill säga inte införa policies och rutiner genom hela värdekedjan, inte utbilda sin personal i fråga om mänskliga rättigheter och compliance, inte genomföra kontinuerlig MR-DD, då allt som sagt kräver tid och pengar. Därmed är det upp till staten att se till att luckorna i lagen täpps till.

Bindande förpliktelser för företag i den internationella rätten skulle med största sannolikhet vara det mest effektiva alternativet, men dessvärre har det internationella samfundet hittills varit ovilligt att ålägga företagen med sådana förpliktelser. Detta trots att

---

³⁰⁹ Intervju med Théo Jaekel, Stockholm, 7 december 2016.

³¹⁰ Se Wahlgren, i not 289 a.a., s. 74 f.

FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna³¹¹ i sin preambel uppmanar alla individer och samhällsorgan, omfattat även företag, att respektera de mänskliga rättigheterna, samt trots att soft law-regelverket och kanske framför allt FN:s vägledande principer manifesterar en utbredd enighet bland staterna om företagande och mänskliga rättigheter. I och med detta vore det rimligt att istället införa en bindande nationell lagstiftning. En ansvarsfull regering måste våga ta det steget.

---

³¹¹ Deklarationen har icke-bindande kraft, men har ratificerats av i princip samtliga medlemsstater.

Källförteckning

Litteratur

- Bring, Ove, Mahmoudi, Said & Wrangé, Pål**, *Sverige och Folkrätten*, u. 5:1, Nordstedts Juridik, Stockholm, 2014.
- Clapham, Andrew**, *Human Rights Obligations of Non-State Actors*, u. XV/1, Oxford University Press, New York, 2006.
- Fisher, David**, *Mänskliga rättigheter. En introduktion*, u. 7:1, Nordstedts Juridik AB, Stockholm, 2015.
- Gardiner, Simon, O'Leary, John, Welch, Roger, Boyes, Simon & Naidoo, Urvasi**, *Sports Law*, u. 4, Cavendish, Lodon, 2012.
- García San José, Daniel**, *Environmental protection and the European Convention on Human Rights*, Council of Europe Publishing, u. 1, Strasbourg, 2005.
- Grayson, Edward**, *Sport and the law*, 1 u., Butterworths, London, 1988.
- Halgreen, Lars**, *European Sports Law – A Comparative Analysis of the European and American Models of Sport*, Thomson, Köpenhamn, 2004.
- Joseph, Sarah & Castan, Melissa**, *The International Covenant on Civil and Political Rights: Cases, Materials, and Commentary*, u. 3, Oxford University Press, New York, 2014, först publicerad 2013.
- Lindholm, Johan**, *Idrottsjuridik*, 1:1 u., Norstedts Juridik AB, Stockholm, 2014.
- Moeckli, Daniel, Shah, Sangeeta & Sivakumaran, Sandesh**, *International Human Rights Law*, 2 u., Oxford University Press, New York, 2014.
- Möller, Karl Ole**, *Några praktiska synpunkter vid sponsoring av sportevenemang*, Svensk Idrottsjuridisk Förenings artikelsamling 2011 s. 210.
- Möller, Karl Ove**, *Arenasponsring – några praktiska synpunkter*, Svensk Idrottsjuridisk Förenings artikelsamling 2013 s. 187.
- Nowak, Manfred**, *U.N. Covenant on Civil and Political Rights: CCPR Commentary*, u. 2, N.P. Engel, Strasbourg, 2005.
- Saul, Ben, Kinley, David & Mowbray, Jacqueline**, *The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights: Commentary, Cases, and Materials*, Oxford University Press, New York, 2016.
- Sandgren, Claes**, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare*, u. 3, Norstedts Juridik, 2015.
- Wahlgren, Peter**, *Lagstiftning. Problem, teknik, möjligheter*, u. 1:2, Nordstedts Juridik AB, Stockholm, 2008.
- Woxholth, Geir**, *Idrettens sponsoravtaler*, i *Idrett og juss* s. 161, u. 4, Gunnar-Martin Kjenner red., Universitetsforlaget, Oslo 2012.

Internationella rättsakter

FN

- [FN:s internationella konvention om medborgerliga och politiska rättigheter (IKMPR)];
International Covenant on Civil and Political Rights, GA res. 2200A (XXI), 21UN GAOR Supp. (No. 16) at 52, UN Doc A/6313 (1966), 999 U.N.T.S. 171, trädde i kraft 23 mars 1976.
- [FN:s internationella konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (IKESKR)];
International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, GA res. 2200A (XXI), 21 UN GAOR Supp. (No. 16) at 49, UN Doc A/6313 (1966), 993 U.N.T.S. 3, trädde i kraft 3 januari 1976.

[FN:s internationella konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling]; *Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*, GA Res. 39/46, Annex, 39 UN GAOR Supp. (No. 51) at 197, UN Doc. A/39/51 (1984), 1465 U.N.T.S. 85, trädde i kraft 26 juni 1987.

[FN:s universella deklaration om de mänskliga rättigheterna (UDMR)];

Universal Declaration on Human Rights, GA res. 217 A(III), UN Doc. A/180, 1948.

[FN:s konvention för skydd av migrantarbetare och deras familjers rättigheter];

International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of their Families, antogs av FN:s generalförsamling den 18 december 1990.

[FN:s konvention om avskaffande av alla former av rasdiskriminering];

International Covenant on Elimination of All Forms of Racial Discrimination, GA res. 2106 (XX), antogs av FN:s generalförsamling den 21 december 1965.

[FN:s konvention om barns rättigheter]; *Convention on the Rights of the Child*, Antagen av

FN:s generalförsamling den 20 november 1989.

ILO

[ILO:s deklaration om fundamentala principer och rättigheter på arbetsplatsen];

ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work, adopted by the International Labour Conference at its Eighty-sixth session in Geneva 1998.

[ILO:s konvention nr. 87 angående föreningsfrihet och skydd för organisationsrätten];

ILO Convention No. 87, *Freedom of Association and Protection of the Right to organize*, 1948.

[ILO:s konvention nr. 98 angående tillämpningen av principerna för organisationsrätten och den

kollektiva förhandlingsrätten]; ILO Convention No. 98, *The Right to Organize and Bargain Collectively*, 1949.

[ILO:s konvention nr. 111 angående diskriminering i fråga om anställning och yrkesutövning];

ILO Convention No. 111, *Discrimination Employment and Occupation*, 1958.

[ILO:s konvention nr. 29 angående tvångs – eller obligatoriskt arbete]; ILO Convention No. 29,

Forced Labour, 1930.

[ILO:s konvention nr. 105 angående avskaffande av tvångsarbete]; ILO Convention No. 105,

Abolition of Forced Labour Convention, 1957.

[ILO:s konvention nr. 155 om arbetarskydd och arbetsmiljö m.m.]; ILO Convention No. 155,

Occupational Safety and Health, 1983.

[ILO:s konvention nr. 100 angående lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde];

ILO Convention No. 100, *Equal Remuneration for Men and Women Workers for Work of Equal Value*, 1951.

[ILO:s konvention nr. 138 om minimiålder för tillträde till arbete]; ILO Convention No. 138,

Minimum Age for Admission to Employment, 1973.

EUROPA & EU

[Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande

friheterna (EKMR)]; *The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*, trädde i kraft 1953.

Europeiska Unionens stadga om de grundläggande rättigheterna,

Europeiska unionens officiella tidning, (2010/C 83/02), 2010-03-30.

Europeiska Unionens officiella tidning, Rådets beslut 2014/499/GUSP av den 25 juli 2014

om ändring av beslut 2014/145/Gusp om restriktiva åtgärder mot åtgärder som undergräver eller hotar Ukrainas territoriella integritet, suveränitet och oberoende, regeringen.se.

Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/95/EU av den 22 oktober 2014.

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1215/2012 av den 12 december 2012

om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område, EUT L 351, 20.12.2012.

Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 593/2008 av den 17 juni 2008

om tillämplig lag för avtalsförpliktelser (Rom I), EUT L 177, 4.7.2008.

Europarådets parlamentariska församling, Resolution 1948 (2013),

Tackling discrimination on the grounds of sexual orientation and gender identity.

Internationella ramverk för företagsansvar

Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations "Protect, Respect and Remedy" Framework, A/HRC/17/31, "business-humanrights.org/media/

documents/ruggie/ruggie-guiding-principles-21-mar-2011.pdf". Hämtad: 2017-02-23.

Protect, Respect and Remedy: a Framework for Business and Human Rights, A/HRC/8/5,

"reports-and-materials.org/Ruggie-report-7-Apr-2008.pdf". Hämtad: 2017-02-23.

OECD Guidelines for Multinational Enterprises, 2011 Edition, OECD Publishing, Paris,

DOI: "dx.doi.org/10.1787/9789264115415-en". Hämtad 2016-12-03.

UN Global Compact, The Ten Principles of the UN Global Compact,

"unglobalcompact.org/what-is-gc/mission/principles". Hämtad 2017-02-22.

Nationell lagstiftning

Sverige

Årsredovisningslag (1995:1554), uppdaterad per SFS 2016:947.

Ryssland

[Lag om skydd av barn från information som kan skada deras hälsa och utveckling, Nr. 436-FZ];

Федеральный закон Российской Федерации от 29 декабря 2010 г. N 436-ФЗ «О защите детей от информации, причиняющей вред их здоровью и развитию», i kraft sedan 20101223. Det nya tillägget undertecknades den 30 juni 2013.

[**Proposition nr. 102766-6**]; Законопроект № 102766-6.

[**Federal lag Nr. 310-FZ om organiserandet och genomförandet av XXII 2014 års Olympiska**

vinterspel och XI Paralympiska vinterspel i staden Sotji [...]]; Федеральный закон "Об организации и о проведении XXII Олимпийских зимних игр и XI Паралимпийских зимних игр 2014 года в городе Сочи, развитии города Сочи как горноклиматического курорта и внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации" от 01.12.2007 N 310-ФЗ, antogs av den ryska duman den 16 november 2007 och godkändes av det federala rådet den 23 november 2007.

[**Federal lag nr. 174-FZ av den 23 november 1995, om miljökonsekvensbedömning**];

Федеральный закон от 23 ноября 1995 г. № 174-ФЗ "Об экологической экспертизе".

[**Ministeriet för regional utveckling - Order nr. 356**]; Приказ Министерства регионального

развития Российской Федерации от 21.07.2011 № 356 О внесении изменений в приказ Министерства регионального развития Российской Федерации от 28 июля 2009 года № 308 "Об утверждении государственных сметных нормативов "Федеральные сметные цены на материалы, изделия и конструкции, применяемые в строительстве".

[**Ryska federationens konstitution, 12 december 1993**]; "Конституция Российской Федерации"

(принята всенародным голосованием 12.12.1993) (с учетом поправок, внесенных Законами РФ о поправках к Конституции РФ от 30.12.2008 N 6-ФКЗ, от 30.12.2008 N 7-ФКЗ, от 05.02.2014 N 2-ФКЗ, от 21.07.2014 N 11-ФКЗ).

Qatar

[**Qatars brottsbalk**]; Penal Code (Act No. 11 of 2004).

USA

The Alien Tort Claims Act (28 U.S.C. § 1350; ATS).

Storbritannien

Modern Slavery Act - Lagen trädde i kraft den 26 mars 2015.

Frankrike (lagförslag)

[**Lagförslag med ändringar som antogs av nationalförsamlingen vid andra läsningen, om moderbolags och leverantörers ansvarsskyldighet, Paris, 23 mars 2016**]; PROPOSITION DE LOI - ADOPTÉE AVEC MODIFICATIONS PAR L'ASSEMBLÉE NATIONALE EN DEUXIÈME LECTURE, relative au devoir de vigilance des sociétés mères et des entreprises donneuses d'ordre, Paris, le 23 mars 2016.

Övriga FN- och ILO-dokument

Amis, Lucy, A guide for business how to develop a human rights policy, United Nations Global Compact Office and Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, 2011, "ohchr.org/Documents/Publications/DevelopHumanRightsPolicy_en.pdf". Hämtad 2017-02-22.

David Weissbrodt och Anti-Slavery International, Abolishing Slavery and its Contemporary Forms, OHCHR, United Nations, New York and Geneva, 2002, HR/PUB/02/4.

Committee on Economic, Social and Cultural Rights, Concluding Observations: Kuwait, E/C.12/1/Add.98 (7 June 2004).

Committee on Economic, Social and Cultural Rights, Concluding Observations: Canada, E/C.12.CAN/CO/4 (22 May 2006).

United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, The Corporate Responsibility to Respect Human Rights – An Interpretive Guide 2012, HR/PUB/12/02.

Human Rights Committee, General Comment 29, States of Emergency (article 4), U.N. Doc. CCPR/C/21/Rev.1/Add.11 (2001).

Human Rights Committee, General Comment No. 31 [80], The Nature of the General Legal Obligation Imposed on States Parties to the Covenant, CCPR/C/21/Rev.1/Add. 1326 (2004)

Human Rights Council, Human rights and transnational corporations and other business enterprises, A/HRC/17/L.17/Rev.1, 2011.

Human Rights Council, Report of the Special Representative of the Secretary General on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises, John Ruggie, A/HRC/14/27.

International Labour Organization, Freedom of Association: Digest of decisions and principles of the Freedom of Association Committee of the Governing Body of the ILO, Genève, International Labour Office, u. 5 (reviderad), 2006. Tillgänglig på: ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---normes/documents/publication/wcms_090632.pdf.

UN Committee on the Elimination of Racial Discrimination, General Recommendation 30, Discrimination Against Non-Citizens (Sixty-Fourth Session, 2004), UN Doc. CERD/C/64/Misc.11/rev.3 (2004), para. 35.

Rättsfall

Europadomstolen

James v. UK, A98 (1986-02-21).
Sporrong & Lönnroth v. Sweden, A52 (1982-09-23).
Lithgow v. UK, A102 (1986-07-08).
Navalnyy v. Russia (2017-01-05).
Hentrich v. France, A296-A (1994-09-22).
Guillemin v. France, 1997-1 (1997-02-21).
Winterwerp v. Netherlands, A33 (1979-10-24).
Baczkowski v. Poland (2007-05-03).
Ezelin v. France (1991-04-26).
Fox, Campbell & Hartley v. UK (1990-08-30).
Guerra and others v. Italy (1998-02-19).
López Ostra v. Spain (1994-12-09).

Europakommissionen för de mänskliga rättigheterna

MC v. Germany, D.R. 60 s. 256 (13079/87).

FN:s kommitté för mänskliga rättigheter (Communications)

Van Alphen v. Netherlands, CCPR/C/39/D/305/1988 (1990-07-23).
A v. Australia, CCPR/C/59/D/560/93 (1997-04-03).

Svensk domstol

Skellefteå tingsrätt mål T 1012-13 Arica Victims KB. /. Boliden Mineral AB.
Svaromål 20 januari 2014 mål T 1012-13.

Nationell kontaktpunkt för OECD:s riktlinjer, Schweiz

Initial Assessment, Specific Instance regarding the Fédération Internationale de Football Association (FIFA) submitted by the Building and Wood Worker's International (BWI), Berne, October 13, 2015, "business-humanrights.org/sites/default/files/documents/Swiss_NCP_-_Initial_Assessment_FIFA_13-10-2015.pdf". Hämtad 2017-02-23.

Offentligt tryck

Propositioner

Proposition 2015/16:193 *Företagens rapportering om hållbarhet och mångfaldspolicy*.
Proposition 1973:113 *Kungl. Maj:ts proposition med förslag till riktlinjer för totalisatorverksamheten vid trav- och galopptävlingar, m.m.*

Betänkanden

SOU 2006:11 *Spel i en föränderlig värld*.

Myndigheters skrivelser

- Socialdepartementet**, *Regleringsbrev för budgetåret 2017 avseende anslag 13:1*, Regeringsbeslut, 2016-12-14, ”rf.se/globalassets/riksidrottsforbundet/dokument/idrottens-finansiering/regleringsbrev-2017.pdf”. Hämtad 2017-02-20.
- Utrikesdepartementet**, *OECD:s riktlinjer för multinationella företag – en handbok*, Enheten för internationell utrikespolitik (UD-IH), maj 2006, ”regeringen.se/contentassets/0c3dc5f9676c4c3cbbbff817d939b024/oecd-riktlinjer-for-multinationella-foretag---en-handbok”. Hämtad 2017-03-06.
- Regeringskansliet**, *Handlingsplan för företagande och mänskliga rättigheter*, 2015-08-24, ”regeringen.se/contentassets/1012abb0e5a84defa089a77eb6a5ee21/handlingsplan-for-foretagande-och-manskliga-rattigheter.pdf”. Hämtad 2017-03-04.
- Regeringskansliet**, *Statens ägarpolicy och riktlinjer för företag med statligt ägande 2017*, 2017, ”regeringen.se/4b04f6/contentassets/c37d4070b3494cbb87453993ad7b2a04/statens-agarpolicy-och-riktlinjer-for-bolag-med-statligt-agande-2017.pdf”. Hämtad 2017-03-06.
- Regeringskansliet**, *Statens ägarpolicy och riktlinjer för företag med statligt ägande 2012*, 2012, ”regeringen.se/49bb2f/contentassets/6c7d895595844621818eb6472ea8e4ef/statens-agarpolicy-och-riktlinjer-for-foretag-med-statligt-agande-2012”. Hämtad 2017-03-06.
- Regeringskansliet**, *Mänskliga rättigheter i Ryska federationen 2011*, MR-rapport, ”manskligarattigheter.se/sv/manskliga-rattigheter-i-varlden/ud-s-rapporter-om-manskliga-rattigheter/europa-och-centralasien?c=Ryssland”. Hämtad 2017-02-02.
- Regeringskansliet**, *Mänskliga rättigheter – ILO:s arbete för mänskliga rättigheter*, 2005, ”manskligarattigheter.se/dm3/file_archive/050429/749177faa51790259fe17945176137de/mr_ilo%20.pdf”. Hämtad 2016-02-20.

Rapporter och promemorior

- Amnesty International**, *Promising Little, Delivering Less: Qatar and Migrant Labour Abuse Ahead of the 2022 Football World Cup*, 2015, “amnesty.org/en/documents/MDE22/1570/2015/en/”. Hämtad 2017-01-09.
- Amnesty International**, *People's Republic of China: The Olympics countdown - broken promises*, July 2008, ASA 17/089/2008, “refworld.org/docid/488ee7cb2.html”. Hämtad 2017-01-30.
- Amnesty International**, *People's Republic of China: the Olympics countdown - crackdown on activists threatens Olympics legacy*, 2008-04-01, ASA 17/050/2008, “refworld.org/docid/47f360fb2.html”. Hämtad 2017-02-23.
- Amnesty International**, *People's Republic of China: the Olympics countdown - crackdown on Tibetan protesters*, 2008-04-01, ASA 17/070/2008, ”refworld.org/docid/47f642da2.html”. Hämtad 2017-02-23.
- Amnesty International**, *The Ugly Side of the Beautiful Game: Exploitation of Migrant Workers on a Qatar 2022 World Cup Site*, 2016-03-31, ”refworld.org/docid/56fe16444.html”. Hämtad 2017-02-23.
- Amnesty International**, *Annual Report 2013 - The State of the World's Human Rights*, 2013-05-23, ISBN: 978-0-86210-480-1, ”refworld.org/docid/519dc93a4.html”. Hämtad 2017-02-23.
- Amnesty International**, *The Dark Side of Migration: Spotlight on Qatar's Construction Sector ahead of the World Cup*, 2013-11-18, MDE 22/010/2013, “refworld.org/docid/528b20044.html”. Hämtad 2017-02-20.
- Amnesty International**, *Media Briefing, Russia: Behind the Smokescreen of Olympic Celebrations: Key Human Rights Concerns in Russian Federation*, AI Index: EUR 46/051/2013.

- De Schutter, Ramasastry, Taylor & Thompson**, *Human Rights Due Diligence: The Role of States, The International Corporate Accountability Roundtable*, the European Coalition for Corporate Justice, the Canadian Network on Corporate Accountability, December 2012. "icar.ngo/wp-content/uploads/2012/12/Human-Rights-Due-Diligence-The-Role-of-States.pdf". Hämtad 2016-12-20.
- Freedom House**, *Freedom in the World 2007*, Russia, "freedomhouse.org/report/freedom-world/2007/Russia". Hämtad 2017-03-03.
- Freedom House**, *Freedom in the World 2013*, "freedomhouse.org/sites/default/files/FIW%202013%20Booklet_0.pdf". Hämtad 2017-02-23.
- Freedom House**, *Freedom in the World*, Country Ratings and Status 1973-2013, 2013.
- Freedom House**, *Freedom in the World*, 2014, "freedomhouse.org/sites/default/files/FIW2014%20Booklet.pdf". Hämtad 2017-02-23.
- Freedom House**, *Freedom in the World*, 2015, "freedomhouse.org/sites/default/files/01152015_FIW_2015_final.pdf". Hämtad 2017-02-23.
- Gazaryan, Suren & Shevchenko, Dmitry**, *Sochi-2014: independent environmental report*, Environmental Watch on North Caucasus, "ewnc.org/files/sochi/Doklad-Sochi-2014_EWNC-Eng.pdf". Hämtad 2017-02-22.
- Human Rights Watch**, *An Uncivil Approach to Civil Society – Continuing State Curbs on Independent NGOs and Activists in Russia*, 2009, "hrw.org/report/2009/06/17/uncivil-approach-civil-society/continuing-state-curbs-independent-ngos-and". Hämtad 2017-01-13.
- Human Rights Watch**, *Race to the Bottom: Exploitation of Migrant Workers Ahead of Russia's 2014 Winter Olympic Games in Sochi*, 2013, "hrw.org/report/2013/02/06/race-bottom/exploitation-migrant-workers-ahead-russias-2014-winter-olympic-games". Hämtad 2017-02-03.
- International Council for Human Rights Policy**, *Beyond Voluntarism, Human Rights and the developing international legal obligations of companies*, 2002. "reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/F7FA1F4A174F76AF8525741F006839D4-ICHRP_Beyond%20Voluntarism.pdf". Hämtad 2017-02-23.
- International Trade Union Confederation**, *Frontlines Report 2015 - Qatar: Profil and Loss*, 2015, "ituc-csi.org/IMG/pdf/qatar_en_web.pdf". Hämtad 2016-09-30.
- Institutet för reklam- och mediestatistik**, *Investering i sponsring och event slår nytt rekord*, 2015, "irm-media.se/nyheter/2016/investering-i-sponsring-och-event-slar-nytt-rekord". Hämtad 2016-11-20.
- Jennische, Erik**, *De olympiska kränkningarna*, Rapport #68, Swedwatch, 2014, "swedwatch.org/sites/default/files/swedwatch_-_de_olympiska_krankningarna.pdf". Hämtad 2017-02-23.
- Jonzon, Jonas**, *Mänskliga rättigheters Due Diligence – Den svenska statens skyldighet och företagens ansvar*, Amnesty International Sverige, Fair Trade Center, Diakonia, Latinamerikagrupperna, Swedwatch, 2014. "amnesty.se/upload/files/2014/06/30/MR_DUE_DILIGENCE_RAPPORT_140618%20utan%20f%C3%B6rord.pdf". Hämtad 2017-02-19.
- Klocker Larsen, Rasmus & Atler, Sandra**, *Business and Human Rights in Development Cooperation has Sweden incorporated the UN Guiding Principles?* Rapport 2015:08, Expertgruppen för biståndsanalys, Elanders Sverige AB, Stockholm, 2016. "openaid.se/app/uploads/2015/03/2015-08-Business-and-Human-Rights-in-Development-Cooperation-Has-Sweden-Incorporated-the-UN-Guiding-Principles.pdf". Hämtad 2017-02-23.
- Lindholm, Johan**, *Kommersiell exploatering av idrottslig verksamhet ur ett konkurrensrättsligt perspektiv*, Uppdragsforskningsrapport 2015:5, Konkurrensverket, "konkurrensverket.se/globalassets/publikationer/uppdragsforskning/forsk_rap_2015-5.pdf". Hämtad 2017-03-03.

- Mannheimer Swartling**, *Promemoria till Utrikesdepartementet – Angående möjligheten för enskilda att inför svensk domstol föra talan mot svenska företag till följd av kränkningar av mänskliga rättigheter begångna utomlands*, 2015. ”mannheimerswartling.se/globalassets/global/dokument/promemoria-till-utrikesdepartementet.pdf”. Hämtad 2017-02-23.
- Norberg, Johan**, *Statens stöd till idrotten*, Uppföljning, Centrum för idrottsforskning, 2015, ”centrumforidrottsforskning.se/wp-content/uploads/2016/05/Statens-stod-till-idrotten-uppfoljning-2015.pdf”. Hämtad 2017-03-03.
- Ruggie, John G**, *FOR THE GAME. FOR THE WORLD., FIFA and Human Rights*, Corporate Responsibility Initiative Report No. 68, Cambridge, MA: Harvard Kennedy School, 2016, ”hks.harvard.edu/centers/mrcbg/programs/cri/research/reports/report68”. Hämtad 2017-02-23.
- Sommerfeld, Isabel**, *Mänskliga rättigheter på hal is*, Rapport #69, Swedwatch, 2014, ”swedwatch.org/sites/default/files/swedwatch_manskliga_rattigheter_pa_hal_is.pdf”. Hämtad 2017-02-23.
- Sommerfeld, Isabel**, *Emiren, Putin och VM-festen*, Swedish International Liberal Centre, 2016, ”silc.se/wp-content/uploads/2016/05/Emiren-Putin-och-VM-festen.pdf”. Hämtad 2017-02-23.
- Taylor, Mark B., Zandvliet, Luc, Forouhar, Mitra**, *Due diligence for human rights: a risk-based approach, Corporate social responsibility initiative working paper No. 53*, John F. Kennedy School of Government, Harvard University, 2009, ”hks.harvard.edu/mrcbg/CSRI/publications/workingpaper_53_taylor_etal.pdf”. Hämtad 2017-02-23.

Akademiska avhandlingar och uppsatser

- Konopik, Paola**, *Mänskliga rättigheter och företagens ansvar*, examensarbete, Stockholms Universitet, 2002.
- Lidbeck, Nadja**, *The Lundin case in Sudan according to the UN Guiding Principles*, examensarbete, Stockholms Universitet, 2016.
- Shilyaeva, Svetlana**, *Protection of property rights under the European Convention on Human Rights and the Russian national legislation*, examensarbete, Lunds Universitet, 2008.
- Woxholth, Geir**, *Idrettens sponsoravtaler – En analyse av idrettsorganisasjonens, sponsorens og utøverens rettsposisjoner under idrettens sponsoravtaler*, ak. avh., Universitetet i Oslo, 1992.

Idrottsligt material

- IOC**, *The Olympic Charter*, senast reviderad 2 augusti 2016, ”stillmed.olympic.org/media/Document%20Library/OlympicOrg/General/EN-Olympic-Charter.pdf#_ga=1.189370223.572376769.1477835859”.
- IOC**, *The Olympic Charter*, 2013, ”stillmed.olympic.org/media/Document%20Library/OlympicOrg/Olympic-Studies-Centre/List-of-Resources/Official-Publications/Olympic-Charters/EN-2013-Olympic-Charter.pdf#_ga=1.210561745.572376769.1477835859”.
- IOC**, *Olympic Agenda 2020, 20+20 Recommendations*, 2014, ”stillmed.olympic.org/media/Document%20Library/OlympicOrg/Documents/Olympic-Agenda-2020/Olympic-Agenda-2020-20-20-Recommendations.pdf#_ga=1.185221613.572376769.1477835859”.
- IOC**, *XXII Olympic Winter Games in 2014 – Report by the IOC Candidature Acceptance Working Group to the IOC Executive Board*, 2006, ”stillmed.olympic.org/Documents/Reports/EN/en_report_1073.pdf”.
- IOC**, *Host City Contract, XXIV Olympic Winter Games in 2022*, ”stillmed.olympic.org/Documents/Host_city_elections/Host-City-Contract-XXIV-Olympic-Winter-Games-in-2022--Beijing-Execution-no-signature.pdf”.

- IOC**, *2014 Evaluation Commission Report, XXII Olympic Winter Games in 2014*, juni 2007, "stillmed.olympic.org/media/Document%20Library/OlympicOrg/Documents/Host-City-Elections/XXII-OWG-2014/Report-of-the-IOC-Evaluation-Commission-for-the-XXII-Olympic-Winter-Games-2014.pdf".
- IOC**, *Final Report of the IOC Coordination Commission – Games of the XXIX Olympiad, Beijing 2008*, 2010, "stillmed.olympic.org/media/Document%20Library/OlympicOrg/Games/Summer-Games/Games-Beijing-2008-Olympic-Games/Final-Report-of-the-IOC-Coordination-Commission/Final-Report-of-the-IOC-Coordination-Commission-Beijing-2008.pdf".
- IOC**, *Code of Ethics 2016*, "stillmed.olympic.org/Documents/Commissions_PDFfiles/Ethics/2016_ioc_code_of_ethics-book-en.pdf".
- IOC**, *Code of Ethics 2013*, "stillmed.olympic.org/Documents/Athletes_Information/Code_ethique_2013_web_simple_eng.pdf".
- IIHF**, *Code of Conduct*, antagen i maj 2014, gäller för 2014 - 2018, "iihf.com/fileadmin/user_upload/PDF/The_IIHF/IIHF_Code_of_Conduct.pdf".
- IIHF**, *Statutes and Bylaws*, antagna i maj 2014, "iihf.com/fileadmin/user_upload/PDF/The_IIHF/2014-2018_IIHF_Statutes_and_Bylaws_web.pdf".
- Riksidrottsförbundet**, *Verksamhetsberättelse*, 2015, "rf.se/globalassets/riksidrottsforbundet/dokument/dokumentbank/rfsverksamhet/verksamhetsberattelse-2015.pdf?w=900&h=900".
- SOK**, *Årsredovisning 2014*, "sok.se/download/18.175b1b4d14fb2705f8b4eda/1441873906225/2014_SOKVerksamhetsberattelse.pdf".
- SOK**, *Årsredovisning 2015*, "sok.se/download/18.1538432c15418d3a4f03f8f0/1461054485834/2015_SOKVerksamhetsberattelse.pdf".
- Svenska Gymnastikförbundet**, *Gymnastikens uppförandekod*, v. 1, 2014, "gymnastik.se/ImageVaultFiles/id_18697/cf_418/Gymnastikens_uppfoerandekod_8.PDF".

Internetkällor

- Amnesty International**, *Olympics: China and IOC must learn from mistakes and uphold human rights values*, 2008-08-24, "amnesty.org/en/latest/news/2008/08/olympics-china-and-ioc-must-learn-mistakes-and-uphold-human-rights-values-200808/". Hämtad 2017-01-09.
- Amnesty International**, *Russia: Legacy of Olympic Games tarnished by arrests*, 2014-02-22, "amnesty.org/en/latest/news/2014/02/russia-legacy-olympic-games-tarnished-arrests/". Hämtad 2017-01-31.
- BBC News**, *Have 1,200 World Cup workers really died in Qatar?*, 2015-06-06, "bbc.com/news/magazine-33019838". Hämtad 2016-11-20.
- BBC News**, *Sochi Olympic site worker 'tortured by Russian police'*, 2013-06-21, "bbc.com/news/world-europe-23003013". Hämtad 2017-01-30.
- CBC News**, *IOC, Russia urged to investigate Sochi waste-dumping*, 2013-10-31, "cbc.ca/news/world/ioc-russia-urged-to-investigate-sochi-waste-dumping-1.2303902". Hämtad 2017-02-02.
- Dagens Nyheter**, *Telia Sonera lämnar Eurasien*, 2015-09-17, "dn.se/ekonomi/telia-sonera-lamnar-eurasien/". Hämtad 2017-02-20.

Daily Mail, *Tearful family watch in horror as bulldozers smash their home to make way for Russian Olympic Village sewage pipes*, 2012-11-04, “dailymail.co.uk/news/article-2227685/2014-Winter-Olympics-Family-watch-horror-bulldozers-smash-home.html”. Hämtad 2017-01-31.

Human Rights Watch, *Russia: Silencing Activists, Journalists ahead of Sochi Games*, 2013-08-07, “hrw.org/news/2013/08/07/russia-silencing-activists-journalists-ahead-sochi-games”. Hämtad 2017-02-23.

Human Rights Watch, *Olympics: Host City Contracts Will Include Rights Protections – New IOC Contract Requirement Raises Bar for all Sports Groups*, 2014-10-22, “hrw.org/news/2014/10/22/olympics-host-city-contracts-will-include-rights-protections”. Hämtad 2017-02-06.

Human Rights Watch, *China: Olympics Harm Key Human Rights – Chinese Government, IOC Wasted Historic Opportunity for Reform*, 2008-08-06, “hrw.org/news/2008/08/06/china-olympics-harm-key-human-rights”. Hämtad 2017-02-08.

Idrottens Affärer, *SOK dubblar sponsorintäkterna*, 2013-04-10, “idrottensaffarer.se/sponsring/2013/04/sok-dubblar-sponsorintakterna”. Hämtad 2017-02-23.

ILO, *Ratifications for Russian Federation*, “ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:11200:0::NO::P11200_COUNTRY_ID:102884”. Hämtad 2017-01-26.

International Business Times, *Olympics 2024 Human Rights: Host City Contract Criticized By Watchdog Groups*, 2015-09-25, “ibtimes.com/olympics-2024-human-rights-host-city-contract-criticized-watchdog-groups-2114988”. Hämtad 2017-01-15.

IOC, *IOC Members*, “olympic.org/ioc-members-list”. Hämtad 2017-02-23.

IOC, *Leading the Olympic Movement*, “olympic.org/the-ioc/leading-the-olympic-movement”. Hämtad 2017-02-06.

IOC, *IOC Statement on Recent Russian Legislation*, 2013-07-31, “olympic.org/news/ioc-statement-on-recent-russian-legislation”. Hämtad 2017-02-22.

IOC, *Host City Election*, “olympic.org/host-city-election”. Hämtad 2017-02-07.

International Trade Union Confederation, *New 'FIFA' Law Strip World Cup Workers' Rights in Russia*, “ituc-csi.org/new-fifa-laws-strip-world-cup”. Hämtad 2016-11-17.

Olympstroy, *'Green Standards' in Construction Key to a Truly Green and Inspirational Sochi 2014*, pressmeddelande, 2009-03-04, “sportsfeatures.com/presspoint/pressrelease/48739/green-standards-in-construction-key-to-a-truly-green-and-inspirational-sochi-2014”. Hämtad 2017-02-02.

Radio Free Europe Radio Liberty, *Ghosts Of Sochi: Hundreds Killed In Olympic Construction*, 2015-01-06, “rferl.org/a/ghosts-of-sochi-olympics-migrant-deaths/26779493.html”. Hämtad 2017-01-31.

Regeringskansliet, *Ökad insyn i hur stora företag arbetar med hållbarhet och mångfald*, Pressmeddelande, 2016-05-20, “regeringen.se/pressmeddelanden/2016/05/okad-insyn-i-hur-stora-foretag-arbetar-med-hallbarhet-och-mangfald”. Hämtad 2017-02-16.

Regeringskansliet, *Sanktioner avseende Ryssland och Ukraina*, “regeringen.se/regeringens-politik/utrikes-och-sakerhetspolitik/sanktioner/sanktioner-avseende-ryssland-och-ukraina”. Hämtad 2017-01-31.

Regeringskansliet, *Globala mål för hållbar utveckling*, “regeringen.se/regeringens-politik/globala-malen-och-agenda-2030/globala-mal-for-hallbar-utveckling”. Hämtad 2017-01-17.

Reuters, *Sochi Olympics 2014: Construction And Forced Evictions Mark Olympic Showcase In Russia*, 2012-04-11, “huffingtonpost.com/2012/11/04/sochi-olympics-2014_n_2070784.html”. Hämtad 2017-01-31.

Riksidrottsförbundet, *Idrotten i siffror 2015*, 2015, “rf.se/globalassets/riksidrottsforbundet/dokument/statistik/rf_idrotten_i_siffror_2015.pdf”. Hämtad 2017-01-09.

SOK, *Gemensamt uttalande från SOK och dess huvudsponsorer*, 2014-01-29, ”sok.se/nyheter/nyheter/nyheter2009/gemensamtuttalandefransokochdesshuvudsponsorer.5.65c6958014373edcfc82ac6.html”. Hämtad 2017-02-15.

SOK, *Partnerportalen – Olympiatravet*, ”sok.se/sok-och-den-olympiska-rorelsen/sveriges-olympiska-kommitte/partnerskap/partnerskapsartiklar/olympiatravet.html”. Hämtad 2017-02-09.

SOK, *Medlemmar*, ”sok.se/sok-och-den-olympiska-rorelsen/sveriges-olympiska-kommitte.html”. Hämtad 2017-02-23.

SOK, *Partnerportalen – Nordea*, ”sok.se/sok-och-den-olympiska-rorelsen/sveriges-olympiska-kommitte/partnerskap/partnerskapsartiklar/nordea.html”. Hämtad 2017-02-09.

Sports and Rights Alliance, *2024 Olympics: ‘Astonishing’ Omission of Human Rights in Host City Contract*, pressmeddelande, 2015-09-24, “amnesty.org.uk/press-releases/2024-olympics-astonishing-omission-human-rights-host-city-contract”. Hämtad 2017-02-06.

Swiss Coalition for Corporate Justice (SCCJ), *The initiative text with explanations*, “konzern-initiative.ch/wp-content/uploads/2017/01/KVI_Factsheet_5_E_V3_20161212.pdf”. Hämtad 2017-02-16.

SvD Näringsliv, *Bakgrund: Så blev Telia ett skandalbolag*, 2015-09-17, ”svd.se/diktaturer-och-mutor-telia-i-urasien#sida-1”. Hämtad 2017-02-20.

SvD Näringsliv, *Swedfund: ‘Ambitionen kring nya hållbarhetslagen är för låg’*, 2015-04-30, ”svd.se/swedfund-ambitionen-kring-nya-hallbarhetslagen-ar-for-lag”. Hämtad 2017-02-16.

Sveriges Radio, *OS-sponsorer i möte om mänskliga rättigheter*, 2014-01-27, ”sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=5766280”. Hämtad 2017-02-15.

SVT, *Historiens dyraste vinter-OS: tiotusentals löner saknas*, Uppdrag Granskning, 2014-01-28, ”svt.se/ug/historiens-dyraste-vinter-os-tiotusentals-loner-saknas”. Hämtad 2017-02-23.

SVT, *Domen efter Sotji*, Uppdrag Granskning, 2014-01-29, ”svt.se/ug/ug-referens/ug-referens-domen-efter-sotji”. Hämtad 2017-01-31.

SVT, *Telia Sonera i hemligt samarbete med diktaturer – Säkerhetstjänster använder mobiloperatörer för att kontrollera medborgarna*, 2012-04-18, ”svt.se/ug/teliasonera-i-hemligt-samarbete-med-diktaturer”. Hämtad 2017-02-20.

SVT & TT, *Turerna i Telia Sonera-affären*, 2015-09-17, ”svt.se/nyheter/ekonomi/turerna-i-telia-sonera-affaren”. Hämtad 2017-02-20.

Swedwatch, *Från riktlinjer till lagkrav*, 2016-06-02, ”swedwatch.org/sv/2016/06/02/fran-riktlinjer-till-lagkrav”. Hämtad 2017-02-16.

The Associated Press, *Russia defends anti-gay law in letter to IOC*, 2013-08-22, “usatoday.com/story/sports/olympics/2013/08/22/russia-defends-anti-gay-law-in-letter-to-ioc/2685029/”. Hämtad 2017-02-20.

The Guardian, *Death toll among Qatar’s 2022 World Cup workers revealed*, 2014-12-23, “theguardian.com/world/2014/dec/23/qatar-nepal-workers-world-cup-2022-death-toll-doha”. Hämtad 2016-10-02.

The Guardian, *UN Criticises Russia over Sochi Winter Olympics construction*, 2010-03-15, “theguardian.com/world/2010/mar/15/russia-sochi-olympics-un-report”. Hämtad 2017-02-02.

The Observatory for the Protection of Human Rights Defenders (the International Federation for Human Rights and the World Organisation Against Torture), *Russian Federation: Prolonged arbitrary detention of environmental rights activist Mr. Evgeny Vitishko*, 2015-12-02, “omct.org/human-rights-defenders/urgent-interventions/russia/2015/12/d23502/”. Hämtad 2017-02-08.

The Wall Street Journal, *Telia Asked to Pay \$1.4 Billion to Settle Bribery Probe*, 2016-09-15, ”wsj.com/articles/telia-to-pay-1-4-billion-in-bribery-probe-1473921293”. Hämtad 2017-02-20.

TUC, *Sochi Winter Olympics: Rights Suspended, 60 Workers Dead*, “strongerunions.org/2014/02/08/sochi-winter-olympics-rights-suspended-workers-dead/”. Hämtad 2017-01-30.

UN Global Compact, *Our Participants*, “unglobalcompact.org/what-is-gc/participants/”.

Hämtad 2017-01-17.

Union To Union, *Vinter-OS 2014: Migrantarbetare utnyttjade*, 2013-02-20, ”uniontounion.org/vinter-os-2014-migrantarbetare-utnyttjade/”. Hämtad 2017-01-05.

Union To Union, *Snön i Sotji är befläckt med arbetarnas blod*, 2014-02-05, ”uniontounion.org/snon-i-sotji-ar-beflackad-med-arbetarnas-blod/”. Hämtad 2017-12-13.

United Nations Environmental Program, *Restoration of Rivers and Enlargement of National Park among UNEP-Proposed Measures for Green 2014 Winter Olympics*, Press Release, 2012-07-12, “unep.org/Documents.Multilingual/Default.asp?DocumentID=2691&ArticleID=9225&l=en?”.

Hämtad 2016-10-12.

Vattenfall, *Vattenfalls engagemang inom skidsport*, ”corporate.vattenfall.se/om-oss/vart-engagemang/skidsponsring/”. Hämtad 2017-02-14.

Vattenfall, *Vattenfall sponsrar framtida olympier*, 2012-03-07, ”corporate.vattenfall.se/press-och-media/pressmeddelanden/import-pressreleaser/vattenfall-sponsrar-framtida-olympier/”.

Hämtad 2017-02-14.

Intervjuer

Jane Buchanan, Stockholm / New York (via Skype), 2015-10-09.

Théo Jaekel, Stockholm, 2016-12-07.

Appendix 1: Enkätundersökning, Sponsorer

Frågorna besvarades med ”ja” eller ”nej” och/eller kommentar.

1. Anser ni att idrottsrörelsen har ett ansvar för kränkningar av mänskliga rättigheter i samband med världsmästerskap och olympiska spel? (T.ex. när arbetares rättigheter kränks vid byggen av arenor inför mästerskapen)
2. Vad innebär idrottssponsringen för er? (Vilka värden får ni tillbaka av sponsringen/samarbetet?)
3. Deltar ni aktivt i FN:s Global Compact eller liknande internationella initiativ för företagsansvar?
4. Har ni en policy eller code of conduct om mänskliga rättigheter?
5. Om ja, kräver ni att era sponsorpartners följer denna? (Finns den med i sponsoravtalen?)
6. Om nej, varför inte?
7. Genomför ni kontinuerligt människorätts-due diligence* på era sponsorpartners, inklusive idrottsförbund, olympiska eller paralympiska kommittéer? (*Konsekvens- och riskanalys av verksamheten och sponsringen, för att förhindra och förebygga negativ påverkan av de mänskliga rättigheterna samt säkerställa effektiva gottgörelseprocesser för drabbade parter)
8. Ställer ni några krav i sponsoravtalen angående idrottsrörelsens arbete för mänskliga rättigheter?
9. Har ni rätt att avbryta samarbetet med era sponsorpartners om de inte följer er människorättspolicy eller de krav ni ställer på mänskliga rättigheter?
10. FIFA har påbörjat ett förändringsarbete vad gäller mänskliga rättigheter. Har ni som sponsrar Svenska Fotbollförbundet, märkt av detta i praktiken? [Övriga kan förbise denna fråga]
11. Anser ni att alla nationella idrottsförbund bör ha en människorättspolicy och i sina stadgar åta sig att respektera de mänskliga rättigheterna?
12. Borde idrottsrörelsen ha ett program för att hantera de olympiska spelens och världsmästerskapens inverkan på mänskliga rättigheter?
13. Anta att en ny lagstiftning om företag och mänskliga rättigheter införs i Sverige. En bristande människorätts-due diligence* skulle i så fall kunna leda till kännbara påföljder, om människorättskränkningar uppdagas i värdekedjan. Tror ni att en sådan lagstiftning skulle leda till en förändring av era CSR-rutiner och prioriteringar? (*Konsekvens- och riskanalys av verksamhet, sponsring, partners, leverantörer och dotterbolag för att förhindra och förebygga negativ påverkan av de mänskliga rättigheterna samt säkerställa effektiva gottgörelseprocesser för drabbade parter)

Appendix 2: Enkätundersökning, SOK och SF

Frågorna besvarades med ”ja” eller ”nej” och/eller kommentar.

1. Anser ni att idrottsrörelsen har ett ansvar för kränkningar av mänskliga rättigheter i samband med världsmästerskap och olympiska spel? (T.ex. när arbetares rättigheter kränks vid byggen av arenor inför mästerskapen)
2. Har ni* ett policydokument eller en code of conduct om mänskliga rättigheter?
(*den organisation eller det förbund du representerar)
3. Om nej, varför inte?
4. Har ni (organisationen/förbundet du representerar), till det internationella förbund som ni är anslutna till, eller inom den olympiska rörelsen, lyft frågan om att kräva förändring i länder med avsaknad av mänskliga rättigheter och friheter, innan dessa länder kan få arrangera världsmästerskap eller olympiska spel?
5. Ställer ni några krav på det internationella förbund som ni är anslutna till (eller t.ex. IOK) angående deras arbete för att värna om mänskliga rättigheter i sin verksamhet?
6. Har ni någon plan för hur ni ska agera om era idrottare, under världsmästerskap eller olympiska spel i länder med avsaknad av mänskliga rättigheter och friheter, utsätts för kränkningar på grund av t.ex. sexuell läggning eller politisk åsikt?
7. Tillåter ni era idrottare att göra offentliga kritiska uttalanden gällande t.ex. människorättskränkningar, när ni befinner er utomlands för att delta i världsmästerskap eller olympiska spel?
8. Borde idrottsrörelsen ha ett program för att hantera de olympiska spelens och världsmästerskapens inverkan på mänskliga rättigheter?
9. Ställer era sponsorer i dag några krav gällande mänskliga rättigheter i sponsoravtalen med er? (Vänligen kommentera: Vilken/Vilka sponsorer ställer krav på mänskliga rättigheter och vilka krav ställs?)

Appendix 3: Riktlinje för Svenska Spels sponsring

Riktlinje för Svenska Spels sponsring

Syftet med riktlinjen

Syftet med denna riktlinje är att tydliggöra för samarbetspartners inom idrotten hur de förväntas agera när ett avtal har upprättats med Svenska Spelkoncernen. Målet är att riktlinjen ska bidra till att mänskliga rättigheter, mångfald och arbetsvillkor ska beaktas och respekteras, såväl i Sverige som i de länder som arrangerar stora idrottsmästerskap.

Hållbar utveckling för Svenska Spel

Svenska Spels arbete för en långsiktigt hållbar utveckling utgår från uppdraget att bedriva spelverksamhet på ett ansvarsfullt sätt. Bolaget har en bred ansats till hållbarhet. Verksamheten ska bedrivas på ett sätt som är socialt, ekonomiskt och miljömässigt hållbart. Utöver spelansvaret förväntas Svenska Spel, som statligt ägt bolag, att arbeta föredömligt med alla hållbarhetsområden i statens ägarpolitik (affärsetik, anti-korruption, mångfald, jämställdhet, mänskliga rättigheter, arbetsvillkor och miljö).

Avtalsvillkor för samarbetspartner

1. Samarbetspartnern ska efterleva Svenska Spels vid var tid gällande leverantörskod, Bilaga 1. Leverantörskoden ska, där så är möjligt, tillämpas och samarbetspartnern ska därvid betraktas som "Leverantör".

Med hänvisning till leverantörskoden, Bilaga 1, ska samarbetspartnern bl.a. vid val av värdland för mästerskap (t.ex. EM och VM) aktivt verka för att länder som har en positiv påverkan på mänskliga rättigheter väljs som värdland och/eller att företag/verksamheter som har en positiv påverkan på mänskliga rättigheter får leverera produkter och tjänster till organisationerna för aktuella mästerskap.

I de fall ett annat land valts till värdland ska samarbetspartnern verka för att synliggöra att mänskliga rättigheter kränks genom exempelvis studiebesök vid organisationer i värdlandet, uppmärksamma frågan vid lämpliga tillfällen, motioner för beslut till högre instanser, utbildning mm.

2. Samarbetspartnern ska beakta och aktivt verka för en positiv utveckling av mångfaldsperspektivet i sin verksamhet. Mångfald är allt som gör en människa unik. Mångfald innebär en blandning av människor med olika kunskaper, färdigheter,

erfarenheter, bakgrunder och personligheter. Jämställdhet faller in under begreppet mångfald och förtydligar vikten av samma rättigheter och skyldigheter för män och kvinnor oavsett ålder, etnicitet, sexuell läggning, idéer, erfarenheter och kompetens. Olikheter stärker och berikar vår värld och tillsammans ska vi ta ansvar för att ständigt hålla mångfaldsperspektivet levande.

Plan, uppföljning

Svenska Spel ska regelbundet föra en dialog med idrottsförbunden om vad riktlinjen i praktiken innebär för Svenska Spel och dess samarbetspartners.

Uppföljningen av denna riktlinje sker i samband med övrig årlig uppföljning av sponsringssamarbetet.

Kodens tillämpning

I varje avtal med samarbetspartners ska Svenska Spel bilägga avtalsvillkoren 1-2 i detta dokument samt Svenska Spels leverantörskod.

Ansvar för uppföljning och kontroll av efterlevnad

Övergripande ansvar för efterlevnad och uppföljning av denna riktlinje åligger VD. Kommunikationsdirektören ansvarar för efterlevnad och uppföljning av denna riktlinje och att den revideras vid behov.

Det är respektive samarbetspartners ansvar att säkra att man förstår och följer innehållet i dessa riktlinjer. Samarbetspartnern ska utse en ansvarig person för att driva och följa upp dessa frågor.

Kontaktpersoner

Vid frågor gällande denna riktlinje hänvisas till Nicklas Biverståhl, tf Avdelningschef Sponsring.